

Jari Helminen &
Sanna Lähteinen (toim.)

Yhteisellä tiellä

Sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulut
aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen
ja tunnustamisen (AHOT) kehittäjinä

Sosnet

---

yliopistoverkosto

Yhteisellä tiellä

SOSNET julkaisuja 6

Copyright

Tekijät

Taitto

Vitale Ay

Kansi

Advertising Kioski Oy

Julkaisun verkkoversio saatavilla

www.sosnet.fi

Painopaikka

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print 2013

Painettu

ISBN 978-952-484-657-8 (nid.)

ISSN 1797-0148

Verkojulkaisu

ISBN 978-952-484-658-5 (pdf)

ISSN 1797-0156

Sosiaalialan
AMK -verkosto

Jari Helminen & Sanna Lähteinen (toim.)

Yhteisellä tiellä

**Sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulut
aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen
ja tunnustamisen (AHOT) kehittäjinä**

**AHOT korkeakouluissa -hanke (ESR)
Sosiaalialan korkeakoulutuksen osahanke
Loppujulkaisu**

Työryhmä

Jari Helminen, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Teija Horsma, Lapin yliopisto
Marjo Kolkka, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sanna Lähteinen, Lapin yliopisto
Minna Putous, Tampereen ammattikorkeakoulu
Tuula Rouhiainen-Valo, Satakunnan ammattikorkeakoulu
Meeri Rusi, Turun ammattikorkeakoulu
Sirpa Tietäväinen, Tampereen ammattikorkeakoulu
Satu Vaininen, Satakunnan ammattikorkeakoulu
Niina Vuoristo, Turun ammattikorkeakoulu

**Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet
Rovaniemi 2013**

Sisällys

Johdanto	5
OSA I: Sosiaalialan korkeakoulujen nykyiset AHOT-käytännöt	13
Opiskelijoiden näkemyksiä aiemman osaamisen huomioimisesta sosiaalialan korkeakoulutuksissa <i>Sanna Lähteinen & Marjo Romakkaniemi:</i>	14
AHOT-käytännöt sosiaalialan korkeakoulutuksessa – Ammattikorkeakouluille ja yliopistoille suunnatun kyselyn tuloksia <i>Niina Vuoristo</i>	45
OSA II: AHOT-käytäntöjen kehittäminen ja pedagogiset mahdollisuudet	57
Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen pedagogiikkaa <i>Marjo Kolkka</i>	58
AHOT sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneilla sosionomi (AMK) -opiskelijoilla <i>Minna Putous & Satu Vaininen</i>	74
Asiakastyön osaamisen osoittaminen toiminnallisesti <i>Niina Vuoristo</i>	97
Yhteisellä tiellä eteenpäin <i>Jari Helminen & Sanna Lähteinen & Tuula Rouhiainen-Valo & Meeri Rusi & Sirpa Tietäväinen</i>	103
Liitteet	115

Johdanto

Käsissäsi oleva teos on *AHOT korkeakouluissa* -hankkeen (ESR) sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen toimijoiden yhteinen tuotos. Hankkeessa ovat olleet mukana toimijoina sosiaalialan ammattikorkeakouluverkostosta Diakonia-ammattikorkeakoulu, Satakunnan, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulut ja valtakunnallisesta sosiaalityön yliopistoverkostosta (Sosnet) koordinaatioyliopisto Lapin yliopisto. Hanke on toteutunut pääosin vuoden 2012 aikana.

Työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat johdaneet siihen, että koulutuspolut ovat monimuotoistuneet ja yksilöllistyneet. Työelämässä tarvittavan osaamisen rakentamisesta on muodostunut elinikäinen tai vähintäänkin työiän kattava prosessi. (Ks. Aikaisemmin hankitun osaamisen... 2007; Elinikäisen ohjauksen kehittämisen... 2011). Näin ollen sosiaalialan korkeakoulutuksiinkin tullaan enenevissä määrin erilaisilla ammatillisilla taustoilla ja osaamisella. Se on merkittävä rikkaus, mutta samalla myös haaste korkeakouluille: aiemmin opinnoissa, työelämässä, vapaaehtois- tai luottamustehtävissä hankittu kokemus voi tuottaa henkilölle sellaista osaamista, mikä tulisi korkeakoulutuspoliittisten linjausten mukaan olla hyödynnettävissä koulutuksessa.

Kysymys ei sinänsä ole uusi, koska sosiaalialan korkeakoulutukseen on perinteisesti hakeutunut paljon aikuisopiskelijoita ja aiempia tutkintoja suorittaneita alanvaihtajia. Nykyajan ”uutta työelämää” luonnehtii jatkuva muutos ja muuttuneet osaamisvaatimukset. Nämä liittyvät muun muassa työn organisoinnin uudistukseen, työn hallitsemiseen tarvittavan tietomäärän kasvuun sekä teknologian laajenevaan hyödyntämiseen että yhteistyöverkostojen lisääntymiseen (ks. Julkunen 2008). Työntekijöiltä edellytetään vastuuta ammattitaidon ylläpitämisestä,

kehittämisestä ja jatkuvasta uudistamisesta (Eteläpelto 2007, 93–94). Tilanteissa, jolloin ammatillista osaamista tulee lisätä ja uudistaa koulutuksen keinoin, aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) tarjoaa mahdollisuuksia opiskelun ja oppimisen kohdentamiseen juuri täydentämistä tai uudistamista kaipaaville osaamisalueilla.

Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän nykyisinä heikkouksina pidetään hidasta opintoihin sijoittumista, opiskelijoiden pitkiä opiskeluajoja ja monenkertaista koulutusta (Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016, 30). Hallitusohjelman ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koulutuksen kehittämissuunnitelman tavoitteena on tehostaa korkeakoulutuksen läpäisyä ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista sekä joustavoittaa siirtymiä koulutusasteelta toiselle (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011, 34; Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016, 28–31). Usean tutkinnon suorittamista on pidetty nimenomaan sosiaalialalle ominaisena ilmiönä (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 62; Lindberg & Tolonen 2005, 4–6). Samanaikaisesti elinikäisen oppimisen sekä yhteiskunnallisen ja ammatillisen kehittymisen vaateet antavat perusteita olettaa, että jatkossakin sosiaalialan ihmisillä on kiinnostusta suorittaa useita tutkintoja (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 60).

Nämä lähtökohtatekijät huomioiden sosiaalialan korkeakoulutuksessa – niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin – on perusteltua pohtia kysymystä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta (AHOT). AHOT liittyy eurooppalaisen korkeakoulualan rakentamiseen, elinikäisen oppimisen edistämiseen ja koulutuksen kansainvälistämiseen (Aikaisemmin hankitun osaamisen... 2007, 22). Kehittämistyössä keskeisiä lähtökohtia ovat opiskelijoiden liikkuvuus, oikeusturva, laadunvarmistus, dokumentointi, kriteerien läpinäkyvyys ja korkeakoulujen autonomia (Pyykkö 2010, 8).

Korkeakouluissa on viime vuosina tehty osaamislähtöisyyteen perustuvaa opetussuunnitelmatyötä, jossa ajattelun taustalla ovat joustavat opintopolut sekä liikkumismahdollisuuksien rakentaminen koulutusportaalta ja -tasolta seuraavalle (Oppimisesta osaamiseen 2009, 4; Halttunen & Pyykkö 2010). Kyseessä on koulutusajattelun muutos peräkkäisistä tutkinnoista kohti joustavampia opintopolkuja, jolloin opiskelijalla ei teetetä sellaista, minkä hän jo osaa aiemman kokemuksensa ja osaamisensa perusteella. Sosiaalialan korkeakouluille tämä on merkinnyt haastetta, sillä niissä ollaan vasta luomassa osaamis-

perustaiseen ajatteluun liittyviä käytäntöjä ja menetelmiä, jotka soveltuvat alan koulutuksiin.

Osaamisperusteisten opetussuunnitelmien ja näiden toteutussuunnitelmien äärellä vaikeuskerrointa aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa (AHOT) lisää yksin käsitteistön vakiintumattomuus. Käytäntöihin ja menettelyihin liittyvää käsitteitä on pyritty avaamaan opetusministeriön (Aikaisemmin hankitun osaamisen... 2007) toimesta ja esimerkiksi yliopistojen rehtorien neuvoston ja ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston yhteisessä työryhmäraportissa (Oppimisesta osaamiseen 2009). Lähtökohdat toimintaan ovat näin ollen käsitteiden osalta periaatteessa yhteneväiset molemmissa korkeakouluissa. Seuraavassa on selvennetty lukijalle joitakin keskeisiä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyviä käsitteitä, jotka pohjautuvat opetusministeriön raporttiin Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (2007; 52–53).

***Hyväksilukeminen:** Opintojen, harjoittelun, työkokemuksen tai osaamisen hyväksyminen osaksi suoritettavaa tutkintoa tai kurssia, pakollisiin tai valinnaisiin opintoihin. Suomessa korkeakouluissa vakiintuneet hyväksilukemisen alakäsitteet ovat korvaaminen ja sisällyttäminen.*

***Korvaaminen:** Hyväksilukemisen muoto, jossa opetussuunnitelmiin kuuluvia pakollisia opintoja korvataan muilla, sisällöltään vastaavilla opinnoilla saman alan opinnoilla.*

***Sisällyttäminen:** Hyväksilukemisen muoto, jossa muualla suoritettuja opintoja liitetään osaksi tutkintoa sivuainekokonaisuuksina, vaihtoehtoisina opinnoina tai vapaasti valittavina opintoina.*

***Osaaminen:** Henkilön hankkima tietojen ja taitojen kokonaisuus. Akateeminen asiantuntijuus muodostuu yhtäältä korkeakoulutuksessa hankitusta yleisestä osaamisesta (esimerkiksi tieteellisen ajattelun, tiedon tuottamisen ja jatkuvan oppimisen taidot) ja toisaalta kullekin tieteenalalle tai oppiaineelle ominaisesta osaamisesta. Ammatillinen asiantuntijuus määrittyy ammattialan tai työtehtävän tarpeista (ammatillinen erityisosaaminen) ja kehittyy työssä; esimerkiksi lääkärin osaamista voidaan kutsua myös kompetenssiksi. Osaaminen edellyttää harjaantumista, ja se voi kehittyä jatkuvasti ja karttua myös koulutuksen ja työn ulkopuolella esimerkiksi harrastuksissa ja järjestötoiminnassa.*

Tunnistaminen: Osaamisen tunnistamista voidaan tarkastella sekä korkeakoulun että opiskelijan näkökulmasta. Opiskelija pyrkii ymmärtämään aiemmin hankkimaansa osaamista ja jäsentää sen suhteessa osaamistavoitteisiin siten, että hän pystyy kuvaamaan ja näyttämään osaamisensa. Korkeakoulu arvioi opiskelijan esittämät oppimistulokset sekä niiden suhteen opintojen osaamistavoitteisiin ja myöntää tämän perusteella hyväksiluvun.

Tunnustaminen: Virallisen aseman antaminen aiemmin hankitulle osaamiselle. Osaaminen voi syntyä joko formaalissa oppimisessa, epävirallisessa oppimisessä tai arkioppimisessa.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat tehneet yhdessä edellä esitetysti aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen (AHOT) liittyvän käsitteistön laadintaa. AHOT-käytäntöjen toimintaperiaatteet ja menettelytavat vaihtelevat kuitenkin vielä suuresti eri korkeakoulujen välillä, mitä on pidetty opiskelijoiden näkökulmasta jopa oikeusturvakysymyksenä. Tällöin toimintatapoja tulee kyetä yhdenmukaistamaan ja tekemään näkyviksi.

Valtioneuvoston antamissa asetuksissa ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352) ja yliopistojen tutkinnoista (19.8.2004/794) todetaan opintojen hyväksilukemisesta lähes samoin sanoin. Asetusten hyväksilukemisesta koskevat kohdat antavat lainsäädännöllisen perustan AHOT-käytännöille eli aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle suomalaisissa korkeakouluissa.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista

15.5.2003/352, 14 §, Opintojen hyväksilukeminen

Opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan ammattikorkeakoulun päätöksen mukaisesti lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa ammattikorkeakoulun päätöksen mukaisesti lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella.

Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista

19.8.2004/794 25§, Opintojen hyväksilukeminen

Opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia

opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen toimintaa raamittavissa asetuskohdissa viitataan niin opintojen hyväksilukuun ja korvaamiseen kuin osaamisen osoittamiseen. Näitä ilmaisuja on käytetty kuitenkin vaihtelevasti (vrt. Opinnoista osaamiseen 2009, 5–6; Aikaisemmin hankitun osaamisen... 2007, 51–54) ja toimintakäytännöt ovat moninaisia (ks. esim. Sipilä & Koskinen 2007).

AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahanke tähtäsi yhteisten AHOT-käytäntöjen ja menettelyjen jäsentämiseen sekä kehittämiseen. Yleistavoitteena oli yhteisten AHOT-käytäntöjen hahmottaminen sosiaalialan ammattikorkeakoulutukseen ja sosiaalityön yliopistokoulutukseen. Osahankkeen yksityiskohtaisempia tavoitteita olivat: 1) AHOT-kokemusten kartoittaminen kyselyllä alojen korkeakouluopiskelijoilta, 2) Kyselyn tekeminen AHOT-käytännöistä sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulutahoille, 3) AHOT-käytäntöjä kuvaavan oppaan laadinta¹, 4) Verkko-oppimisympäristöön soveltuvan AHOT-portfolion käsikirjoituksen rakentaminen², ja 5) Osahankkeen taustalla olevien 21 sosiaalialan koulutusta tarjoavan ammattikorkeakoulun ja kuuden sosiaalityön yliopistoyksikön yhteisten työseminaarien järjestäminen sekä 6) Kokonaisprosessin tuloksia kuvaavan raportin tekeminen. Tätä teosta voidaan pitää hankkeen loppujulkaisuna, koska siihen on sisällytetty pitkälti sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen kaikkien toimenpiteiden ja niiden tulosten kuvaukset. Lisäksi osa hankkeesta toteutetusta materiaalista on saatavilla tämän julkaisun liitteissä.

Teoksen ensimmäisessä osassa kuvataan AHOT-käytäntöjen nykytilaa kahden artikkelin avulla. Sanna Lähteinen ja Marjo Romakkaniemi (Lapin yliopisto) analysoivat sosiaalialan korkeakouluopiskelijoille toteutetun kyselyn tuloksia. Kyselyssä kartoitettiin opiskelijoiden näkemyksiä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toteutumisesta ja toimivuudesta sekä käytäntöjen kehittämistarpeista opiskelijoiden näkökulmasta. Niina Vuoristo (Turun ammattikorkeakoulu) kuvailee sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulujen nykyisiä

1 Kolkka, Marjo. AHOT pedagogisena prosessina – Pohdintoja ja työvälineitä osaamisen tunnistamiseen. Luettavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/fda94a91-e26f-4cd2-9317-9f9ed9bd33df/AHOT+II+ohjekirja+22122012.pdf> sekä tämän julkaisun liite 1.

2 AHOT-huoneen käsikirjoitus. Tutustuttavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/0e51758a-c304-4454-8e87-666f7da5227f/AHOT-huoneen+k%c3%a4sikirjoitus+luonnos+13+8+12.pdf>

AHOT-käytäntöjä ammattikorkeakouluille ja yliopistoille suunnatun kyselyn perusteella. Korkeakoulukentällä tavoitteeksi on asetettu aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen arviointimekanismien kehittäminen sekä osaamisen tunnistamiseen liittyvien prosessien yhtenäistäminen (Oppimisesta osaamiseen 2009, 21–22), jolloin tämän hetken tilanteen kuvaaminen ja tämän pohjalta kehittämissuunnitelmien asettaminen on merkityksellistä.

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytännöissä haasteena on se, että toiminta ei ole rakentunut vielä osaksi korkeakoulujen pedagogista toimintaa, vaikka sen kytkennät hallinnolliseen prosessiin sekä opiskelijoiden ohjaukseen olisivat olemassa (ks. Airola & Hirvonen 2012). Julkaisun toisessa osassa tarkastellaan AHOT-käytäntöjä pedagogisten mahdollisuuksien näkökulmasta. Marjo Kolkka (Diakonia-ammattikorkeakoulu) kuvaa artikkelissaan AHOT-prosessin perusteita osana korkeakoulupedagogiikkaa. Minna Putous (Tampereen ammattikorkeakoulu) ja Satu Vaininen (Satakunnan ammattikorkeakoulu) tarkastelevat AHOT-käytäntöjä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon omaavien eli lähihoitajien suorittaessa sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavia opintoja. Artikkelissa tuodaan esiin opiskelijoiden ja opetushenkilöstön näkemyksiä AHOT-käytännöistä mutta myös näiden kehittämishaasteista. Lisäksi Niina Vuoristo (Turun ammattikorkeakoulu) tarkastelee toiminnallisen osaamisen näytön rakentamisen mahdollisuuksia. Hänen artikkelinsa pohjaa ammattikorkeakouluopiskelijoiden työskentelyyn ja työelämäedustajien kuulemiseen sekä asiakastyön toimintaympäristöihin suunniteltuihin toiminnallisiin näyttöihin.

Julkaisun päättää sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen toteuttamisessa mukana olleiden toimijoiden työryhmän puheenvuoro siitä, mitä on saavutettu ja mitä kehittämishaasteita työskentelystä nousi esiin. Tekstissä hahmotellaan suuntaviivoja AHOT-työskentelyn jatkolle sosiaalialan uudistuvan työkentän ja osaamisvaatimusten näkökulmasta.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen osahanke tarjosi oivan mahdollisuuden aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytäntöjen yhteiseen tarkasteluun sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistojen sosiaalityön koulutuksen edustajien kesken. Yhteistyö on avannut näkymiä niin ammattikorkeakoulujen kuin yliopistojen toimintaan, minkä lisäksi keskusteluissa on sivuttu myös ammatillisen toisen asteen sosiaalialan koulutusta. Hankkeen toteutuksessa mukana olleet toimijat jakavat kokemuksen,

että yhteistyö on ollut sekä tarpeellista että hedelmällistä. Sosiaalista koskevan kehittämiseksi tarvitaan jatkossakin kouluttajatahojen keskinäistä vuorovaikusta ja dialogia.

Kirjallisuus

- Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (2007) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Opetusministeriö, Helsinki.
- Airola, Anneli & Hirvonen, Heidi. (toim.) (2012) Osaaminen näkyväksi. Kokemuksia osaamisen tunnistamisesta Itä-Suomen korkeakouluissa. Publications of the University of Eastern Finland, General Series 8. University of Eastern Finland. Joensuu.
- Eteläpelto, Anneli (2007) Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Collin, Kaija & Saarinen, Jaana. (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki, 90–142.
- Halttunen, Timo & Pyykkö, Riitta (2010) Johdanto. Teoksessa Halttunen, Timo & Pyykkö, Riitta (toim.) Oivalla osaaminen. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus julkaisuja B:1. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus. Turku. 6–7.
- Julkunen, Raija (2008) Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosesse(i)sta. Vastapaino. Tampere.
- Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Lindberg, Jukka & Tolonen, Mervi (2005) Vastavalmistuneiden urapolut. Vuosina 2003–2004 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki.
- Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet (2011) Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Oppimisesta osaamiseen (2009) Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Työryhmäraportti. Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto & Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. http://www.helsinki.fi/halvi/srno/raportit_ja_julkaisut/AHOT_raportti_2009.pdf. (Luettu 15.9.2012)
- Pyykkö, Riitta (2010) Laatua tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Teoksessa: Timo Halttunen & Riitta Pyykkö (toim.) Oivalla osaaminen. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus julkaisuja B:1. Turun yliopisto, Turku. 8–15.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (2011). <http://www.vn.fi/hallitus/hallitus-ohjelma/pdf332889/fi>. (Luettu 16.9.2012).
- Sipilä, Tiina & Koskinen, Marja-Kaarina (2007) Ei oppi ojaan kaada – mutta liika on liikaa. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ammattikorkeakouluissa terveysalalla. Tehyn julkaisusarja B: Selvityksiä 2/2007. Multiprint Oy. (ei painopaikkaa)
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta (2007) Työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43. Opetusministeriö. Helsinki.
- Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352.
- Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista 19.8.2004/794.

Osa I

Sosiaalialan korkeakoulujen nykyiset AHOT-käytännöt

Opiskelijoiden näkemyksiä aiemman osaamisen huomioimisesta sosiaalialan korkeakoulutuksissa

Johdanto

Aikaisemmin hankittu osaaminen on sosiaalialan korkeakouluille samanaikaisesti vanha ja uusi kysymys. Sosiaalialalla on pitkään ollut paljon opiskelijoita, joilla on aiempi sosiaali- tai terveydenhuollon ammattipätevyys. Usean saman alan tutkimuksen suorittamista on kuitenkin toisinaan pidetty sosiaalialalle ongelmallisena piirteenä (esim. Lindberg & Tolonen 2005, 4–6; Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 62), vaikka kysymys voi myös liittyä haluun kehittyä työelämässä ja syventää ammatillisia valmiuksia sekä toisaalta kiinnostukseen itsensä sivistämisestä ja oppimista kohtaan (ks. Matthies 2009, 15; Puotinen 2009, 92–93; Lähteinen & Tuohino 2013). Lisäksi opiskelijoiden työssäkäynti opintojen ohella on yleistynyt voimakkaasti myös sosiaalialalla (ks. Innanen & Laiho 2008).

Samanaikaisesti, kun kyse on toisaalta vanhasta ja tutustakin kysymyksestä, on tilanne jossain määrin myös uusi. AHOT tuottaa korkeakouluille haasteita, koska aiemmin aikaisemmin hankittu osaaminen on tarkoittanut lähinnä muodollisten koulutusten hyväksilukua suoritettavaan tutkintoon. AHOT laajentaa aiempia käytäntöjä, koska se pitää sisällään myös työkokemuksen tai vapaa-ajan toiminnan kautta hankitun osaamisen. Näin ollen se edellyttää myös uudenlaista ajattelua opiskelijan osaamisen tunnistamisessa. Aiemmin hankitun osaamisen arviointi on haasteellista ja vaatii kokemusta ja asiantuntijuutta korkeakoulujen henkilöstöltä (ks. Jäntti 2008, 31).

Koska AHOT on ollut käytössä vasta muutamien vuosien ajan ja korkeakoulujen AHOT-käytännöt ovat vasta muotoutumassa (ks. Niina Vuoriston artikkeli tässä teoksessa), on ensiarvoisen tärkeää saada tietää, mitä sosiaalialan korkeakouluopiskelijat ajattelevat aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja minkä-

laisia kokemuksia heillä on AHOT-käytännöistä omissa korkeakouluissaan. Näin ollen *AHOT korkeakouluissa* -hankkeen sosiaalialan osahankkeen toimijoiden kesken ajattelimme, että tiedontuotanto opiskelijoiden odotuksista ja kokemuksista on meille tärkeää, jotta voimme kehittää toimivia ja opiskelijoita motivoivia käytäntöjä osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sosiaalialan korkeakoulutuksissa. Päätimme, että hankkeessa toteutetaan kummankin korkeakoulusektorin opiskelijoille kysely, jossa selvitetään opiskelijoiden kokemuksia heidän aiemmin hankkimansa osaamisen huomioimisesta heidän nykyisissä opinnoissaan.

Kyselyn toteutus ja vastaajien kuvaus

Hankkeen työntekijänä Lapin yliopistossa toiminut koordinaattori Teija Horsma suunnitteli ja toteutti sosiaalialan korkeakouluopiskelijoille suunnatun sähköisen kyselyn, johon oli mahdollista vastata 29.2.–13.4.2012 välisenä aikana. Alun perin kyselyaikaa suunniteltiin lyhyemmäksi, mutta vastaajien määrän kasvattamiseksi sitä päätettiin jatkaa vielä huhtikuulle. Osa ammattikorkeakoulujen opiskelijoista oli kyselyn vastaamishetkellä harjoittelussa, mikä saattoi vaikuttaa vastaajamäärään.

Opiskelijakyselyyn vastasi yhteensä 1344 opiskelijaa, joista 252 suoritti sosiaalityön opintoja yliopistossa ja 1092 sosiaalialan opintoja ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 84 vastaajan tavoitetutkinto oli sosionomi ylempi AMK -tutkinto. Vastaajien jakautuminen ammattikorkeakoulu- ja yliopistopokiskelijoiden kesken kuvastaa sektoreiden välisiä eroja opiskelijamäärissä, sillä sosiaalialalla korkeakoulututkintoa suorittavista valtaosa opiskelee ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakouluihin valitaan vuosittain noin 2000 uutta opiskelijaa, kun sosiaalityön yliopistokoulutuksessa aloittaa vain noin 350 opiskelijaa. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 20–23.) Vastaajista 94 % oli naisia ja 6 % miehiä.

Opiskelijakysely toteutettiin Webropol-nimisellä sähköisellä kyselyjärjestelmällä. Kyselyn toteuttaminen sähköisesti oli käytännössä ainoa käytettävissä oleva mahdollisuus hankkeen resurssien puitteissa. Kysely laadittiin hankkeen toimijoiden muodostamassa työryhmässä ja siitä vastasi Teija Horsma Lapin yliopistosta. Sitä välitettiin Sosnetin peruskoulutuksen työvaliokunnan jäsenten (6) kautta kuuteen yliopistoon. Vastaavasti kyselyä välitettiin 21 ammattikorkeakouluun

niiden nimeämien yhdyshenkilöiden kautta. Kyseisissä ammattikorkeakouluissa voi suorittaa sosionomi (AMK) -tutkinnon ja näistä osassa (12) voi suorittaa sosiaalialan koulutusohjelmassa lisäksi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon sosionomi (ylempi AMK).

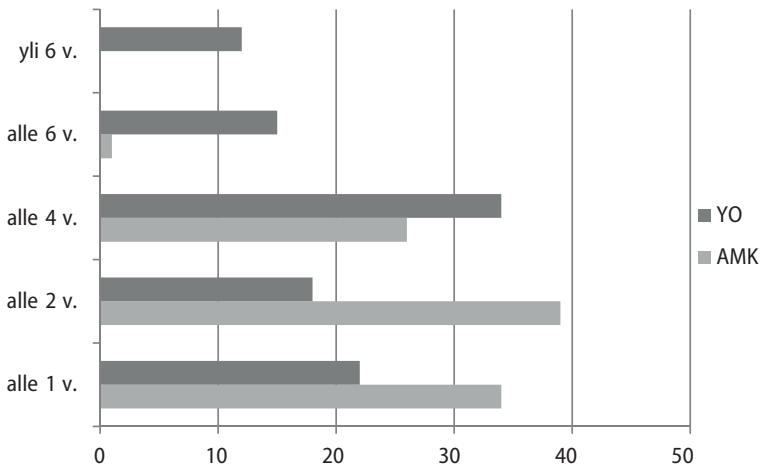
Kyselyn vastausprosentin arviointi ei ole mielekäästä. Sähköisen kyselyn välittämisessä toimi useita välikäsiä, minkä vuoksi on mahdotonta arvioida potentiaalisten vastaajien kokonaismäärää. Vastaajia oli kaikista kuudesta yliopistosta sekä 20 ammattikorkeakoulusta, joten kysely on tavoittanut määrällisesti hyvin alan korkeakoulut. Kysely antaa korkeakouluille tärkeää kokemustietoa opiskelijoilta sekä esimerkiksi opiskelijoiden kehittämisideoita AHOT-käytänteisiin.

Kyselyn taustalla oli ajatus, että opiskelijoille on kertynyt erilaista osaamista muodollisen koulutuksen, työkokemuksen, elämäkokemuksen ja/tai vapaa-ajantoiminnan kautta. Toinen taustaoletus oli, että aiemmin omaksuttu osaaminen voidaan huomioida opiskelijan nykyisessä koulutuksessa. Kyselyn avulla pyrimme selvittämään, onko opiskelijoilla oman näkemyksensä mukaan sellaista osaamista, jota voitaisiin hyväksilukea heidän nykyisissä opinnoissaan sekä miten aiempaa osaamista on tunnustettu ja tunnustettu sosiaalialan korkeakouluissa. Lisäksi kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden näkemyksiä AHOT-käytänteiden kehittämiseksi. Avovastaukset analysoitiin sisällönanalyysiä hyödyntäen (ks. Tuomi & Sarajarvi 2002, 110–115).

Kyselylomake sisälsi 46 kysymystä, joista suuri osa oli valmiilla vaihtoehdoilla olleita strukturoituja kysymyksiä. Opiskelijalle työn ja vapaa-ajan kautta kertyneen osaamisen jäsentämiseksi, osaamisen osoittamisen tapojen ja opiskelijoiden kehittämisohdotusten kartoittamiseksi käytettiin myös avokysymyksiä. Kyselyn suunnittelu osoittautui haasteelliseksi, sillä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen liittyy käsitteitä, joista ei varmuudella voitu tietää, miten opiskelijat ne ymmärtävät. Avovastauksissa tulikin esiin käsitteiden hämäryyttä sekä käsitteiden välisten suhteiden hahmottumattomuutta. Aiemmin tässä julkaisussa on määritelty hankkeen ja kyselyn käsitteistöä: AHOT, AHOT-menettelyt, ahotointi, hyväksiluku, korvaavuus sekä käsitteiden suhdetta toisiinsa. Opiskelijakyselyssä käytettiin aiemman osaamisen huomioimisessa vakiintuneita käsitteitä *hyväksiluku* ja *korvaavuus*, jotta kyselyyn vastaavat opiskelijat ymmärtävät kysymykset paremmin. Kyselyn loppupuolella (kysymys 46) oli kysymys, jolla selvitettiin kuinka suuri osuus vastaajista tiesi entuudestaan, mitä AHOT-menettely tarkoittaa. Vaikka AHOT-menettely on nykyään korkeakouluissa jo vakiintunut, opiskelijat eivät aina tunne käsitteiden tarkoitusta tai sisältöjä.

Vastaajien opiskelun vaihe sekä koulutustausta

Vastaajilta tiedusteltiin nykyisten tutkintoon tähtäävien opintojen aloittamisajan-kohtaa. Enemmistö kyselyyn vastanneista yliopistojen sosiaalityön opiskelijoista oli kyselyn vastaushetkellä opiskellut 1–2 vuotta (yhteensä 40 % vastaajista). Kaikkiaan 74 % on aloittanut opintonsa viimeisen neljän vuoden aikana, mutta viisi vuotta tai pidempään opiskelleita on lähes kolmannes vastaajista. Vastanneista ammattikorkeakoulujen sosionomi (AMK) -opiskelijoista valtaosa on opiskellut alle kaksi vuotta (73 % vastaajista) ja viidennes vastaajista on aloittanut opinnot tätä aiemmin (27 % vastaajista).

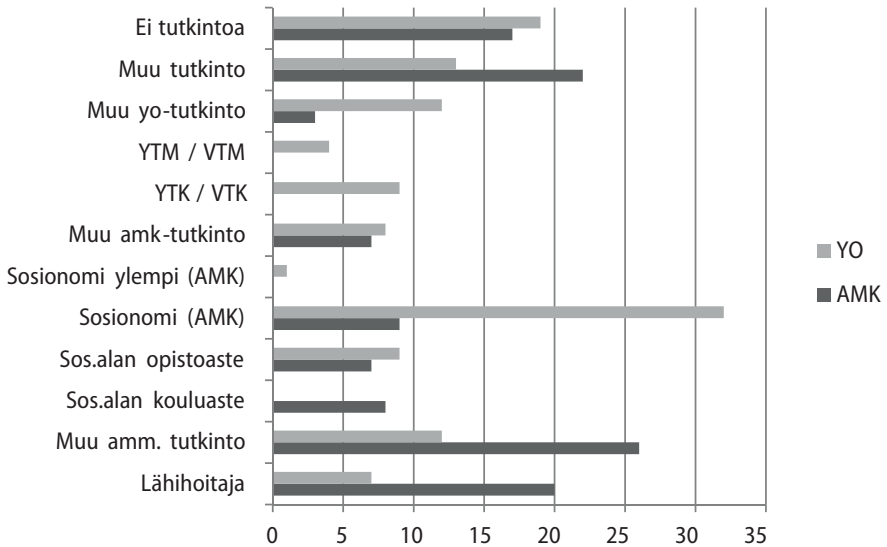

Kuvio 1. Nykyisten tutkintoon tähtäävien opintojen aloittamisajankohta ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoilla (%).

Ammattikorkeakoulujen opiskelijat ovat kokonaisuutena vähemmän aikaa opiskelleita kuin yliopistojen vastaajat. Ero selittyy sillä, että yliopisto-opinnot vievät ajallisesti pidempään (sosiaalityön pätevyyden tuottavien opintojen suoritus-aika on kokopäiväisesti opiskelleilla viisi vuotta) ja toisaalta myös sillä, että yliopistoissa opiskelu on luonteeltaan ammattikorkeakouluissa opiskelua vapaampaa, jolloin opinnot saattavat elämän- ja työtilanteen muuttuessa herkemmin venyä. Yliopisto-opiskelijat kävivät opintojen ohella samanaikaisesti töissä hieman ammattikorkeakouluopiskelijoita useammin. Ero tosin on melko pieni.

On mahdollista, että oman osaamisen kysymyksiä lähestytään eri tavoin opintojen eri vaiheissa. Perinteisesti AHOT-kysymykset ovat ajankohtaisimmillaan opintojen alkuvaiheessa, koska ne luovat perustan opiskelijan henkilökohtaiselle opintosuunnitelmalle. Toisaalta opintojen edetessä opiskelijoille kertyy monesti erityisesti työkokemuksen kautta sellaista osaamista, joka voitaisiin huomioida tutkinnossa.

Vastaajilta tiedusteltiin, ovatko he suorittaneet ennen nykyisen koulutuksen aloittamista aiempaa tutkintoa. Kysymykseen saattoi antaa useita vastauksia. Valtaosalla sekä yliopistossa että ammattikorkeakoulussa opiskelevista vastanneista on jokin aiemmin suoritettu tutkinto (ks. myös Innanen & Laiho 2008, 44–46), sillä molempien korkeakoulusektoreiden opiskelijoista vajaalla viidenneksellä (yliopisto 19 % ja ammattikorkeakoulu 17 %) ei ole aiempaa tutkintoa. Yliopisto-opiskelijoiden taustatutkinnoista suurin ryhmä on sosionomi (AMK) -tutkinto (32 %) ja seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat muu yliopistotutkinto (12 %) ja muu tutkinto (13 %). Lähihoitajan tutkinnon on yliopisto-opiskelijoista suorittanut 7 %.

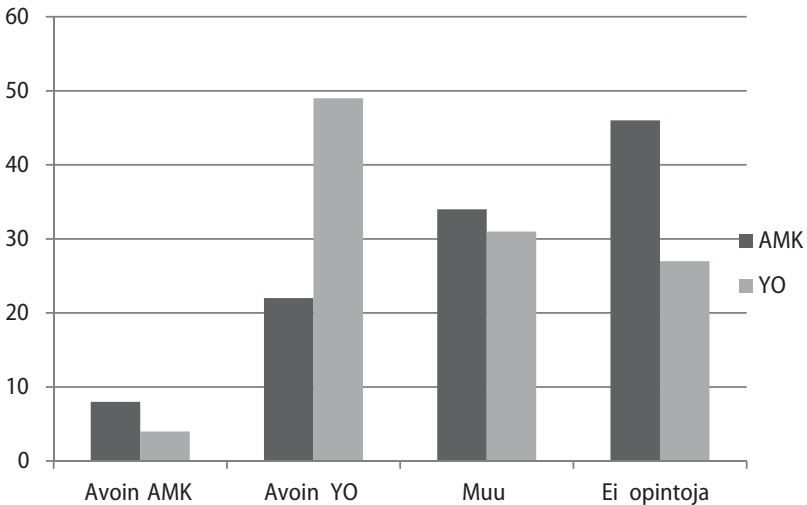

Kuvio 2. Aiempi tutkintoon johtanut koulutus tai tutkintonimike (%).

Ammattikorkeakouluopiskelijat olivat aiemmin suorittaneet eniten lähihoitaja-tutkintoja (20 %) sekä muita ammatillisia tutkintoja (26 %) tai muita tutkintoja (22 %). Muu ammatillinen tutkinto -ryhmä sisältää kirjon erilaisia ammatillisia tutkintoja,

jollainen on noin neljänneksellä ammattikorkeakouluissa opiskelevista vastanneista. Yhdeksän prosenttia oli suorittanut aiemmin sosionomi (AMK) -tutkinnon, mikä kertoo siitä, että vastaajissa on joukko sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittajia (N 84), mutta toisaalta myös siitä, että ammattikorkeakouluissa opiskelee pieni joukko sellaisia opiskelijoita, jotka suorittavat toista sosionomi (AMK) -tutkintoa (N 25) saadakseen esimerkiksi lastentarhanopettajan pätevyuden (ks. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2011). Vastausten perusteella ei voi tehdä täsmällistä päätelmää siitä, kuinka monella sosionomi (AMK) -opiskelijalla on aiempi sosiaalialan tutkinto, koska kaikkia koulutuksia/tutkintoja ei ole vastausvaihtoehdoissa erikseen luokiteltu, mutta karkeasti arvioiden noin kolmanneksella on aiempi sosiaalialan tutkinto. Aiemman sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden osuus sosionomi (AMK) -opiskelijoista on siten samankaltainen kuin yliopistoissa sosiaalityötä opiskelevien, joista reilulla kolmanneksella on aiempi sosiaalialan tutkinto.

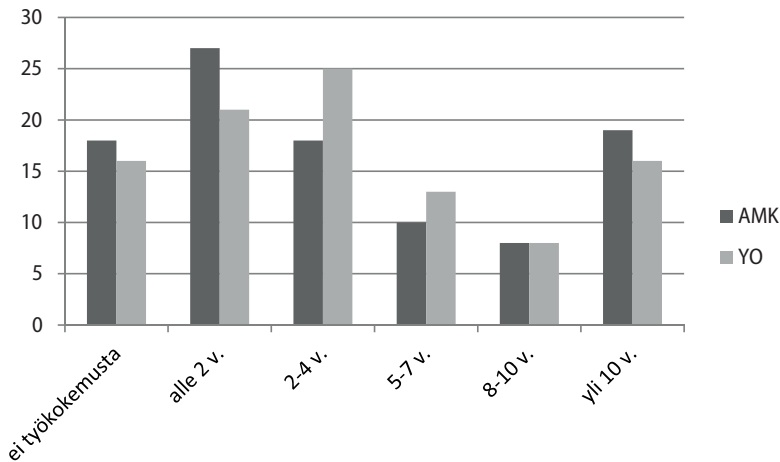
Suurella osalla kyselyyn vastanneilla opiskelijoilla on taustalla myös muita aiempia korkeakouluopintoja. Yliopistojen sosiaalityön opiskelijoista 73 prosenttia ja ammattikorkeakoulujen sosionomi (AMK) -opiskelijoista 64 prosenttia on suorittanut aiempia korkeakouluopintoja, jotka on pääsääntöisesti suoritettu avoimessa yliopistossa.

Kuvio 3. Aikaisemmin suoritettut korkeakouluopinnot (%).

Opiskelijoiden työkokemus

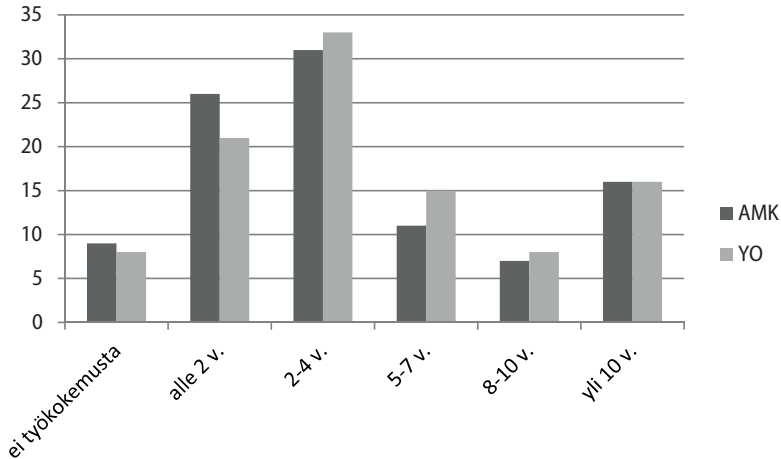
Vastaajilta tiedusteltiin, oliko heille kertynyt työkokemusta tai erityisesti sosiaalialan työkokemusta ennen nykyisten opintojen aloittamista. Valtaosalle vastanneista oli kertynyt sekä sosiaalialan työkokemusta että muuta työkokemusta, sillä vain alle kymmenyksellä vastaajista ei ollut työkokemusta lainkaan. Yli neljän vuoden sosiaalialan työkokemus oli 37 prosentilla molemmista opiskelijaryhmistä. Huomattavan pitkä alan työkokemus eli yli 10 vuotta oli 19 prosentilla ammattikorkeakoulujen vastaajista ja 16 prosentilla yliopistojen vastaajista. Opiskelijoiden pitkä työkokemus selittyy sillä, että suurella joukolla sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen opiskelijoista oli taustallaan aiempi tutkinto. Toisaalta esimerkiksi ammattikorkeakouluissa järjestetään koulutusta myös aikuiskoulutuksena, joissa ikäjakauma on laeva ja tämän myötä työkokemustakin on ehtinyt kertyä. Vain vajaalla viidenneksellä vastaajista ei ollut sosiaalialan työkokemusta lainkaan ennen nykyisten opintojen aloittamista.

Kuvio 4. Sosiaalialan työkokemus vuosina ennen nykyisten opintojen alkua (%).

Vaikka aiempi työkokemus ei ollutkaan suoraan sosiaalialalta, saattoi se liittyä siihen yhteistyörakenteiden kautta. Avovastausten perusteella monet sekä ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opiskelijoista näkivät myös muulta alalta kertyneen työkokemuksen hyödyntävän nykyisiä opintojaan ja siksi kokivat, että korvaavuus nykyisiin

opintoihin olisi perusteltua. Tällaisia olivat esimerkiksi palvelurakenteiden ja niiden toimintamallien tuntemus, kielitaito, asiakkaiden kohtaamiseen liittyvät taidot, verkostotyön- ja moniammatillisissa tiimeissä toimimisen taidot, kehittämistyö, projektiosaaminen ja viestintään sekä johtamiseen liittyvät taidot. Erityisesti ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastauksissa korostui muilta aloilta (nuorisotyö, seurakuntien työ, terveydenhuollon ja kuntoutuksen ohjaustehtävät) kertyneet eri-ikäisten ryhmien sekä erityisryhmien ohjaamiskokemukset ja niihin liittyvät menetelmät.

Kuvio 5. Muu kuin sosiaali-alan työkokemus vuosina ennen nykyisten opintojen alkua (%).

Suurin osa kyselyyn vastanneista käy työssä myös nykyisten opintojen aikana, sosiaalityön opiskelijoista 62 % ja sosionomi (AMK) -opiskelijoista 58 %. Opintojen aikainen työssäkäynti ei välttämättä liity opiskeltavaan alaan, vaikka alan työkokemuksen kertyminen opiskelujen aikana on todennäköistä. Korkeakoulujen arvion mukaan valtaosa opiskelijoista tekee sijaisuuksia ja muita oman alan töitä myös opintojen kuluessa (ks. myös Innanen & Laiho 2008, 47–50; Päykkönen 2011, 20). Joissakin oppilaitoksissa työkokemuksen kerryttäminen oman alan tehtävistä sisältyy osaksi opiskelijan pakollisia opintoja.

Korvaavuuksien hakeminen

Aiemman osaamisen hyväksiluvun kysymykset tulevat opiskelijalle eteen yleensä jo opintojen alkuvaiheessa. Opinto-ohjelmaan ja kursseihin perehdyttäessä

pohditaan yhdessä opettaja- tai opiskelijatuutorin kanssa, onko opiskelijalla aiempaa osaamista ja miten se suhteutuu tutkintoon pakollisena tai valinnaisena kuuluviin opintoihin. Toisaalta kysymys aiemmasta osaamisesta voi tulla esiin myös myöhemmissä vaiheissa opintoja, tietyn opintojakson tai kurssin kohdalla. On myös huomioitava, että kyselyyn on voinut vastata erityisesti sellaiset opiskelijat, jolle on kertynyt aiempaa osaamista ja jotka ovat ehkä perehtyneet aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kysymyksiin muita opiskelijoita paremmin.

Kiinnostavaa on, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat vastasivat pitkälti samalla tavalla kysymykseen, ovatko he hakeneet nykyisissä opinnoissa korvaavuuksia aiemmin hankitun osaamisen perusteella tai aikovatko he hakea korvaavuuksia myöhemmin. Korvaavuuksia aiemman osaamisensa perusteella on opintojen eri vaiheissa hakenut 58 % ammattikorkeakoulujen ja 60 % yliopistojen opiskelijoista. Yliopistojen opiskelijoista viisi prosenttia aikoo vielä hakea korvaavuuksia ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista yhdeksän prosenttia.

Reilu kolmannes opiskelijoista ei ole hakenut tai aio hakea korvaavuuksia lainkaan. Avovastauksissa joillakin korvaavuuden hakeminen on myöhäistä opintojen ollessa loppuvaiheessa. Jotkut puolestaan totesivat käytäntöjen olevan niin monimutkaisia, etteivät siitä syystä olleet hakeneet korvaavuuksia.

Vanhustyöstä myös erikoistumisopinnot takanani, en saanut ahottia vanhustyön opinnoista, vaikka hain ahottia! Ahotin teko tehty liian hankalaksi. Useimmat eivät jaksa hakea siksi sitä. (AMK)

Toisaalta monet sekä ammattikorkeakoulun että yliopiston opiskelijat kokevat korvaavuuksien hakemisen kaventavan heidän oppimisen mahdollisuuksiaan (ks. Lähteinen & Tuohino 2013, 50–51) eivätkä siitä syystä ole hakeneet korvauksia. Opiskelulta haetaan laajempaa näkökulmaa tai syvällisempää perehtymistä uuteen sosiaalialan alueeseen sekä teoreettisuutta, joka koetaan tärkeäksi omak-sua käytännön osaamisen ohella.

Olen työskennellyt kaksi vuotta sijaisena sosiaalityön toimipisteessä. Mielestäni siitä voisi saada hyväksiluettua joitakin opintoja, esim joitakin tenttejä yms. Nykyisillään työkokemuksella voi hyväksilukea harjoittelujakson, mutta itse en ainakaan halua harjoittelua hyväksilukea koska se on oiva mahdollisuus

päästä tutustumaan johonkin aivan toisenlaiseen sosiaalityön alueeseen, kun josta on jo työkokemusta. (YO)

En ole hakenut mitään, koska en usko että tämän opin opinnot ovat minulle turhia. Joitakin esimerkiksi esiintymiseen liittyviä opintopisteitä olen harkinnut 25 vuoden esiintymiskokemukseen vedoten, mutta ei sitäkään liikaa voi oppia, joten en hakenut hyväksilukua niihinkään vedoten. Haluan siis kerätä kaiken opin mikä vain tarjotaan. Vapaavalintaiset olen hakenut hyväksiluetuksi vedoten 30 opintopisteen täydennysopintoihin. Niiden hankkiminen tuntui muuten vähän keinotekoiselta. (AMK)

Suuri osa avovastauksista kytkeytyi kuitenkin myös siihen, että aiempi osaaminen olisi tunnistettava ja sen pohjalta tiettyjä osia opinnoista olisi korvattava. Jotkut puolestaan ehdottivat osakorvaavuuksia. Esimerkiksi alan työkokemusta ei kokonaan tarvitsisi korvata, sillä opiskelijat halusivat saada kokemuksia myös muilta aloilta kuin missä olivat aiemmin toimineet. Osa aiempaa työkokemusta omaavista opiskelijoista oli puolestaan sitä mieltä, että käytännön harjoitteluilla tai opeuksella ei ollut enää mitään uutta annettavaa.

Olen toiminut päätöksiä tekevänä sosiaalityöntekijänä muutamia kuukausia, joten mielestäni se voisi kattaa aineopintojen työharjoitteluosuuden. (YO)

Työkokemusta kotihoitajan työstä eli pääasiassa vanhusten avustamista ja ohjaamista päivittäisissä toimissa. Lisäksi työkokemusta koulunkäyntiavustajan ja iltapäivätoiminnan ohjaajan työstä. Näistä olisi mielestäni voinut saada korvausta harjoitteluissa; (vanhustyön sekä lapsi- ja perhetyön) harjoittelut olisivat voineet olla lyhyempiä kuin normaalisti. Tämä olisi ehkä parempi vaihtoehto kuin koko harjoittelun korvaaminen, sillä aiempi työkokemus ei välttämättä sisällä juuri niitä kaikkia sisältöjä, joita esim. vanhustyön harjoitteluun on ympätty. (AMK)

Kyselyn tulosten perusteella voisi päätellä, että aiemman osaamisen korvaavuuksikysymykset koskevat valtaosaa sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen opiskelijoita. Korvaavuuden hakeminen tai hakematta jättäminen on kuitenkin eräänlainen valinta suhteessa opiskelijan tavoitteisiin sekä siihen, miten opiskelija hahmottaa tulevan työnsä asiantuntijuuden ja osaamisen tarpeet. Aiempi työkokemus nähdään myös resurssina, joka tukee opintoja,

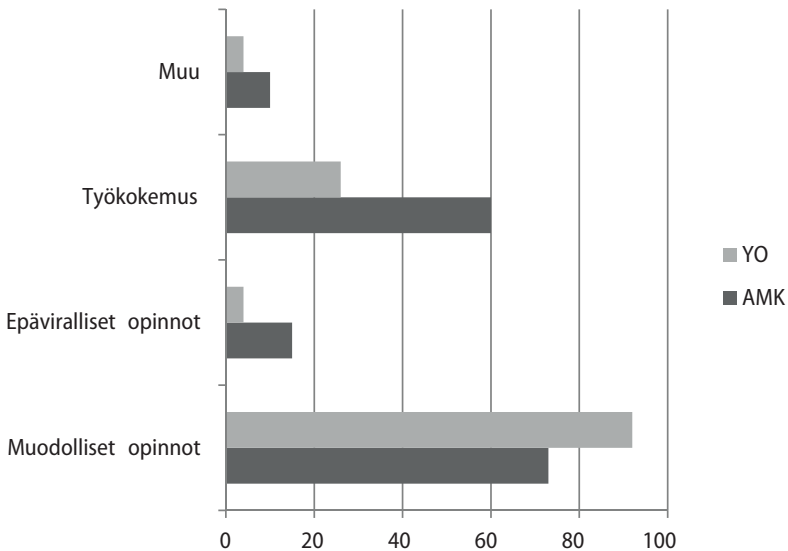

mutta ei välttämättä kuitenkaan korvaa niitä. (Ks. Lähteinen & Tuohino 2013, 50–51.)

Olen työskennellyt aikaisemmin hyvin vaativissa ja hektisissä asiakaspalvelutehtävissä, jotka auttavat sosiaalialan ihmissuhde- ja asiakastyössä. Lastensuojelutyötä olen tehnyt kunnallisella puolella, sairaalassa ja yksityisellä sektorilla. Silti mikään työkokemus ei korvaa maisteriopintojen suoritettavia kursseja ja opintokokonaisuuksia. Ammatillisen asiantuntijuuden pohjalla on yliopistokoulutus. (YO)

Avovastauksista käy ilmi, että opiskelijoiden näkemysten kirjo aiempien opintojen korvaamisesta on laaja. Osa opiskelijoista selkeästi haluaa oppia uutta aiemasta osaamisestaan huolimatta, osa taas haluaa osaamisensa suhteutetuksi suorituspisteiksi mahdollisimman kattavasti.

Niiltä opiskelijoilta, jotka olivat hakeneet nykyisissä opinnoissaan korvauksia aiemmin hankitun osaamisen perusteella, tiedusteltiin millä perusteella he olivat hakeneet korvaavuutta. Kysymykseen annettiin vaihtoehtoiksi aiemmat muodolliset opinnot, aiemmat epämuodolliset opinnot, aiempi työkokemus tai jokin muu.

Kuvio 6. Korvaavuuden hakemisen peruste yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa (%).

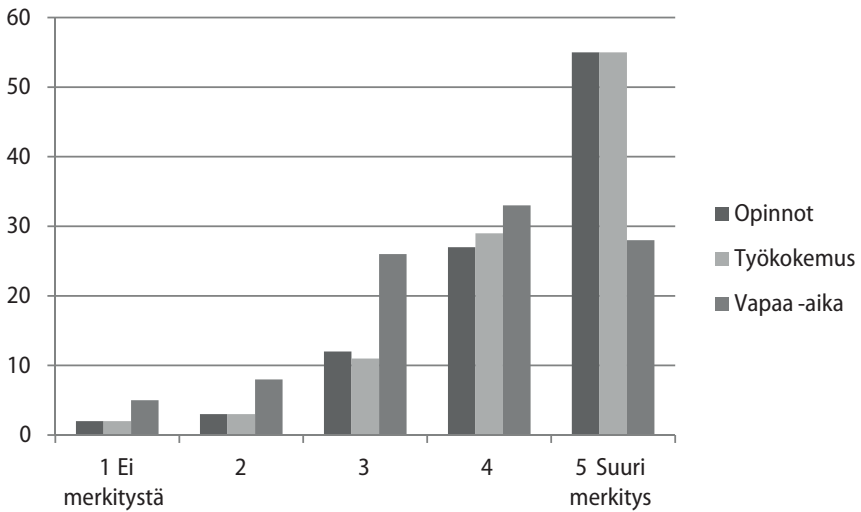
Yliopistojen sosiaalityön opiskelijat olivat hakeneet selvästi eniten korvaavuuksia aiempien muodollisten opintojen perusteella (92 %). Myös ammattikorkeakouluopiskelijat olivat hakeneet korvaavuuksia selvästi eniten muodollisten opintojen perusteella (73 %), mutta runsaasti myös aiemman työkokemuksen perusteella (60 %). Se vastaa muissa yhteyksissä saatuja tuloksia siitä, että hyväksilukemisessa huomioidaan pääosin opiskelijan suorittamaa muodollista koulutusta (esim. Jäntti 2008, 33). Yliopistojen opiskelijoista reilu neljännes (26 %) oli hakenut korvaavuuksia työkokemuksen perusteella. Aiempien epävirallisten opintojen (esim. kurssit tai työpaikkakoulutukset) osuus jäi pieneksi, sillä vain kolme prosenttia yliopistojen ja yhdeksän prosenttia ammattikorkeakoulujen opiskelijoista oli hakenut korvaavuuksia niiden perusteella (ks. Jäntti 2008, 33). Avovastauksissa tuotiin esiin, ettei epävirallisten koulutusten perusteella uskottu voitavan saada korvaavuuksia yliopisto-opinnoista eivätkä opiskelijat pitäneet sitä aina tarkoituksenmukaisena. Ammattikorkeakoulujen opiskelijat näkivät yliopisto-opiskelijoita useammin epävirallisten opintojen soveltuvan korvattaviksi. Muita perusteita oli ammattikorkeakouluissa seitsemällä prosentilla, mutta yliopistoissa vain 3 prosentilla. Tällaisia ovat esimerkiksi järjestötyössä tai vapaaehtoistyössä hankittu koulutus, oman elämäntilanteen (oma tai perheenjäsenen sairaus, omaishoitajuus, sijaisvanhemmuus) pohjalta hankittu koulutus. Valitettavasti kysymys ei huomionnut mahdollisuutta, että opiskelija olisi hakenut korvaavuutta useammalla perusteella samanaikaisesti, mutta he ovat halutessaan voineet vastata useamman vaihtoehdon kerralla.

Tulokset eivät sinänsä yllätä. Yliopistokoulutus on luonteeltaan teoreettisempaa, mikä varmasti vaikuttaa siihen, millaisilla perusteilla opiskelijoita ohjeistetaan hakemaan korvaavuuksia tai millä perusteella he itse huomaavat hakea korvaavuutta. Tulos voi kertoa myös siitä, että yliopistoissa toistaiseksi vielä huomattavasti tunnetaan tai käytetään muita kuin muodollisia opintoja aiemman osaamisen hyväksiluvussa.

Vapaa-ajan ja työkokemuksen pohjalta karttuva osaaminen

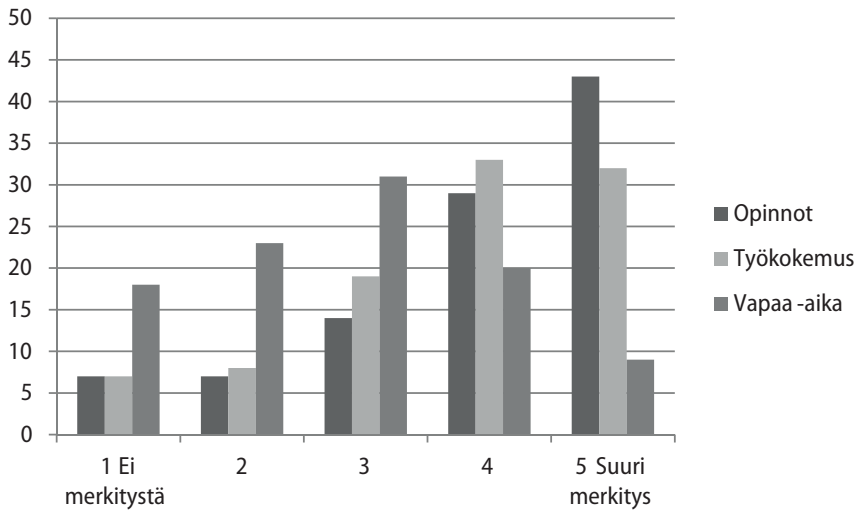
Muodolliset opinnot ja työkokemus ovat pääasiallisia korvaavuuksien hakuperusteita sekä sosiaalityön opiskelijoilla että sosionomi (AMK) -opiskelijoilla. Näiden lisäksi lomakkeessa kysyttiin myös vapaa-ajalta kertyneen osaamisen merkitystä nykyisten opintojen kannalta. Opiskelijoilta kysyttiin, kuinka tärkeänä

he pitivät aiempien muodollisten opintojen, työkokemuksen tai vapaa-ajan-toimintojen kautta hankitun osaamisen tunnustamista opinnoissaan asteikolla 1–5 (1= ei merkitystä – 5= suuri merkitys). Tulosten mukaan opiskelijat pitävät aiemman osaamisen tunnustamista kaikilla osa-alueilla kokonaisuutena arvioiden merkittävänä. Yliopisto-opiskelijoille aiempien opintojen tunnustaminen on selvästi tärkeintä, sillä yhteensä 72 % vastaajista pitää sitä merkittävänä tai erittäin merkittävänä. Sen sijaan ammattikorkeakouluopiskelijoista 55 % pitää sekä aiempien opintojen että työkokemuksen tunnustamista erittäin merkittävänä.

Kuvio 7. Aiemmin suoritettujen opintojen, työkokemuksen ja vapaa-ajan toimintojen hyväksiluvun merkitys ammattikorkeakouluopiskelijoilla (%)

Sekä vapaa-aikana että työssä kertynyt osaaminen halutaan huomioitavaksi. Ammattikorkeakouluissa opiskelevat pitivät vapaa-ajan toimintojen kautta hankitun osaamisen tunnustamista ja huomioimista miltei yhtä tärkeänä kuin muodollisissa opinnoissa tai työelämässä hankitun. Kaiken kaikkiaan he pitivät yliopisto-opiskelijoita useammin tärkeänä sitä, että heidän aiempi osaamisensa tunnustetaan ja huomioidaan, olipa osaaminen muodollisten opintojen kautta, työelämässä tai vapaa-ajantoimintojen kautta kertynyttä.

Kuvio 8. Aiemmin suoritettujen opintojen, työkokemuksen ja vapaa-ajan toimintojen hyväksiluvun merkitys yliopisto-opiskelijoilla (%)

Avovastausten pohjalta olisi uskaliaasta vetää selkeitä johtopäätöksiä ammatti- korkeakoulujen ja sosiaalityön opiskelijoiden osaamisen eroavuuksista vapaa-ajan toimintojen pohjalta. Tuomme tässä yhteydessä esiin enemmänkin sitä, minkälaisena opiskelijat itse osaamisensa hahmottavat ja mikä merkitys sillä voi olla sosiaalialan substanssiosaamisen ja sosiaalialalla toimimisen kannalta ja sen myötä korvaavuuden näkökulmasta. Avovastauksissa vapaa-aikana hankittu osaaminen oli kertynyt järjestötoiminnasta ja vapaaehtoistyöstä, opiskelusta ja harrastustoiminnasta sekä omaan ja perheen elämäntilanteisiin liittyvistä tekijöistä.

Järjestötoiminnasta ja vapaaehtoistyöstä hankittu osaaminen tuotti vertais- tukeen ja kokemusasiantuntijuuteen kytkeytyvää osaamista, ryhmien ohjaamisen taitoja, verkostoitumis- ja yhteistyötaitoja, viestintä- ja esiintymisosaamista, koulutusta, vaikuttamista sekä järjestön hallinnoimiseen, toiminnan organisoi- miseen, johtamiseen ja kehittämiseen liittyvää osaamista. Vapaaehtoistyö kytkey- tyi järjestötyötä vahvemmin ihmisten yksilö- tai ryhmäkohtaiseen kohtaamiseen, vuorovaikutukseen erilaisten ryhmien kanssa sekä palvelujärjestelmäosaamiseen ja ryhmien ohjaamiseen. Vapaaehtoistyötä tehtiin usein sosiaalialaan kiinnittyvil- lä alueilla tukihenkilönä, ohjaajana, kokemusasiantuntijana, toiminnan suunnit- telijana ja organisaattorina sekä kouluttajana.

Opiskelu oli sekä avoimen korkeakoulun opintoja, mutta myös monimuotoisia lyhytkursseja menetelmiin ja laajasti sosiaalialaan kytkeytyviin substansseihin liittyen. Harrastukset kytkeytyvät lähinnä erilaisten menetelmien osaamiseen ja erilaisten ryhmien ohjaamiseen. Oman perheen kautta karttuva osaaminen liittyi esimerkiksi omaan tai perheenjäsenen sairauteen ja sen myötä tuleviin kokemuksiin ja osallisuuksiin sekä palvelujärjestelmässä toimimiseen.

Vertaistukitoiminnan ja vertaistukiperheen kautta vuosien aikana minulle on kertynyt kokemuksia erilaisista ihmisistä ja perheistä, jotka ovat läpikäyneet vaikeita asioita elämänsä aikana. Myös itse oman vammautumiseni ja vammani kautta olen tavannut elämäni aikana erilaisia sosiaalialan tahoja, jotka ovat kartuttaneet tietoaani siitä, mitä erilaisten ihmisten arki on sekä osittain myös nähnyt sivusta seuraajana, mitä työ esimerkiksi kuntoutuskeskuksissa, sosiaalihoajaan, kuntoutuksensuunnittelijan, vammaispalveluiden työntekijän ja lukuisten muiden henkilökunnan jäsenten osalta on. - - - (AMK)

Yliopisto-opiskelijat tuottivat suhteessa ammattikorkeakoulun opiskelijoihin enemmän pohdintoja siitä, ettei vapaaehtoistoiminnan korvaaminen yliopisto-opinnoissa ole tarkoituksenmukaista (ks. myös Jäntti 2008, 30). Vapaa-ajalla kertynyt osaaminen kuitenkin kartutti opiskelijoiden tietoa sosiaalialan substansseihin kuuluvista ilmiöistä, tietoa palvelujärjestelmästä sekä taitoa toimia palvelujärjestelmässä ja kohdata erilaisia ihmisiä. Opiskelijat kokivat oppineensa vuorovaikutustaitoja ja tulevassa työssään käyttökelpoisia menetelmiä. He kokivat oppineensa yleisiä työelämätaitoja, kuten vaikuttamiseen, johtamiseen ja kehittämiseen liittyviä taitoja sekä kielitaitoa.

Toimin tukihenkilönä huostaanotetulle lapselle. Perhehoitajan sopimus on tehty, mutta ”työ” on sivutoimista, ja siihen liittyvä koulutus vapaaehtoista. Osaaminen liittyy siis sijaishuollon prosessiin ja traumatisoituneen lapsen kohtaamiseen ja kiintymyssuhdehäiriön aiheuttamaan oireiluun sekä lastensuojelulaitoksen kanssa tehtävään yhteistyöhön. (YO)

Olen tehnyt 5 vuotta vapaaehtoistyötä järjestössä. Työ on ollut hyvin monipuolista sisältäen hallitustyöskentelyyn varsinaisena hallituksen jäsenenä osallistumista 3 vuoden ajan, järjestölehdien toimituskunnan jäsenenä työskentelyä, lehteen sisällön tuottamista, erilaisten tilaisuuksien järjestämiseen osallistumista ja vertaistukijana toimimista. Joten olen yhdessä jos toisessakin

kokouksessa ollut, työskennellyt tiukan aikataulun kanssa kiireestä ja paineis- ta huolimatta, kohdannut hyvin erilaisia ihmisiä ja saanut kokemusta niin tiimityöskentelystä kuin verkostotyöskentelystäkin, sekä hallinnollisesta työstä yhdistyksen hallitukseen ja hallitustyön eri työryhmiin osallistumalla. (AMK)

Työelämään liittyvässä osaamisessa sen sijaan on avovastauksissa jonkin verran eroja, vaikka avovastaukset vaihtelevat sisällöllisesti erittäin merkittävästi. Jotkut ovat vain ilmoittaneet onko heillä kokemusta ja toisinaan myös kuinka paljon. Osa on luetellut tehtävänimikkeensä ja osa taas kuvannut osaamistaan tarkem- min. Sosiaalityöntekijäopiskelijat ovat ammattikorkeakoulun opiskelijoita useam- min sosiaalityöntekijöiden viransijaisuuksissa tai yleisemmin sosiaalialan teh- tävässä. Ammattikorkeakoulun opiskelijoilla korostuu yliopisto-opiskelijoita enemmän terveydenhoito. Työelämässä kertyneessä osaamisessa korostui mo- lemmissa opiskelijaryhmissä ammattikäytäntöjen tuleminen tutuiksi, kokemuk- set erilaisten asiakkaiden kohtaamisista erilaisissa tilanteissa, tutustuminen eri sosiaalipalveluiden kohdeilmiöihin, palvelujärjestelmässä ja moniammatillisissa verkostoissa toimiminen, työyhteisöissä toimiminen sekä menetelmäosaaminen. Molemmissa ryhmissä mainittiin myös kielitaitoon, esiintymiseen, vaikuttami- seen, kouluttamiseen, toiminnan kehittämiseen ja johtamiseen liittyvä osaami- nen sekä hanke- ja projektiosaaminen. Työpaikkakoulutus syvensi osaamista tie- tyillä erityisalueilla.

Asiakastyön taitoja (eri aloilla selviytymistaitoja eri-ikäisten ja kaikenlaisten asiakkaiden kanssa). Oman työn rajojen ja vastuun hahmottaminen sekä eet- tisyyden tärkeys on syventynyt eri töiden ja opintojen myötä. Pystyn selviämään eritavoin kommunikoiden asiakkaiden kanssa. (YO)

Vuorovaikutustaidot sosiaalialalla, tiimityö- osaaminen, moniammatillisissa työyhteisöissä toimiminen, asiakastyö sosiaalialalla, lasten kanssa toiminen (havainnointi- sekä vuorovaikutustaidot) sekä lapsiryhmien toiminnan ohjaus (liikunta, musiikki, kädentyöt yms.); mielestäni laaja-alainen osaaminen las- ten sekä perheiden kanssa. (AMK)

Työelämäosaamisessa sosiaalityön opiskelijoilla avovastauksissa korostuu toimi- minen sosiaalityöntekijän sijaisuuksissa ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla puoles- taan toimiminen eri ikäryhmien tai erityisryhmien ohjaajana. Ammattikorkeakoulun

opiskelijoiden vastauksissa puhutaan hoivasta ja kasvatuskumppanuudesta, mitä sosiaalityön opiskelijoiden vastauksissa ei mainita. Terveystieteiden ajattelu näkyy joissakin ammattikorkeakoulun opiskelijoiden vastauksissa.

Kaiken kaikkiaan vapaa-aikana ja työssä oli kertynyt osaamista, joka selkeästi hyödyntää toimimista tulevassa sosiaalialan työssä. Oleellinen kysymys on kuitenkin se, miten osaaminen osoitetaan ja miten se saadaan kytketyksi opetussuunnitelman osaamistavoitteisiin. Avovastauksissa tuotiin esiin kokemuksia siitä, ettei osaamisesta saatu korvaavuuksia lainkaan tai vain osittain. Usein korvaavuus edellytti jonkin lisätehtävän suorittamista ja osaamisen kytkemistä sillä tavoin opetussuunnitelmien tavoitteisiin. Itse osaamisen käsite ymmärrettiin myös hyvin monin tavoin. Jotkut tarkoittivat sillä tilanteenmukaista toimintaa, arjen toimintakäytäntöjen tuntemusta, toiminnan tutuksi tulemistä ja toiset taas syvällisempää ymmärrystä kokonaistilanteesta ja sen muutosmahdollisuuksista.

Osaamisen osoittamisen tavat ja arviointimenetelmät

Korkeakouluissa AHOT-prosessissa käytetyt menetelmät olivat rajallisia ja suhteellisen perinteisiä (ks. myös Jäntti 2008, 35–36). Menetelmiä koskevaan kysymykseen oli tarjolla valmiina vastauksina kahdeksan vaihtoehtoa, joista oli mahdollista valita useampi vaihtoehto samanaikaisesti. Lisäksi oli mahdollista valita vaihtoehto ”muu”. Yliopistossa suurin osa haetuista korvaavuuksista myönnetään suoraan hyväksilukuna ilman erillisiä suorituksia (83 %), mikä liittyy siihen, että useimmiten hyväksilukua haetaan muodollisten opintojen perusteella (ks. Jäntti 2008, 35–36). Silloin kun yliopistoissa opiskelevilta oli vaadittu lisäsuorituksia aiemman osaamisen osoittamiseen, oli yleisin käytetty menetelmä ollut jokin kirjallinen työ, esimerkiksi essee tai muu raportti (21 %). Myös perinteistä kirjallista tenttiä (8 %) ja portfolioa (7 %) käytetään, joskin selvästi vähemmän kuin kirjallista tenttiä.

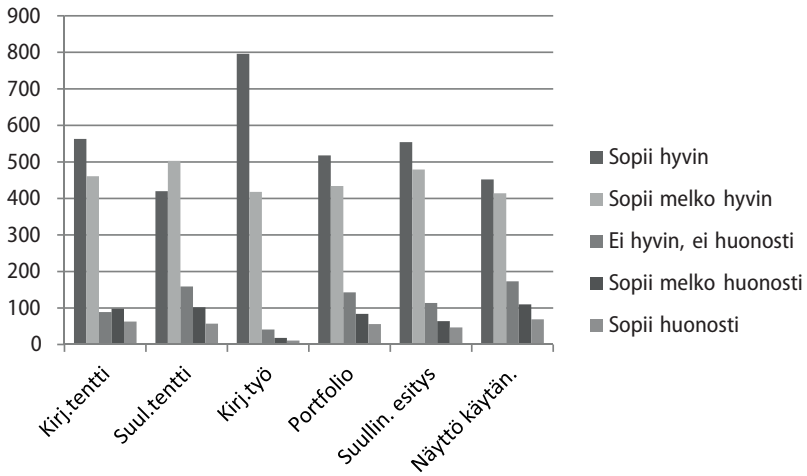
Taulukko 1. *Aiemman osaamisen osoittamisen tavat korvaavuuksia haettaessa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa (%).*

	AMK	YO
Kirjallinen tentti	12	8
Suullinen tentti	5	4
Essee, raportti tms. kirjallinen työ	37	21
Suullinen esitys	7	5
Portfolio	15	7
Näyttö käytännön tilanteissa	3	2
Edellisten yhdistelmä	3	1
Suora hyväksiluku	76	83

Kyselyn vastausten perusteella ammattikorkeakoulujen opiskelijat voivat useammin osoittaa osaamistaan jollakin menetelmällä, sillä suorana hyväksilukuna ilman erillistä osaamisen osoittamista oli myönnetty 76 % sosionomi (AMK) -opiskelijoiden hakemista korvaavuuksista. Yleisimmät menetelmät ovat samat kuin yliopistoissa, mutta niitä on käytetty useammin kuin yliopistossa. Kirjallista työtä menetelmänä oli käyttänyt 37 % vastaajista osaamisen osoittamisen ja portfolioita 15 % vastaajista. Suullista tenttiä ja näyttöä käytännön tilanteissa oli käytetty vähän sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa.

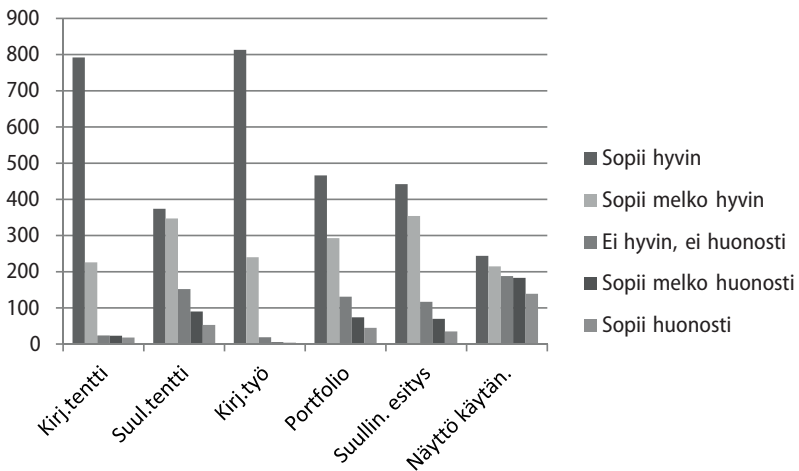
Vastaajien näkemyksen mukaan ammattikorkeakouluopinnoissa essee, raportti tai muu kirjallinen työ, kirjallinen tai suullinen tentti, portfolio, suullinen esitys sekä näyttö käytännön tilanteissa ovat toimivia tapoja osaamisen osoittamiseen ammattikorkeakouluopinnoissa (ks. kuvio 10). Kaikkein eniten ”sopii hyvin” vastauksia annettiin ammattikorkeakoulutuksen osalta kirjalliseen työhön ja suulliseen esitykseen.

Kuvio 9. Osaamisen osoittamisen tapojen soveltuminen ammattikorkeakoulutukseen (N).

Yliopistoihin selvästi parhaiten soveltuvimmat osaamisen osoittamisen tavat ovat vastaajien näkemyksen mukaan kirjallinen työ ja perinteinen kirjallinen tentti, jotka saivat selvästi eniten ”sopii hyvin” vaihtoehtoon vastauksia. Huonoiten yliopisto-opintoihin soveltuvaksi menetelmäksi katsottiin näyttö käytännön tilanteissa, mutta menetelmä jakoi selvästi mielipiteitä vastaajien keskuudessa.

Kuvio 10. Osaamisen osoittamisen tapojen soveltuminen yliopistokoulutukseen (N).

Opiskelijat arvioivat eri osaamisen osoittamisen tapojen soveltumista teoreettisen, käytännöllisen ja eettisen osaamisen osoittamiseen. Tulokset olivat suhteellisen ennakoitavissa, sillä vastaajien mukaan kirjallinen työ tai tentti soveltuvat selvästi parhaiten teoreettisen osaamisen osoittamiseen. Käytännöllistä osaamista on luonnollisinta osoittaa käytännön tilanteessa pidettävällä näytöllä, joka arvioidaan. Eettisen osaamisen osoittaminen sen sijaan jakoi vastaajien näkemyksiä, sillä vastaajien mukaan useat osaamisen osoittamisen menetelmät soveltuvat joko hyvin tai melko hyvin eettisen osaamisen osoittamiseen, mutta soveltuvimmiksi tavoiksi nimettiin kirjallinen työ tai suullinen tentti.

Avovastauksista kävi ilmi, että opiskelijat, jotka olivat saaneet mahdollisuuden osoittaa osaamistaan suorituksella, olivat yleensä tyytyväisiä sekä mahdollisuuteen että tarjottuihin osaamisen näyttämisen menetelmiin. Avovastausten pohjalta näyttää siltä, että yliopistossa korvaava suoritus liittyy useimmiten käytännön opetuksen ja kieliopintojen korvaamiseen. Yliopisto-opiskelijat kokivat kirjallisen suorituksen pääsääntöisesti positiivisena, sillä parhaimmillaan kirjallisen työn tuottaminen syvensi opiskelijan ymmärrystä aiemmin kohtaamistaan käytännön ilmiöistä, mutta edellytetty korvaava suoritus saatettiin kokea myös liian työläänä. Tehtäväksiannon selkeys oli myös keskeinen tekijä osaamisen osoittamisessa.

Käytännön harjoitteluun hain korvaavuutta työkokemukseni perusteella. Tein portfolion johon sisältyi pieni essee ja esittelin käytännön harjoittelun väliminaarissa. Mielestäni sain osaamiseni hyvin esille. Siihen vaikutti se, että tehtävä oli määritelty hyvin. Myös oma motivaatio ja kokemus vaikuttivat myönteisesti. (YO)

En hakenut, koska se on mielestäni yhtä työlästä kuin kurssien suorittaminen vaatimusten mukaan. (YO)

Samoin ammattikorkeakouluopiskelijoiden avovastausten pohjalta voi todeta, että osaaminen pääsääntöisesti saatiin esiin suoritusten avulla. Myös näissä vastauksissa korostui selkeiden tehtäväkäsintojen ja ohjeistusten merkityksellisyys, mutta myös opintokokonaisuuksien tavoitteiden selkeys, joka helpottaisi korvaavien suoritusten harkintaa. Osaamisen saamisessa esiin korostui myös suoritusmuodon toimivuus suhteessa korvaavuutta haettavaan substanssiin. Ongelmaksi saattoi muodostua myös opiskelijan yksilökohtaisten haasteiden huomiotta

jääminen: kirjallinen esittäminen saattoi olla vaikeaa, eikä opiskelija sen vuoksi kyennyt saamaan osaamistaan esille esseessä. Lisäksi suoritusten arvioimisessa koettiin toisinaan puuttuvan yhtenäisen linja: suorituksen hyväksyminen nähtiin olevan kiinni opettajien linjanvedoista, jotka poikkesivat toisistaan tai se riippui opiskelijan henkilöllisyydestä. Toistuvasti esille tuotu asia oli myös kirjallisen tehtävän työläisyys.

Tehtävän asettelu oli epämääräinen ja tunnuin olevani ylimääräinen paha.
(AMK)

Portfolion kirjoittaminen vaatii paljon työtä. Sitä kautta saa osaamisensa esille tai ainakin sen, mitä on tehnyt aiemmin. Tosin sen tekeminen on työlästä ja osaamista tulee osoitettua paljon enemmän kuin mitä opintosuoritus vaatisi.
(AMK)

Avovastausten pohjalta voi myös todeta, että toisinaan aiemman osaamisen tunnistamiseen liittyy vahvoja emotionaalisia latauksia, jotka kytkeytyvät siihen, että kokemus omasta osaamista tulee ulkopuolisten arvioitavaksi.

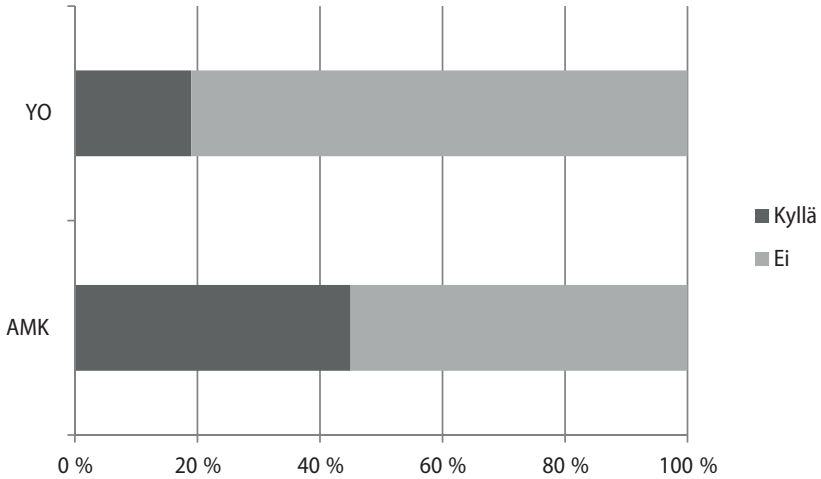
Kyllä sain ja suoritukseni sai opettajalta arvotusta osakseen. Kokemus oli minulle itselle hyvin positiivinen ja opettavainen. (AMK)

Opiskelijoilla oli mahdollisuus myös esittää muunlaisia tapoja osaamisensa osoittamiseen. Yliopisto-opiskelijoiden vastauksissa esiin tuotiin kirjallisten töiden lisäksi keskusteluun pohjautuvat seminaarit, toisille opiskelijoille tehtävät esitelmät ja ryhmätyöt. Ammattikorkeakouluopiskelijat toivat esiin erityyppiset kirjalliset esitysmuodot, esitelmien pitämisen sekä suulliset tentit. He totesivat myös usein, että työtodistusten tulisi olla riittäviä. Erotuksena yliopisto-opiskelijoihin, he toivat esiin käytännön tilanteisiin liittyvän näytön. Lisäksi he ehdottivat opettajan tutustumista työpaikkaan ja työtehtäviin sekä työnantajalta saatuja arviointeja osaamisesta.

Onko AHOT opiskelijoille tuttu?

Kyselyn laatiminen oli vaikeaa, koska emme entuudestaan tienneet riittävän tarkasti, ovatko kaikki AHOT:iin liittyvät käsitteet opiskelijoille tuttuja. Kyselyssä käytettiin termejä hyväksiluku ja korvaavuus selvitetessä sitä, millaista osaamista opiskelijoilla oli, millä perustein he hakivat korvaavuuksia ja millä menetelmillä

he osoittivat osaamistaan silloin, kun korvaavuuden myöntäminen edellytti suorituksia. Kyselyn loppuvaiheessa opiskelijoille kerrottiin lyhyesti, mitä AHOT tarkoittaa.³ Tämän jälkeen tiedusteltiin vastaajien tietoutta AHOT-menettelystä.

Kuvio 11. Tietous AHOT-menettelystä ennen kyselyä ammattikorkeakoulu- ja yliopistovastaajilla (%).

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoiden välillä oli selkeä ero siinä, miten hyvin he tunsivat entuudestaan AHOT:in käsitteenä. Valtaosa yliopistojen sosiaalityön opiskelijoista ei tiennyt ennen kyselyä, mitä AHOT-menettely tarkoittaa (81 %). Sen sijaan ammattikorkeakoulujen sosionomiopiskelijoista noin puolet (45 %) tiesi käsitteen entuudestaan.

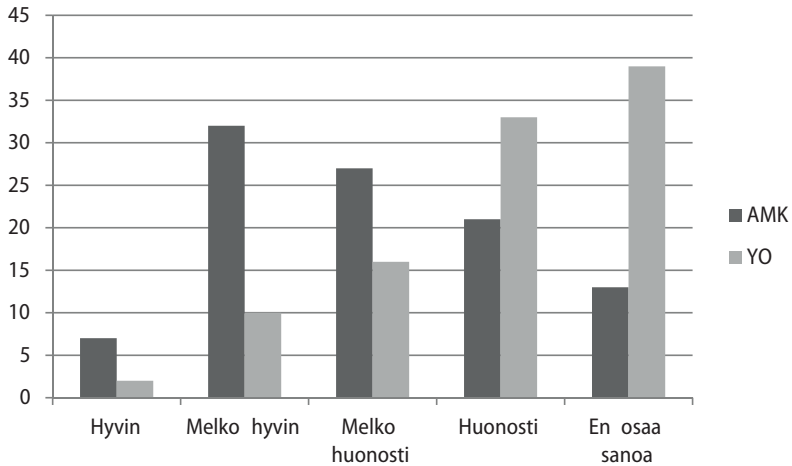
Kysely osoitti, etteivät opiskelijat olleet myöskään perehtyneet oman oppilaitoksensa AHOT-menettelyyn. Sosiaalityön opiskelijoista vain noin 14 % on perehtynyt oman oppilaitoksensa käytäntöihin, kun sosionomi (AMK) -opiskelijoista oli perehtynyt vähän yli puolet eli 55 % vastaajista.

Vain harva yliopisto-opiskelija oli perehtynyt oman oppilaitoksensa AHOT-menettelyyn. Syynä ei kuitenkaan nähty sitä, että oma oppilaitos olisi ohjeistanut

³ Kysymyksen kohdalla oli tällainen AHOT:ia koskeva selitys: "AHOT eli aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on osa elinikäistä oppimista. Osaamista ei synny ainoastaan muodollisessa koulutuksessa, vaan myös työelämässä, järjestötehtävissä, käytännöllisesti katsoen elämässä yleensä. AHOT edellyttää korkeakouluilta aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisen käytäntöjä, joita kutsutaan AHOT-menettelyksi. Seuraavat kysymykset koskevat AHOT-tietouttasi.

AHOT-menettelyyn huonosti. Vain joka kolmannen sosiaalityön opiskelijan näkemyksen omaan oman yliopiston ohjeistus oli huono tai riittämätön. 12 % vastaajista oli sitä mieltä, että oma yliopisto oli ohjeistanut hyvin tai melko hyvin, mutta lähes 40 % vastaajista ei osannut sanoa ohjeistuksesta mitään. Kyse lienee enemminkin siitä, ettei ohjeistusta ole nähtävillä. Kun opiskelijoilla ei ole siitä etukäteistietoa, he eivät osaa myöskään sitä etsiä. Tämä kertonee siitä, ettei AHOT ole vielä vakiintunut yliopistojen toimintaan.

Ammattikorkeakoulujen sosionomiopiskelijoista 39 % katsoo oppilaitoksen ohjeistaneen AHOT-menettelyyn hyvin tai melko hyvin. Toisaalta 48 % katsoo sen tehdyn huonosti tai melko huonosti. Vain 13 % ei osannut sanoa mielipidettään asiasta.

Kuvio 13. Oppilaitoksen ohjeistuksen riittävyys ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutuksen vastaajien näkemyksen mukaan (%).

Opiskelijoiden näkemyksiä osaamisen tunnistamisen käytäntöjen kehittämiseksi

Kyselyn viimeisenä kysymyksenä tiedusteltiin opiskelijoiden ajatuksia tai kehittämissuhteita korvaavuuuskäytäntöihin tai aiemman osaamisen osoittamiseen. Kyseessä oli avokysymys, johon vastasi yhteensä 485 ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijaa.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastaajien kehittämisehdotuksissa oli paljon samankaltaisuuksia, mutta myös selkeitä eroja. Molempien korkeakoulujen opiskelijat kokivat, että yleisesti ottaen aiemmin hankittua osaamista tulisi huomioida nykyistä laajemmin ja paremmin korkeakouluissa. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista pidettiin tärkeänä ja sen koettiin olevan yhteydessä opiskelijan opiskelumotivaatioon ja työelämään siirtymisen nopeuttamiseen. Opiskelijoiden mukaan opiskelijan osaaminen tulee huomioida, mikäli hän pystyy osoittamaan osaamisensa jollakin erikseen sovittavalla tavalla tai menetelmällä.

Ammattikorkeakoulujen vastaajien näkemyksissä nousivat esille selvästi muiden kuin korkeakouluopintojen huomiointi aiemman osaamisen hyväksiluvussa. Lain-säädäntö ei mahdollista ammatillisten opintojen hyväksilukua, mikä koettiin vääryydeksi esimerkiksi lähihoitajakoulutuksen ja sosionomi (AMK) -tutkinnon sisällöissä koetun päällekkäisyyden vuoksi. Toisaalta vastauksissa tuotiin esille, että lähihoitajakoulutus on nostettu arvostuksessa ikään kuin muita koulutuksia ylemmäksi. Vastajat toivat useissa vastauksissa esille, että aiempien opintojen rutiininomaisen hyväksiluvun sijaan tulisi huomioida opiskelijalla aidosti oleva osaaminen, jota voidaan osoittaa esimerkiksi täydentävällä tentillä, esseellä tai näytöllä käytännön tilanteessa.

Mielestäni ei voida vaatia, että edellisen tutkinnon on oltava AMK-pohjainen, esimerkiksi lähihoitajalla (töissä olleella) ja vasta lukiosta kirjoittaneella on täysin eri tietopohja sosionomikoulutukseen lähdeittäessä. Tällä nykyisellä käytännöllä saadaan vain opiskelijat turhautumaan, kun istutetaan pakollisella läsnäololla tunneilla, joissa käsitellään täysin samoja asioita kuin edellisessäkin koulutuksessa. (AMK)

Näkemykset eri tutkintojen yhtenevyydestä vaihtelivat. Yliopisto-opiskelijoiden vastauksista nousi esille sosionomi (AMK) -tutkinnoista saatavat korvaavuudet, joita toisinaan pidettiin liian vähäisinä, osa taas näki kyseen olevan kahdesta erityyppisestä koulutuksesta. Voi tosin olla, etteivät vastaajat kaikilta osin tuntenet yliopistojen viime vuosien aikana muuttuneita käytäntöjä (ks. Niina Vuoriston artikkeli tässä teoksessa). Vastajat ehdottivat, että sosionomeille järjestettäisiin oma koulutusohjelma tai että kandidaatin tutkinto korvattaisiin suurelta osin tai jopa kokonaan ammattikorkeakoulututkinnolla.

Jokaisella, jolla on työkokemusta ja samalta alalta jo alempi tutkinto, pitäisi saada mahdollisuus osoittaa osaamistaan eri tavoin. Itseltäni on motivaatio

alentunut merkittävästi opiskelun suhteen, kun olen huomannut luennolla, että esimerkiksi tietämykseni ja osaamiseni sosiaalialan työmenetelmiä koskien oli laajempaa ja syvempää kuin lehtorilla, joka niitä opettaa... miksei ole mahdollista osoittaa osaamistaan mitenkään? Mielestäni työkokemuskkin pitäisi huomioida opinnoissa jotenkin. Lisäksi, sosiaalityön ja sosionomi (AMK) tutkintojen sisällöt ovat pitkälti samaa, kun ajatellaan alemman tutkinnon opintosisältöjä... joten edelleen ihmettelen sitä, miksei sosionomi (AMK) voi päästä suoraan maisteri-vaiheeseen opiskelemaan yliopistoon? On erittäin turhauttavaa käydä samoja asioita uudelleen läpi... se vie motivaation... ja sitten sitä lähtee takaisin työelämään... opinnot jäävät roikkumaan - tämä pitäisi pystyä estämään sillä, että ei tarvitse opiskella samoja asioita uudelleen, joita on juuri opiskellut 3,5 vuotta. (YO)

Mielestäni yliopisto-opintoja ei kuulu korvata nykyistä enempää, koska yliopisto-opinnot ovat erityyppisiä kuin alempien asteiden tutkinnot. On opiskelijoita eriarvoistavaa, ja ammatillisesti arveluttavaa, jos saman tutkinnon saa erilaisin perustein ja opintosuorituksin liittyen käytännön kokemukseen tai alempaan tutkintoon. Kyseessä on kuitenkin eri työ, mitä sosiaalityöntekijät tekevät kuin esim. sosionomit. (YO)

Toisaalta monessa vastauksessa tuotiin esille myös muiden kuin sosionomi (AMK) -tutkintojen, esimerkiksi aiemman maisterin tutkinnon tai jonkin muun ammattikorkeakoulututkinnon kuin sosionomi (AMK) -tutkinnon, suorittaneille myönnettävät korvaavuudet. Käytännöt näiden osalta ovat nykyisin todennäköisesti kirjavampia kuin sosionomi (AMK) -tutkinnon pohjalta myönnettävät korvaavuudet, jotka ovat jo vakiintuneet yliopistoissa. Lisäksi pääaineen tai oppilaitoksen vaihtajat eivät aina kokeneet tulleensa kohdelluiksi oikeudenmukaisesti.

Itse olen kirjoittanut yhden yhteiskuntatieteellisen gradun, joten uuden gradun kirjoittaminen sosiaalityöntekijän pätevyysvuoksi tuntuu turhalta. Tutkimuskäytäntö on opittu jo ensimmäisen gradun avulla, ammattitaidon kehittymisen kannalta kiireessä työn ohessa kyhättyllä kakkosgradulla on kuitenkin melko vähän merkitystä, mutta viivästyttää valmistumista merkittävästi. (YO)

Suorien korvaavuuksien osalta voisi vielä hieman enemmän joustaa. Nytkin opiskelen kaksissa menetelmäopinnoissa aivan vastaavia asioita kun olen jo

opiskellut KTM-tutkinnossani. Onneksi silti suurimman osan näistäkin opinnoista sain hyväksiluetuksi. (YO)

Ylipäänsä vastaajat toivoivat, että aiempaa osaamista huomioitaisiin korkeakouluissa nykyistä paremmin. Suhtautumista korvaavuuksiin pidettiin yleisesti ottaen tiukkana. Erityisesti yliopistovastaajat toivat esille, että työkokemusta tulisi huomioida nykyistä paremmin, mikä liittyy todennäköisesti siihen, että nykyisin työkokemusta huomioidaan vain osana käytännönopetusjaksoja, joihin voi saada tilanteesta riippuen joko kokonaisen korvaavuuden tai työkokemus voi esimerkiksi lyhentää käytäntöjaksoa (ks. Niina Vuoriston artikkeli tässä teoksessa). Vastaajien näkemyksen mukaan työkokemuksena voitaisiin huomioida myös lyhyemmät työkokemukset tai muulta alalta (esimerkiksi terveydenhuolto) oleva työkokemus.

Sosionomi amk opintojen arvostus on lisääntynyt sosiaalityön opinnoissa, mutta aiempien opintojen ja etenkin käytännön työkokemuksen arvostamista ja huomioimista korvaavuuksia olisi mielestäni syytä lisätä entisestään. Opiskelijalla voi olla useita vuosia työkokemusta käytännön työstä, jolloin tuntuu turhautavalta opiskella tuttuja asioita. (YO)

Osa vastaajista suhtautui aiemman osaamisen hyväksilukuun kuitenkin kriittisesti. Silloin koettiin, että aiempi osaaminen tulee arvioida vahvasti suhteessa opetuksen osaamistavoitteisiin, ja vain selvästi relevantti osaaminen tulee hyväksilukea. Osa piti korvaavuuksikäytäntöjen kehittämistä sinänsä tärkeänä, kunhan pidetään mielessä koulutusten tehtävät ja tasot. Koulutuksella nähtiin olevan merkitys osaamisen kannalta, jolloin työkokemus tai vapaa-ajan toimintojen kautta kertynyt kokemus tukee osaamisen kehittymistä koulutuksen aikana, mutta ei korvaa sitä. Kokemus voi elävöittää opiskelua ja tuoda sitä lähemmäs käytäntöä. Erityisesti yliopistokoulutuksen osalta koettiin, että korvaavuuksia ei tule myöntää nykyistä enempää, koska koulutuksen taso ja sisällöt ovat erilaiset. Hyväksiluvuissa nähtiin tärkeäksi yhdistää niihin aina myös erikseen suoritettava tehtävä tai näyttö, jossa erityisesti aihealueeseen kytkeytyvä teoreettinen osaaminen voidaan todentaa.

Lisäksi kriittisissä vastauksissa tuotiin jonkin verran esille sitä, että hyväksiluvun sijasta aiemmin hankittu osaaminen tulisi ottaa lähtökohdaksi osaamisen kehittämiseksi; koulutuksen aikana tulisi voida reflektoida aiemmin oppimaansa

ja rakentaa uutta osaamista vanhan osaamisen jatkeeksi tai sen päälle. Opiskelijoiden näkökulmasta olisi tärkeää, että opiskelijoilla oleva osaaminen otettaisiin aidosti käyttöön opetuksessa ja aiempaa kokemusta hankkineille tarjottaisiin puolestaan riittävän haastavaa opetusta.

Tuntuu hullulta jos harrastuksia aletaan yliopistotasolla hyväksilukea. Myös esim. ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opinnot eroavat paljon toisistaan ja siten hyväksiluvut ovat arveluttavia ainakin ilman tenttiä tms. (YO)

Korvaavuuskäytännöissä tulee olla tarkkana, että tutkinnon taso ei laske. Kun puhutaan ylemmästä korkeakoulututkinnosta odotan opetusta teoreettisella tasolla, eikä opetukseen osallistumista tule korvata esim. käytäntöön pohjautuvalla kokemuksella. (YO)

Korvaavuuksiin vaikuttavat opiskelijan omat tavoitteet. Teoriaosaamisen osalta asia lienee yksinkertainen, mutta ammatillisen osaamisen osalta asia onkin vaikeampi. Joskus työelämässä tuntuu siltä, että todella ”pätevät” työntekijätkin tarvitsevat koulutusta. (AMK)

Koska AHOT toteutuu tällä hetkellä laajemmin ammattikorkeakouluissa, tuli niiden opiskelijoilta myös yliopisto-opiskelijoita enemmän palautetta siitä, että AHOT-käytännöt ovat edelleen epäselviä, monimutkaisia ja jäykkiä. Opiskelijat kokivatkin, ettei tietoa ole riittävästi saatavilla. Opiskelijat peräänkuuluttivat sitä, että oppilaitokset pitäisivät aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista paremmin esillä ja että se otettaisiin luontevaksi osaksi opiskelijoiden ohjausta. Käytännöt tulisi olla mieluiten valtakunnallisesti, mutta erityisesti saman oppilaitoksen sisällä yhteneväisiä, jotta opiskelijat tulevat yhdenvertaisesti kohdelluiksi. Opiskelijoiden tasavertainen kohtelu tuli vastauksissa hyvin vahvasti esille. Ohjeistuksen tulee olla selkeää ja vastuut määriteltyjä, sillä opiskelijat kertoivat oppilaitoksensa henkilöstön ohjeistaneen eri tavoin AHOT-käytäntöihin. Opiskelijat toivat esille myös sitä, että toisinaan epätietoisuus hyväksilukuun liittyvästä päätöksestä saattaa kestää kurssin käynnistymiseen saakka, jolloin opiskelija ei tiedä tarvitseeko hänen suorittaa kurssia vai ei. Opintopolut aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen jälkeen eivät aina etene jouhevasti, vaan opiskeluun saattaa tulla ennakoimaton vapaa jakso, jota ei pysty käyttämään tehokkaasti hyödyksi.

Järjestelmän selkiytyä, ohjeet ym. johonkin kirjallisena ja kertominen minkälaisista osaamista voi hakea korvattavaksi. Itselleni koko AHOT homma jäi todella epäselväksi, sekavaksi ja en oikein käsittänyt koko hommaa, vaikka olin paikalla niissä infoissa, joissa siitä kerrottiin. (AMK)

Yhteneväiset linjat opettajille aiheesta. (AMK)

Aineistossa tuli jonkin verran esille myös sitä, että suhtautuminen aiemmin hankitun osaamisen kysymyksiin voisi olla suopeampaa tai avoimempaa. Asennetta AHOT:iin kuvattiin nihkeäksi ja oppilaitosten suhtautumista muiden oppilaitosten järjestämään koulutukseen ja sen tuottamaan osaamiseen epäkunnioittavaksi. Aineistossa oli myös joitakin kohtuuttomuuden kokemuksia, jolloin opiskelija oli kokenut, että hänen aiempi osaamisensa oli täysin mitätöity korkeakoulussa. Opiskelijat ehdottivat, että oppilaitokset ja niiden opettajat perehtyisivät toistensa tarjoamaan koulutukseen, jotta voisivat paremmin arvioida niiden tuottamaa osaamista ja myös sen hyväksilukua omassa koulutuksessa (ks. myös Lähteinen & Tuohino 2013, 50).

Asenne korvaamiseen voisi olla neutraalimpi: luottamusta muiden oppilaitosten/henkilöiden myöntämiin suorituksiin ja yhteistyön tekeminen korvaavuuksien osalta. (YO)

Yhteenveto ja pohdinta

Opiskelijoiden sähköiseen kyselyyn tuottamien vastausten perusteella piirtyy kuva sosiaalialan korkeakouluopiskelijoista, joilla on verrattain paljon aiempia opintoja ja työkokemusta jo siinä vaiheessa, kun he tulevat opiskelemaan ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Lisäksi työkokemusta kertyy opintojen aikana useimmiten lisää. Haasteellista sekä opiskelijan että oppilaitoksen kannalta on se, miten erilaisia ja eritasoisia opintoja ja osaamista huomioidaan toisen tutkinnon osana.

Suurella joukolla opiskelijoista on taustalla jokin muu tutkinto. Valtaosalla sekä yliopistojen sosiaalityön että ammattikorkeakoulujen sosionomiopiskelijoista on aiempia korkeakouluopintoja (avoin yliopisto, avoin AMK, muu). Sekä yliopistojen sosiaalityön opiskelijoilla että sosionomiopiskelijoilla on takanaan runsaasti työkokemusta, myös sosiaalialalta. Aiemman osaamisen huomioiminen korvaavuuksina on kuitenkin pulmallista eri koulutuksiin siirryttäessä, koska osaamisen luonne on sekä yksilöllisesti että koulutusasteittain erilaista.

Opiskelijat pitivät tärkeänä, että heidän aiemmin hankittu osaamisensa tunnustetaan ja tunnustetaan nykyisissä opinnoissa, olipa se kertynyt aiemmista opinnoista, työkokemuksesta tai vapaa-ajantoiminnasta. Ne tuottivat heidän mukaansa sekä substanssiosaamista että yleisiä työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja antaen toimintavalmiuksia erilaisiin tilanteisiin. Ne kartuttivat opiskelijoiden kokemusten mukaan tietoa sosiaalialan ilmiöistä ja palvelujärjestelmästä sekä vuorovaikutustaitoja ja tulevassa työssä tarvittavaa menetelmäosaamista. Yliopisto-opiskelijat olivat ammattikorkeakoulun opiskelijoita useammin toimineet sosiaalityön viransijaisuuksissa ja sosiaalialalla ylipäänsä, kun ammattikorkeakoulun opiskelijoilla korostui työkokemuksessa yliopisto-opiskelijoita enemmän terveydenhuollon tehtävät. Työkokemus on kartuttanut opiskelijoiden kokemuksen mukaan muun muassa osaamista asiakkaiden kohtaamiseen, sosiaalialan ilmiöiden tuntemusta sekä taitoa toimia palvelujärjestelmässä ja moniammatillisissa verkostoissa.

Analyysimme osoitti, että toistaiseksi käytössä ovat vielä olleet hyvin perinteiset hyväksiluvun menetelmät, sillä valtaosa haetuista korvaavuuksista yliopistoissa on myönnetty suoraan hyväksilukuna ilman erillisiä suorituksia ja ammattikorkeakouluissakin miltei puolet. Ammattikorkeakouluissa myönnetään suoria korvaavuuksia heikommin, mutta toisaalta niissä huomioidaan työkokemusta laajemmin kuin yliopistoissa. Kiinnostavaa on, että opiskelijat olivat suhteellisen tyytyväisiä korkeakouluissa käytössä olleisiin osaamisen osoittamisen menetelmiin ja he kokivat useimmiten saaneensa osaamisensa esille AHOT-menettelyissä. Radikaalisti erilaisia tapoja osaamisen osoittamiseen ei välttämättä kaivata, vaan lähinnä perinteisiä kirjallisia tehtäviä tai suullisia tenttejä. Opiskelijat nostivat kuitenkin esille sen, että oppilaitoksissa tulisi huolellisesti pohtia osaamisen osoittamisen tavat niin, että ne soveltuvat kyseiseen tilanteeseen ja tuovat opintojakson kannalta olennaisen osaamisen esiin.

Kyselyn perusteella voimme todeta, että opiskelijat tuntevat AHOT-käytäntöjä vielä verrattain huonosti, sillä valtaosa yliopistojen sosiaalityön opiskelijoista ei tiennyt ennen kyselyn täyttämistä, mitä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen eli AHOT tarkoittaa. Ammattikorkeakoulujen sosionomiopiskelijoista sen tunsivat noin puolet. Oman oppilaitoksen käytäntöjä ei tunneta ja ohjeistuksia pidetään nykyisellään riittämättöminä. Opiskelijat ovat turhautuneita korkeakoulujen erilaisiin käytäntöihin ja peräänkuuluttavat hyvin vahvasti käytäntöjen yhtenäistämistä niin oppilaitosten välillä kuin niiden sisälläkin.

Useat opiskelijat toivat vastauksissaan esille, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa ja sosiaalityön yliopistokoulutuksessa tulisi nykyistä paremmin huomioida opiskelijoiden aiempi osaaminen. Tutkintojen sisällöissä koettiin olevan päällekkäisyyttä, mikä turhautti opiskelijoita ja viivästytti valmistumista turhaan. Tosin osa opiskelijoista ei nähnyt näitä päällekkäisyyksinä, vaan oppimismahdollisuuksina ja oman aiemmin hankitun osaamisen syventämisenä.

Analyysissä on pureuduttu korkeakoulujen AHOT-käytäntöihin opiskelijoiden näkökulmasta, jolloin olemme tuottaneet tietoa siitä, miten opiskelijat ovat AHOT:n kokeneet ja minkälaisena he itse oman osaamisensa tai koulutuksen sisällöt tai sen tuottaman osaamisen mieltävät. Voi olla, että opiskelijat tarkastelevat aiemmin hankkimaansa osaamista toisinaan hyvinkin käytännönläheisesti. He näkevät osaamisen helposti käytäntöön kiinnittyvänä toimintatapojen ja -käytäntöjen tuntemuksena, jolloin eri koulutusten eroavat tavoitteet ja tehtävät jäävät piiloon. Sosiaalialalla eri koulutuksilla on omat tehtävänsä ja tavoitteensa, joissa teorian, käytännön ja tutkimuksen väliset suhteet rakentuvat eri tavoin. Kyselyaineiston analyysi osoitti, että opiskelijoille on kertynyt työkokemuksen ja vapaa-ajantoimintojen kautta osaamista, joka selkeästi hyödyttää toimimista sosiaalialan työssä. Keskeistä onkin, miten opiskelijoilla oleva osaaminen voidaan osoittaa ja miten se kytkeytyy opetussuunnitelman osaamistavoitteisiin.

Opiskelijoiden kehittämisideoita koskevan analyysin pohjalta voi todeta, että hajontaa opiskelijoiden näkemyksistä löytyy verrattain paljon. Tämä johtunee toisaalta siitä, että opiskelijoiden omat oppimiselle ja tutkinnon suorittamiselle asettamat tavoitteet vaikuttavat siihen, miten aiemmin hankittuun osaamiseen ja sen tunnustamiseen suhtaudutaan (ks. Lähteinen & Tuohino 2013, 51). Kaiken kaikkiaan analyysin pohjalta voi kuitenkin todeta, että opiskelijat pitävät osaamisen tunnustamista merkittävänä tekijänä ja pitävät sen huomioinnin edistämistä sosiaalialan korkeakoulutuksessa tärkeänä. Opiskelijat peräänkuuluttavat kaikkien tiedossa olevia yhtenäisiä käytäntöjä, joiden puitteissa opiskelijoita kohdellaan tasavertaisesti niin, että kunkin opiskelijan aiempi osaaminen voidaan järkevällä ja joustavalla tavalla huomioida. Ilmeistä kuitenkin on, että käytäntöjen tulee olla mahdollisimman läpinäkyviä ja tiedon niistä kaikkien saatavilla. Tähän korkeakoulujen on syytä jatkossa kiinnittää huomiota.

Kirjallisuus

- Innanen, Eira & Laiho, Mari (2008) Opiskelusta virtaa työhön - työstä virtaa opiskeluun. Opiskelun ja työn yhteensovittaminen työssäkäyvien sosiaalityön opiskelijoiden kokemana. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, Kuopion yliopisto.
- Jääntti, Jonna (2008) Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytännöt Kuopion yliopistossa. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 43. Walmiiksi Wiidessä Wuodessa -hanke, Oppimiskeskus. Kuopion yliopisto, Kuopio.
- Lindberg, Jukka & Tolonen, Mervi (2005) Vastavalmistuneiden urapolut. Vuosina 2003–2004 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Lähteinen, Sanna & Tuohino, Noora (2013) Kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsitykset alan korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. Janus 21 (1), 41–58.
- Matthies, Aila-Leena (2009) Sosiaalityön aikuisopinnot koulutusyhteiskunnan virtauksissa. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Sirkka Alho-Konu & Tuomo Kokkonen (toim.) Sosiaalityö aikuisopintoina. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 11–19.
- Puotinen, Sanna (2009) Aikuisopiskelijan kolmiojuoksu työ-perhe-opinnot – kriittisiäkin muisteluita. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Sirkka Alho-Konu & Tuomo Kokkonen (toim.) Sosiaalityö aikuisopintoina. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 92–95.
- Päykkönen, Kirsi (2011) ”Kehittääkö verkko-opetusta joutuisasti!” Sosnetin verkko-opetus opiskelijoiden ja opettajien kokemuksissa. SOSNET julkaisuja 4. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet, Rovaniemi.
- Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto (2011) Tilannekartoituksia ja tunnuslukuja. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/uutinen/sosiaalialanamkverkoston-ajankohtaista/tilannekartoituksia-ja-tunnuslukuja> (Luettu 20.6.2013)
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta (2007) Työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 43. Opetusministeriö, Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

AHOT-käytännöt sosiaalialan korkeakoulutuksessa Ammattikorkeakouluille ja yliopistoille suunnatun kyselyn tuloksia

Sosiaalialan korkeakouluille tehdyn kyselyn toteutus

AHOT korkeakouluissa -hankkeen toisessa osassa sosiaalialan osatoteuttajien yhtenä tehtävänä oli kartoittaa valtakunnallisia AHOT-käytäntöjä. Sosiaalialan hankkeessa päätettiin, että kartoituksesta vastaa Turun ammattikorkeakoulu. Kartointu toteutettiin kyselynä ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmille sekä osittain erisältöisenä yliopistojen sosiaalityön koulutusyksiköille keväällä 2012. Yliopistojen osalta tiedonkeruuta täydennettiin toisella avokysymyksiä sisältäneellä kyselyllä marraskuussa 2012.

Ammattikorkeakoulujen AHOT-käytäntöjä kartoitettiin webropol-kyselynä, joka osoitettiin kaikille 21 ammattikorkeakoululle, joissa on sosiaalialan koulutusohjelma. Yksiköistä 16 vastasi kyselyyn. Yliopistojen käytäntöjä kartoitettiin sähköpostitse toimitetulla kyselylomakkeella ja toisessa osassa sähköpostikyselyllä. Lomake ja kysely lähetettiin kaikille kuudelle sosiaalityön koulutusta antavalle yliopistolle. Kaikki yliopistot myös vastasivat kyselyyn.

Artikkelissa kuvaan ensin ammattikorkeakoulujen tuloksia, jonka jälkeen kuvaan yliopistojen tuloksia. Tulosten on tarkoitus koota yhteen AHOT-käytäntöjä esimerkkien avulla.

Käytännöt ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissa

Ammattikorkeakoulujen kyselyyn vastasi sosiaalialan koulutusohjelmien esimiehiä, opinto-ohjaajia ja lehtoreita. Artikkelissa esitetään vastaajien esille tuomia käytäntöjä ja yksittäisiä esimerkkejä. Joiltain osin löytyi myös tyypillisiä valtakunnallisia

AHOT-käytäntöjä. Vastausten perusteella näyttäytyy, että useista asioista ei ole ohjeistuksia, vaan opiskelijan hakemus ratkaistaan tapauskohtaisesti.

Yleisiä käytäntöjä

Kyselyssä kartoitettiin vanhenemissäntöjä eli sitä, onko yksiköissä määritelty, milloin vanhojen opintojen katsotaan vanhentuneen, jolloin niitä ei enää huomioida AHOT-menettelyssä. Yleisintä on, että tutkinnoille ei ole määritelty vanhenemis-aikaa. Sen sijaan puolet yksiköistä ilmoitti, että yksittäiset opinnot vanhenevat, jos niitä ei ole suoritettu 7–10 vuoden sisällä. Tällaisissa tilanteissa osaamista tulee mahdollisesti vielä täydentää.

Suurimmassa osassa yksiköistä (10/16) ei myöskään ole määritelty, kuinka monen vuoden sosiaalialan työkokemus huomioidaan. Yksiköt, joissa on määritelty huomioitava työkokemuksen pituus, pääsääntönä on, että yli kolmen vuoden työkokemus sosiaalialalta huomioidaan.

Suurimmassa osassa yksiköistä (10/16) ei ole määritelty, kuinka monta opintopistettä lähihoitaja saa korvattua sosionomi (AMK) -tutkinnosta. Osassa yksiköistä lähihoitajaopinnoilla saa korvattua muun muassa lääkehoidon tai lähihoitajaopintojen suuntautumisvaihtoehdosta riippuen 6–20 opintopistettä sosionomi (AMK) -tutkinnon opintoja. Kahdessa yksikössä lähihoitajaopinnoilla voi korvata ensimmäisen harjoittelun, korvaavuuksien saamiseen vaikuttaa myös työkokemus. Ylioppilastutkinto lähihoitajatutkinnon pohjalla ei pääsääntöisesti lisää korvaavuuksien määrää. Kaikissa yksiköissä työkokemus sen sijaan lisää korvaavuuksia, ensisijaisesti harjoitteluissa.

Suurimmassa osassa yksiköistä (10/16) on määritelty sosiaalialan opistoasteen tutkinnon pohjalta myönnettävät korvaavuudet sosionomi (AMK) -tutkintoon. Silloin, kun korvaavuus on määritelty, opistoasteen tutkinnolla saa korvattua 20–150 opintopistettä opinnoista. Muuntokoulutuksissa korvaavuuksia saa 120–150 opintopistettä. Määrään vaikuttaa joissain yksiköissä myös tutkinnon suorittamisajankohta eli se, kuinka monta vuotta tutkinnon suorittamisesta on kulunut aikaa. Työkokemuksella on suuri merkitys korvaavuuksien määrään, kuten aiemmin lähihoitajatutkinnon suorittaneillakin.

Sosionomiopinnoista voi hakea korvaavuuksia myös muilla kuin sosiaalialan ammattikorkeakouluopinnoilla. Korvaavuuksia voi saada esimerkiksi kieli-, yrittäjyys- viestintä-, tutkimusmenetelmä- ja atk-opinnoilla. Korvaavuuksia voi saada myös yhteisöpedagogien- ja sairaanhoitajaopintojen opintojaksoilla tai

muilla opinnoilla, jotka vastaavat Sosionomi (AMK) -tutkinnon osaamistavoitteita.

Yliopisto-opinnoista huomioidaan esimerkiksi kasvatustieteiden, psykologian, sosiaalityön, sosiologian, gerontologian, ruotsin ja englannin kielen, perhepolitiikan ja teologian opintoja. Yhdessä yksikössä vapaasti valittaviin opintoihin hyväksytään kaikki yliopisto-opinnot, jotka on suoritettu kymmenen vuoden sisällä.

Kyselyssä kartoitettiin myös muita kuin ammattikorkeakoulu- tai yliopisto-opintoja, jolla korvaavuuksia voi saada. Tällaisia opintoja ovat muun muassa alaan sopivat erikoisammattitutkinnot, ensiapu, viittomakieli, kolmannen sektorin järjestämät koulutukset, työelämän järjestämä täydennyskoulutus, johtamisen erikoisammattitutkinnon opinnot sekä nuoriso- ja vapaa-ajanhajauksen tutkinto. Yksi yksikkö vastasi, että vapaasti valittavia opintoja voi korvata: *”Laaja-alaisilla opiskeltavan alan osaamista tukevilla muilla kuin korkeakouluopinnoilla, jotka on hankittu ennen opintojen alkua (väh. 15 op.); opintojen aikaisilla lyhyillä koulutuksilla luentopassi -työskentelyn kautta; korkeakouluopinnoilla; RUK ja AUK puolustusvoimien johtamiskoulutuksella; hygieniapassilla; ulkomailla suorituilla opinnoilla.”* Yksi yksikkö ilmoitti, että korvaavuuksia saa vain korkeakoulutasoisilla opinnoilla.

KÄYTÄNTÖ	ESIMERKKI TOTEUTUKSESTA
Vanhenemissäännöt <ul style="list-style-type: none"> • aikaisempi tutkinto • aikaisemmat opinnot 	<ul style="list-style-type: none"> • ei vanhene / 10 vuotta • 7–10 vuotta
Sosiaalialan työkokemuksen hyväksilukeminen	Kolme vuotta
Lähihoitajaopintojen huomiointi sosionomi (AMK) opintojen osalta	Lääkehoito ensimmäinen harjoittelu 6–20 op
Sosiaalialan opistoasteen opintojen huomiointi sosionomi (AMK) opintojen osalta	20–150 op muuntokoulutus: 120–150 op
Vapaasti valittavien opintojen laajuus	2–20 op

Kuvio 1. Koonti ammattikorkeakoulujen yleisistä käytännöistä.

Harjoittelut

Osassa yksiköistä aikaisemmalla sosiaalialan työkokemuksella voi hyväksiluke kokonaisia harjoitteluja. Tapauskohtaisesti harjoittelun tehtävät tulee suorittaa osaamisen täydentämiseksi. Myös esimiestehtävissä toimiminen voidaan ottaa huomioon, jos aikaisempi tutkinto vastaa tasoltaan ammattikorkeakoulututkintoa. Harjoittelujaksojen hyväksilukemisessa, kuten yleensäkin, yleisin huomioitava työkokemus on kolme vuotta. Yhdessä yksikössä työkokemuksen huomioiminen on määritelty tarkasti: *”Harjoittelun hyväksymisessä edellytämme toisen harjoittelun kohdalla vähintään kahta vuotta sosiaalialan työtehtävissä ja kolmannessa harjoittelussa tämän lisäksi kolme vuotta. Ensimmäinen harjoittelu ei kuulu AHOT-menettelyyn, vaan sen voi hyväksilukea vähintään vuoden mittaisella työkokemuksella sosiaalialan tehtävissä... neljättä ei voi ahotoida.”*

Suurin osa yksiköistä (11/16) ilmoitti, että harjoitteluja ei saa hyväksiluettua aikaisempien opintojen harjoittelulla. Kahdessa yksikössä saa hyväksiluettua ensimmäisen harjoittelun, asiakastyön harjoittelun, lähihoitajatutkinnolla. Kahdessa yksikössä saa hyväksiluettua harjoitteluja ammattikorkeakoulutasoisilla sosiaalialan koulutusohjelman opinnoilla, esimerkiksi siirto-opiskelijoiden kohdalla.

Yhteisöllisten ja luovien sosiaalityön menetelmien harjoitteluna voidaan hyväksyä sosiokulttuurista työtä sekä projektityötä, jossa on alan näkökulma ja joka tähtää samoihin tavoitteisiin kuin harjoittelu. Tässä tilanteessa tulee yleensä tehdä lisäksi oppimistehtävät. Harjoittelusta saa osan korvattua ja osa tulee suorittaa näyttönä myös esimerkiksi silloin, kun opiskelijalla on aikaisempi sosiaalialan tai lähialojen työkokemus, mutta ei aikaisempaa lähihoitajan (tai vastaavaa) tutkintoa. Yksi yksikkö otti kantaa siihen, kuinka paljon harjoittelua voi hyväksilukea vain osittain. Tässä yksikössä hyväksiluetaan joko koko harjoittelu tai puolet, pienempiä hyväksilukuja ei tehdä. Yksi yksikkö ilmoitti, että osittaisia hyväksilukuja ei tehdä.

Harjoittelun vaatimaa osaamista voi täydentää esimerkiksi toiminnallisella näytöllä (esimerkiksi opetustilanne muille), kirjallisella oppimistehtävällä, videoinnilla, esitelmällä, portfoliolla, ammattianalyysillä aikaisemmasta työkokemuksesta tai tekemällä osan harjoittelua. Yhdessä yksikössä on luotu harjoitteluihin valmiit AHOT-tehtävät.

Tilanteet, joissa harjoittelun vaatimaa osaamista voi osoittaa, ovat esimerkiksi sellaisia, joissa opiskelijalla on työkokemusta, muttei lähihoitajatutkintoa. Yhdessä

yksikössä ”lähtökohta on, että teoreettisilla opinnoilla ei ahotoida harjoittelua. Harjoittelulle voidaan hakea kuitenkin vaihtoehtoista suoritustapaa, kuten projektityö, perehtyminen useiden ennalta sovittujen työyhteisöjen toimintaan tms.” Yhdessä yksikössä esimerkiksi lähihoitajat tai vapaa-ajanohjaajat voivat suorittaa ensimmäisen harjoittelun näyttötehtävällä.

Harjoittelun vaatimaa osaamista voi osoittaa esimerkiksi opintokäynnin järjestämisellä, erillisessä osaamisen osoittamisen tilanteessa, tai teoreettisen ja toiminnallisen osaamisen osoittamisella näyttökokeella. Opiskelija voi myös itse tehdä oman näyttösuunnitelman.

Opinnäytetyöt

Suurin osa yksiköistä (10/16) ilmoitti, ettei opinnäytetyötä voi korvata aikaisemalla osaamisella. Jos opinnäytetyön voi korvata, aikaisemman tutkinnon opinnäytetyön tai gradun tulee olla sosiaalialalle sopiva ja kytkeytyä suoritettaviin opintoihin. Tilanteissa, joissa opiskelija on täydentämässä aikaisempaa sosionomi (AMK) -tutkintoa lastentarhanopettajan pätevyydellä, hän saa korvattua opinnäytetyön, jos hän on aiemmin suorittanut sosionomi (AMK) -tutkinnon.

Opinnäytetyö voidaan korvata myös osittain esimerkiksi aiemmassa korkeakoulututkinnossa tehdyn sosiaalialan tai muuten sosionomi (AMK) -tutkintoon soveltuvalla opinnäytetyöllä. Aiemmissa opinnoissa tekemäänsä opinnäytettä opiskelija voi myös hyödyntää uudessa opinnäytetyössä soveltaen ja jättää pois esimerkiksi tutkimusmenetelmien opinnot.

Perus- ja ammattiopintojen täydentämisen keinot ja näyttötavat

Opiskelija voi täydentää tai osoittaa osaamistaan perus- ja aineopinnoissa muun muassa seuraavilla tavoilla:

- kirjalliset ja suulliset tehtävät
- kotitentti
- raportti / tehtävä
- osallistuminen osaan opinnoista, esim. lähiopetukseen
- kielet täydennetään alan sanastolla
- opetus tai harjoitusten pitäminen muille
- osaamisportfolio
- osaamispäiväkirja
- opetuskeskustelu

- ohjaustilanne, vertaisohjaus
- tasotentti
- haastattelu
- kielissä kirjallinen ja suullinen näyttökoe

Vapaasti valittavat opinnot

Vapaasti valittavien opintojen laajuus vaihtelee valtakunnallisesti. Kahdeksassa yksikössä vapaasti valittavien opintojen laajuus on 15 opintopistettä, kolmessa 10 opintopistettä, kolmessa kolmesta kuuteen opintopistettä, yhdessä 13 opintopistettä ja yhdessä 20 opintopistettä.

Kaikissa yksiköissä vapaasti valittavien opintojen korvaaminen kokonaan aikaisemmalla osaamisella on mahdollista. Vapaasti valittavia opintoja voi korvata esimerkiksi seuraavalla osaamisella:

- korkeakouluopinnoilla, approt
- kolmannella sektorilla toimiminen
- erikoistumisopinnoilla
- täydennyskoulutuksilla
- työkokemuksella
- alaan liittyvillä harrastuksilla, esim. musiikkileikkikoulun vetäminen
- luottamustehtävillä, opiskelijayhdistystoiminnalla
- lähihoitajatutkinnolla
- puolustusvoimien johtamiskoulutuksella

Tarve valtakunnallisiin ohjeistuksiin tai yhtenäisiin linjoihin

Toivomuksia yhtenäisistä linjauksista esitettiin vanhenemissäntöjen, aikaisempien tutkintojen ja osaamisen perusteella määriteltyjen minimisuoritusmäärien, hakukelpoisuustutkintojen hyväksilukuperiaatteiden sekä ulkomailla suoritettujen tutkintojen osalta.

Yksi yksikkö toi esille valtakunnallisten ohjeiden luomisen haasteellisuuden: *”Valtakunnalliset ohjeistukset ovat hankalia, koska opintosuunnitelmat ovat koulutusohjelmakohtaisia, vaikka perustuvatkin sosionomin kompetensseihin. Ehkä linjat tulisivat tehdä juuri suhteessa kompetensseihin?”*

Muita toivomuksia yhtenäisistä ohjeista ja linjauksista olivat lähihoitajaopintojen huomiointi, teoreettisesti perustellut osaamisen näytöt, työkokemuksen ja lähialojen tutkintojen tuottaman osaamisen hyväksilukeminen, perusopintoihin

liittyvät linjaukset, opinnäytetyö, harjoittelun huomiointi sekä näyttökokeiden muodot.

Käytännöt yliopistojen sosiaalityön koulutusyksiköissä

Kaikki kuusi yliopistoa vastasivat kyselyyn, ja vastaajina toimivat eri nimikkeillä työskenteleviä henkilöitä, kuten amanuenssi, yliopistonlehtori, yliopisto-opettaja, opintosihteeri, tiedekunnan AHOT-vastaava, professori ja yliassistentti. Tyypillistä oli, että yhdestä yksiköstä kaksi henkilöä vastasi kyselyyn yhteistyössä.

Yleisiä käytäntöjä

Neljässä yliopistossa ei ole määritelty aikaisempien opintojen vanhenemissäätöjä. Turun yliopistossa on määritelty, että opintokokonaisuudet eivät vanhene, mutta irralliset opintosuoritukset vanhenevat 10 vuodessa. Helsingin yliopistossa vanhenemissäätö on 10 vuotta.

Aiemman sosionomi (AMK) -tutkinnon perusteella saa korvattua esimerkiksi perusopintoja 5–20 opintopistettä ja aineopintoja 5–20 opintopistettä. Jyväskylän yliopistossa saa korvattua yhteensä 23 opintopistettä, Helsingin yliopistossa 27 opintopistettä ja yleisopinnot. Näissä vastauksissa ei tarkemmin määritelty, mistä opinnoista korvaavuudet saa. Turun yliopistossa saa korvattua 25 opintopisteen laajuiset perusopinnot.

Itä-Suomen yliopistossa ylempi ammattikorkeakoulututkinto huomioidaan perus-, aine- ja syventävissä opinnoissa samalla tavalla kuin ammattikorkeakoulututkinto. Jyväskylän yliopistossa ei ylempällä ammattikorkeakoulututkinnolla saa korvattua kyseisiä opintoja ja Lapin yliopistossa ei ole tehty linjausta, vaan korvaavuudet harkitaan tapauskohtaisesti tutkinnon sisältöjen pohjalta. Tampereen yliopistossa saa korvattua sosiaalityön maisteriopintoja sisällöllisen vastaavuuden pohjalta korkeintaan 25 opintopistettä. Turun yliopistossa saa korvattua perusopinnot ja yksilöllisen harkinnan mukaan muita opintoja. Helsingin yliopistossa saa korvattua 27 opintopistettä sekä yksilöllisen harkinnan mukaan aineopinnoista 11 opintopistettä ja maisteriopinnoista 14 opintopistettä, yhteensä 52 opintopistettä.

Kaikki yliopistot ilmoittivat, että perus-, aine-, tai syventävistä opinnoista ei saa enemmän suoria korvaavuuksia aikaisemman työkokemuksen perusteella. Myöhemmin tässä artikkelissa tuodaan esille aikaisemman työkokemuksen merkitys käytännön opetuksen hyväksiluvuissa.

Puolessa yliopistoista aikaisemmalla sosiaalialan ammattikorkeakoulututkin-
nolla saa korvattua osan kandidaatin tutkinnosta, jolloin suoritettavaksi jää esi-
merkiksi sosiaalityön kandidaattiseminaari, menetelmäopintoja, filosofiaa, sivu-
aineopintoja sekä Helsingin yliopistossa yhteensä 63 opintopistettä kandidaatin
tutkinnon opintoja.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon perusteella kandidaatin tutkinnosta saa
korvattua Helsingin yliopistossa 52 opintopistettä. Itä-Suomen yliopistossa sosionomi
(ylempi AMK) -tutkintoon sisältynyt oppinäytetyö arvioidaan ja mahdollisesti hy-
väksytään korvaamaan sosiaalityön kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopistossa
ei ole erityistä linjausta asiasta, vaan korvaavuudet harkitaan tapauskohtaisesti.

Jos opiskelija on suorittanut sosionomi (AMK) tai sosionomi (ylempi AMK)
-tutkintojen lisäksi sosiaalityön perus- ja aineopinnot, hän voi hakea kevään eril-
lishaussa suoraan maisterin tutkintoon. Tällöin opiskelija ei suorita lainkaan yli-
opistollista kandidaatin tutkintoa, eikä siihen kuuluvia opintoja muuten kuin yli-
opiston mahdollisesti määrittelemien täydentävien opintojen osalta. Täydentäviä
opintoja voi edellyttää korkeintaan 60 opintopistettä. Valinta suoraan maisterin tut-
kintoon on ollut käytössä kaikissa yliopistoissa vuodesta 2010. Jos opiskelija valitaan
kesän perusvalinnassa, hän voi opintojen aikana hakea siirtoa maisteriopintoihin,
kun hän on suorittanut sosiaalityön perus- ja aineopinnot. Opintojen aikainen
siirtomahdollisuus on käytössä viidessä yliopistossa. Sen sijaan Helsingin yliopistossa
kesän valintakokeiden kautta hyväksytyt opiskelijat suorittavat kandidaatin tutkin-
non, eikä heidän ole mahdollista anoa siirtoa suoraan maisterin tutkintoon.

Yliopistoissa saa korvaavuuksia myös muilla aiemmin suoritetuilla opinnoilla
kuin sosionomi (AMK) -tutkinnolla. Tällaisia tutkintoja ovat geronomi (AMK),
sosiaalikasvattaja, sosiaaliohjaaja, diakoni, kehitysvammaisten ohjaaja. Lapin
yliopistossa lukuvuodesta 2012–2013 alkaen ei enää myönnetä korvaavuuksia
sosiaalikasvattaja- ja sosiaaliohjaajatutkinnoilla. Myös Svenska social- och kommunal-
högskolanissa suoritettulla sosionomitutkinnolla voi saada korvattua opintoja.
Korvaavuuksia saa myös muissa yliopistoissa suoritetuilla sosiaalityön opinnoilla.
Muiden pääaineiden kandi- ja maisteriopiskelijoille voidaan korvata menetelmä-,
kandi-, ja pro gradu -seminaareja, jos ne vastaavat sosiaalityön opintoja eivätkä
ole yli vuoden vanhoja.

Perus- ja aineopinnoissa omaa osaamistaan voi osoittaa esimerkiksi tentillä, es-
seillä, haastattelulla, oppimispäiväkirjalla tai osaamisen raportoinnilla suullisesti.
Turun yliopistossa ei ole käytössä näyttömenettelyä perus- ja aineopinnoissa.

KÄYTÄNTÖ	ESIMERKKI TOTEUTUKSESTA
Vanhenemissäännöt <ul style="list-style-type: none"> • aikaisempi tutkinto • aikaisemmat opinnot 	<ul style="list-style-type: none"> • 10 vuotta • 10 vuotta
Sosionomi (AMK) -opintojen huomiointi kandidaatin ja maisterin tutkinnoissa sosiaalityön pääaineopintojen osalta	<ul style="list-style-type: none"> • perusopinnoista 5 op, aineopinnoista 20 op • perusopinnoista 19 op, aineopinnoista 6 op • perusopinnoista 20 op, aineopinnoista 5 op • yhteensä 23 op • yhteensä 27 op + yleisopinnot • perusopinnot
Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon huomiointi maisteriopinnoissa	Maisteriopinnot korkeintaan 20 op Perusopinnot + muita opintoja 27–52 op.
Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) + sosiaalityön perus- ja aineopinnot	Erillishaun kautta sosiaalityön maisteriopintoihin Kesän perusvalinnan jälkeen anomuksella maisteriopintoihin
Käytännön jaksojen pituus	30 h–3 kk
Työkokemuksen hyväksilukeminen	1 kk–5 v

Kuvio 2. Koonti yliopistojen yleisistä käytännöistä.

Käytännönopetus

Lähes kaikkien yliopistojen yhteinen linja käytännönopetusjaksojen hyväksiluvussa on, että opetusjaksojen kirjalliset tehtävät ja seminaarit tulee suorittaa, vaikka käytännön osuuden saisi korvattua aikaisemmalla työkokemuksella tai koulutuksella. Korvaavuuden määrä vaihtelee käytännön jakson ja aikaisemman työkokemuksen ja / tai koulutuksen mukaan. Jaksojen pituudet vaihtelevat 30 tunnista kolmeen kuukauteen. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa perusopintoihin kuuluva käytäntö 1 -jakso sisältää 30 tunnin harjoittelun, aineopintojen käytäntö 2 -jakso sisältää 30 päivää eli kuusi viikkoa käytännössä työskentelyä ja syventävien opintojen käytäntö 3 -jakso puolestaan kolme kuukaudesta.

Turun yliopistossa aikaisemman työkokemuksen tai opintojen perusteella ei saa hyväksiluettaa käytännönjaksoja. Käytännönjaksojen osaamista ei ole mahdollista osoittaa näyttömenettelyllä missään yliopistossa. Niitä saa korvattua osittain tai kokonaan työkokemuksella, joka on pituudeltaan yhdestä kuukaudesta

viiteen vuoteen. Lapin yliopistossa hyväksiluvussa hyväksytään vain sosiaalityöntekijän tai kuraattorin työkokemus. Suurin osa muistakin yliopistoista mainitsi työkokemuksen huomioimisessa kokemuksen sosiaalityöntekijän tehtävistä.

Itä-Suomen yliopistossa maisterin tutkinto sisältää kolme eri pituista käytännön opetusjaksoa, joista kullekin on määritelty hyväksiluvun periaatteet:

Käytäntö 1: a) Opintojakso voidaan hyväksilukea kokonaan sosiaali-, terveys- tai kasvatustieteiden perustutkinnolla. b) Opintojaksoon kuuluva 30 tunnin harjoittelu voidaan hyväksilukea yhden kuukauden sosiaalialan työkokemuksella.

Käytäntö 2: a) Opintojakso voidaan hyväksilukea kokonaan aiemman tutkinnon (sosionomi amk, sosiaalikasvattaja, sosiaaliohjaaja, diakoni, kehitysvammaisten ohjaaja) perusteella. b) Opintojaksoon kuuluva 6 viikon mittainen harjoittelu voidaan hyväksilukea vähintään 3 kuukauden sosiaalityön työkokemuksella ja tai vähintään vuoden työkokemuksella sosiaalialalta. Opintojaksosuoritusta täydennetään reflektiivilla esseellä.

Käytäntö 3: a) Pääsääntöisesti käytännön jakso suoritetaan kolmen kuukauden mittaisena. b) Opintojakso voidaan kokonaan hyväksilukea aikaisemman sosiaalityön pätevyyden antaneen koulutuksen perusteella (sosiaalihuoltaja ym.). c) Kolmen kuukauden harjoittelu voidaan hyväksilukea silloin, kun henkilö on toiminut työssä sosiaalityöntekijä-nimikkeellä kolme vuotta. d) Jos henkilö on toiminut sosiaalityöntekijänä 1–3 vuotta, hän suorittaa harjoittelun yhden kuukauden mittaisena. e) Vaihtoehdoissa c ja d opiskelija täydentää opintojaksosuoritusta vielä reflektiivilla esseellä.

Kandidaatin tutkielma ja pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopistossa kandidaatin tutkielman saa korvattua, jos opiskelija on tehnyt kandidaatin tutkielman tai pro gradu -tutkielman toisessa yliopistossa, ja se on aihepiiriltään sosiaalityöhön soveltuva. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöllä ei voi korvata yliopiston opinnäytetyötä suurimmassa osassa yliopistoista. Lapin yliopistossa asiaa käsiteltiin kyselyn keräämishetkellä, jolloin pidettiin mahdollisena, että jatkossa kandidaatin tutkielman voisi saada korvattua osittain, mutta pro gradu -tutkielman osalta linja on tiukempi.

Sivuaineopinnot

Turun yliopistossa ei ole kokemusta sivuaineiden korvaamisesta aikaisemmalla tutkinnolla, opinnoilla, työkokemuksella tai vapaa-ajan harrastuksilla. Kahdessa muussa yliopistossa sivuaineita on voinut korvata avoimessa yliopistossa suorite- tuilla opinnoilla. Jyväskylän yliopistossa valmiilla ammattikorkeakoulututkinnolla voi korvata yhden sivuaineen aineopinnot ja toisen kahdesta sivuaineen perus- opinnoista, jos opiskelija suorittaa kandidaatin tutkinnon.

Tarve valtakunnallisiin ohjeistuksiin tai yhtenäisiin linjoihin

Yliopistokoulutuksen vastaajat toivoivat valtakunnallista linjausta yleisesti aikai- sempien tutkintojen huomioimisesta sekä erityisesti maisteri- ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon huomioimisesta AHOT-menettelyssä. Myös työ- kokemuksen hyväksilukemisesta toivottiin linjausta. Lisäksi toivottiin hyvien kokemusten jakamista. Tärkeänä pidettiin, että eri yksiköillä olisi samansuuntaiset ratkaisut tutkintojen korvaavuuksista opintopistemäärien osalta. Eräässä vas- tauksessa tuotiin esille linjausten tarve, mutta huomioiden kuitenkin aiemmin hankittu osaaminen suhteessa suoritettavan tutkinnon osaamistavoitteisiin.

”AHOT-menettelyn tulee toimia yksinkertaisilla ja järkevillä linjauksilla – ei niin että mikä tahansa laulukurssi on muunnettava korvattavaksi osaamiseksi. Yli- opisto-opinnoissa on keskeisessä roolissa teoreettiset opinnot ja tutkimustaitoihin liittyvät opinnot, jotka lähellekin aiempia opintoja osuessaan yleensä syventävät sitä osaamista, mikä on hankittu esim. sosionomikoulutuksessa...”

Yhteenveto korkeakoulujen käytännöistä

Kyselyjen perusteella sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa käytän- nöt aikaisemmin hankitun osaamisen huomioinnissa ovat suhteellisen yksilö- kohtaisia perustuen opiskelijan aikaisempaan osaamiseen ja oppilaitoksen omaan opetussuunnitelmaan sekä jaksojen oppimistavoitteisiin. Sen sijaan esimerkiksi aikaisempien opintojen vanhenemisesta on tehty oppilaitosten omia linjauksia, joita noudatetaan jokaisen opiskelijan kohdalla. Raportissa esille tuodut käytännöt toimivat mahdollisesti virikkeinä yksiköille, joissa pohditaan omien käytäntöjen kehittämistä. Kartoituksen perusteella ei voi nostaa esille tyypillisimpiä tapoja toimia tai tehdä suosituksia käytännöille.

Vastausten perusteella selkeitä linjoja AHOT-käytännöistä ei välttämättä ole edes yksikkökohtaisesti.

Valtakunnallisesti yhtenäisiä ohjeistuksia AHOT-käytännöistä on haastava luoda korkeakoulujen yksilöllisten opetussuunnitelmien vuoksi. Yleisistä käytännöistä, kuten opintojen ja tutkintojen vanhenemissäännöistä, huomioitavasta alan työkokemuksesta, minimisuoritusmääristä aikaisempien tutkintojen perusteella, hakukelpoisuustutkintojen hyväksilukuperiaatteista sekä ulkomailla suoritetuista tutkinnoista, olisi mahdollista luoda myös valtakunnallisia linjauksia. Esimerkiksi minimisuoritusmäärät määrittelisivät tutkinnon perusteella saatavat korvaavuudet, mutta esimerkiksi työkokemuksen kautta hankittu osaaminen lisäisi korvaavuuksien määrää yksilökohtaisesti.

Kartoituksen yhtenä tärkeänä tuloksena olivat vastaajien esiin tuomat toiveet AHOT-käytäntöjen valtakunnallisista linjauksista. Suurin osa yksiköistä toivoo yhtenäisiä linjoja ja ohjeistuksia. Yhteistoiminnallisuus yksiköiden sisällä olisi tärkeä lähtökohta, joka tukisi yksittäisen opettajan AHOT-työskentelyä. Yhteistoiminnallisuus valtakunnallisesti tukee opiskelijoiden tasavertaisuuden lisääntymistä ja yksiköiden AHOT-työskentelyä.

OSA II

AHOT-käytäntöjen kehittäminen ja
pedagogiset mahdollisuudet

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen pedagogiikkaa

Johdanto

Tässä artikkelissa käsittelen aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista pedagogisesta näkökulmasta. Se perustuu AHOT II -hankkeessa tuotettuun oppaaseen sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen AHOT-menettelyistä ja -käytännöistä. Siinä ei määritetty yksityiskohtaisesti malleja toivottavista käytänteistä, vaan etsittiin enemmänkin pedagogista näkökulmaa hyvien käytäntöjen perustaksi. Näitä periaatteita voidaan ottaa käyttöön eri korkeakouluissa niiden omista lähtökohdista käsin.

Tavallisimmin aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tulee tarkasteluun pääasiassa hallinnollisena, rekisterien ylläpitämiseen tähtäävänä prosessina. Tällaisena se lähenee perinteistä korvaamis- tai sientämismenettelyä. Aikaisempia tutkintoja, tutkintojen osia tai muita koulutuksia verrataan sisällöltään ja tavoitteiltaan ahoitettavaan kokonaisuuteen. Sen seurauksena päästään jonkinlaiseen ymmärrykseen siitä, mitä osia aikaisemmalla todistuksella voidaan korvata ja hyväksilukea. Tähän menettelyyn aika usein liittyy pohdinta siitä, mihin osuuteen kukin samantasoinen koulutuksen suoritus nimetään. AHOT-menettelyn alkuperäinen idea ei tähtää yksinomaan tällaiseen korvaavuuksien mitoittamiseen ja rekisterien ylläpitämiseen, vaan tunnistettavan ja tunnustettavan osaamisen tarkasteluun.

Osaamisen selkeä, pitävä ja yhteismitallinen määrittäminen on itse asiassa mahdottomuus ja siksi on erityisen tärkeä jäsentää sen pedagogisia perusteita. Kun AHOT-prosessi nähdään osana sitä prosessia, jossa oppiminen ylipäätään tapahtuu ja osaamista syntyy, pitää sen sisältää sellaista opiskelijan reflektiivistä oman oppimisen ja osaamisen tarkastelua, jonka perustella voidaan päätellä, että

tutkinnon edellyttämä, tunnistettava sisältö on saatu haltuun eettisesti ja teoreettisesti kestäväällä tavalla.

Aikaisemmin tai ylipäätään hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sisältyy myös asenteellisia ongelmia. Tunnistamista hakeva opiskelija voi saada sellaisen kuvan, että aikaisemman osaamisen esille tuominen on ehkä yritystä päästä helpommalla tai että hänen motivaationsa tulkitaan liittyvän vain tutkintotodistuksen saamiseen. Opettaja voi AHOT-hakemuksia käsitellessään pohtia sitä, miten hän voi varmistua siitä, että opiskelijan kuvaama osaaminen on todella hänen hallussaan. Parhaimmillaan aikaisemman osaamisen hyödyntäminen ja siihen monesti liittyvä osaamisen osoittaminen ovat kuitenkin mahdollisuus syventää opiskelijalla jo olevaa osaamista. Se on myös mahdollisuus suunnata energiaa niihin osaamisalueisiin, jotka ovat heiveröisempiä.

Aikuisen, työssäkäyvän opiskelijan kohdalla hyvin toteutettu ahointi voi olla prosessi, joka ylipäätään mahdollistaa opiskelun ja tekee sen mielekkääksi. Tämän päivän opiskelijan tausta ja osaaminen on hyvin monenlaista, mutta erityisen kiinnostava on AHOT korkeakouluissa II -hankkeen aikana saatu tieto, että puolella korkeakouluopiskelijoista on jo pohjalla jokin toinen tutkinto. Tämä haastaa koulutuksen järjestäjän aivan uudenväliseen ajatteluun. Se koskee sekä opetus-suunnitelmaa, osaamisperustaisuutta että menettelyjä osaamisprosessien kuvaamisessa ja arvioinnissa.

Yhteiskunnassa ja työelämässä tapahtuneet muutokset ovat nekin asettaneet uusia haasteita koulutukselle ja sen rakenteille. Tulevaisuuden osaamisen vaatimuksia on vaikea ennustaa, joten kyky kehittää osaamista ja syventää jo hankittua ammattitaitoa korostuvat. Puhutaan elämänlaajuisesta ja elinikäisestä oppimisesta, jolloin jo aiemmin hankittua osaamista tulee voida hyödyntää hyvin monipuolisesti tunnistuen ja tunnustuen. (Oppimisesta osaamiseen 2009, 7.)

Kansainväliselle ja kansalliselle koulutuspoliittiselle agendalle aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on noussut monesta näkökulmasta. Siihen ovat viitanneet Bolognan prosessin toimeenpano, elinikäisen oppimisen korostaminen, liikkuvuuden edistäminen, tutkintojen viitekehysten luominen kansallisella ja eurooppalaisella tasolla sekä korkeakoulutuksen laadunvarmistus. Osaamislähtöisyyden korostaminen tuottaa haasteen tunnistaa oppimista ja osaamista, ei suoritusta. Tämä edellyttää osaamistavoitteiden määrittämistä. Osaamislähtöinen ajattelu on edennyt korkeakouluissa, mutta ei vielä riittävästi. (Oppimisesta osaamiseen 2009, 5–6).

Osaamisen tunnistaminen entistä joustavammin hyödyttää sekä koulutusorganisaatioita, työelämää että opiskelijoita. Sille asettaa omat haasteensa eri ympäristöissä tapahtuva oppiminen. Kun oppimista tapahtuu sekä koulussa, työpaikoilla että vapaa-ajan toiminnoissa, on osaamisen esiin saaminen prosessi, jossa korostuu opiskelijoiden oma vastuu ja laadukkaat arviointimenettelyt. Tähän liittyy myös voimaantumisen näkökulma. Annettaessa arvo sille osaamiselle, jota opiskelijalla jo on, kannustetaan juuri osaamisen esille tuomista eikä korosteta osaamattomuutta (Niskanen & Lepänjuuri 2006, 9). Opiskelijan näkökulma onkin AHOT-prosessin keskiössä. Se haastaa hyvään ohjaukseen.

Kehittämistyön kuluessa kävi ilmeiseksi, että hyvien AHOT-menettelyjen halltuun saaminen edellyttää sekä pedagogisten periaatteiden työstämistä että konkreettisia työvälineitä. Työyhteisöille asetuu melkoisia haasteita omien perusteltujen käytäntöjen luomiseen. Uusien opettajien perehdyttäminen AHOT-käytäntöihin on tärkeää ja materiaalia siihen tarvitaan.

Osaaminen näkyväksi

Hankkeen tavoitteeksi määriteltiin sellaisten menettelyjen kehittäminen, joilla opiskelijan osaaminen tulee näkyväksi ja sanoitetuksi. Näillä menettelyillä myös hänen oma tietämisensä osaamisesta syvenee. Opiskelija, joka on ennen opintoja ollut työelämässä tai kolmannen sektorin toiminnassa mukana, on kartuttanut osaamistaan monella ulottuvuudella. Tämän osaamisen ja tietämyksen esille tuominen on merkityksellistä ja haastavaa. Opiskelijalle itselleen se merkitsee reflektiivistä oman osaamisen tarkastelua. Hän pohtii oppimaansa ja tuottaa sitä koskevaa arviointia. Samalla hän sanoittaa ja merkityksellistää hallussaan olevaa osaamista ja tietämystä. Tätä voidaan kutsua hiljaisen tiedon sanoittamiseksi. Sitä voisi myös kutsua osaamisen arkeologiaksi, joka ei pyri saamaan esille yleisiä muotoja vaan pyrkii piirtämään ainutkertaisia kokoonpanoja (Foucault 2005, 206).

Tiedolla tarkoitetaan Hannele Koivusen (1997, 77, 79) mukaan usein sellaisia eksakteja asioita kuin kirjoitetut sanat, matemaattiset kaavat tai kartat. Sitä voidaan nimittää eksplisiittiseksi tiedoksi tai koodatuksi tiedoksi. Karl Polanyi (1974, 87) loi filosofiassaan käsitteen tacit knowledge, hiljainen tieto. Polanyi sanoi, että juuri hiljaisen tiedon kautta ihminen tietää, milloin eksplisiittinen tieto on totta.

Tiedon ja osaamisen suhde on moniulotteinen ja yhteisöllinen. Se konstruoi-tuu jatkuvasti. Tiedon tuottaminen, luominen ja muuttaminen on tulkkiutuva

prosessi. Se on ihmisten välinen, erityinen aktiivinen suhteessa olemisen prosessi. Tietämys ei ole mentaalinen sisällön jakamista vaan se muotoutuu kaiken aikaa ja ilmenee toiminnassa. Se ei sellaisenaan siirry mielestä toiseen. On kysymys vuorovaikutuksesta ja osallistumisesta toimintaan. (Jalonen ym. 2011, 33–35.)

Tietämyksen konstruoituminen on siis sekä yhteisöllinen että yksityinen prosessi. Erityisen merkityksellinen ulottuvuus yksilöllisessä prosessissa on eettisyys. Raija Nurminen (2000) on tutkinut hiljaista tietoa ja intuitiota hoitotyössä ja toteaa, että sitä voi olla luonteeltaan sekä teknistä, kognitiivista että sosiaalista. Tekninen hiljainen tieto on pitkälle kehittyneitä teknisiä taitoja ja rutiineja. Kognitiivinen hiljainen tieto saattaa olla osittain käsitteellistettyä, mutta myös täysin tiedostamatonta. Se voi koostua skeemoista ja niiden ohjaamista havainnoista, jotka mahdollistavat olennaisen ja epäolennaisen erottamisen. Kognitiivisella hiljaisella tiedolla on erityisen suuri merkitys tehtävien suorittamisessa, ongelmanratkaisussa ja päätöksenteossa. Sosiaalinen hiljainen tieto puolestaan ilmenee organisaation rutiineissa, kulttuurissa ja vuorovaikutuskäytännöissä. Se muodostaa asiantuntijuuden näkyvän osan ja siinä yhdistyy tehtävään valmistautumisen, sen suunnittelun ja suorittamisen koko prosessi.

Hiljainen tieto on subjektiivista ja se riippuu haltijansa kokemuksista, merkitysmaailmasta, kulttuuritaustasta, arvoista ja uskomuksista. Siksi siitä ei ole siirrettävissä työyhteisössä esimerkiksi jälkipolville muutoin kuin tietona – kokemus ei välity. (Nurminen 2000.) Tästä syystä hiljaisen tiedon sanoittaminen on yhteisöllisenä toimintatapana tärkeä ja välttämätön. Prosessiin osallistuessaan jokainen saa haltuunsa tietoa, jonka varassa kehittää omaa osaamis-pääomaansa. Tieto saa merkityksensä jokaisen oman historian, kokemusten ja arvomaailman kautta.

Tuula Kostiaisen (2009, 65) mukaan hiljainen tiedon prosessi sisältää neljä vaihetta: sosialisointi, ulkoistaminen, yhdistäminen ja sisäistäminen (Nonaka & Takeuchi 1995). Tämän prosessin läpikäytyään tieto on tullut yhteiseksi, eikä se enää ole hiljaista sen alkuperäisessä merkityksessä. Sanoituksessa tieto se muuttuu eksplisiittiseksi ja tulee organisaation yhteiseksi muuttuakseen jälleen yksityiseksi ja subjektiiviseksi henkilökohtaisen merkityksenannon kautta. Hiljaisen tiedon sanoittamisen yhteisöllinen kulttuuri tuottaa työyhteisöön sellaista pääomaa, jolla sen jäsenten hiljainen tieto voidaan ”tuottaa yhteiseksi käyttöpääomaksi”.

Työelämässä puhutaan paljon hiljaisesta tiedosta ja silloin usein viitataan intuitiiviseen tietoon, kykyyn yhdistää asioita uudella tavalla, luoda hypoteeseja tai kokemustietoon, elämän myötä omaksuttuun tietoon ja kykyyn arvioida asenteita ja työtapoja erilaisissa konteksteissa. Sitä voidaan nimittää ammattitaidoksi. Se on

sekä yksilöllistä että kollektiivista. (Koivunen 1997.) Hiljainen tieto ei sanoittamisen jälkeen luonnollisesti ole enää hiljaista tietoa, mutta prosessi on merkityksellinen muun muassa työyhteisöissä tapahtuvan tiedonmuodostuksen näkökulmasta. Keskusteluissa ja kokemusten vaihdoissa, työstä puhumisessa ja ohjauksellisissa tilanteissa muodostetaan sellaista käyttöteoriaa, jonka varassa on mahdollisuus syventää tietämystä. Uusien merkitysten muotoutuminen tapahtuu sekä hiljaisesti että sanoittaen. Hiljainen prosessi on enemmän subjektiivinen, mutta sillä on merkitystä myös yhteisöllisesti. Yhteisöllisen jakamisen näkökulmasta merkityksellinen käsite on dialogisuus. Dialogissa sen osapuolet tuovat keskusteluun tai tarkasteltavaksi oman tietämyksensä ja samalla saavat vaikutteita ja antavat niitä dialogiin osallistuville. Oppiminen tapahtuu merkitysten muotoutumisena. Ihminen saa lisäjäsenystä hänellä jo hallussa olevaan (vrt. Rauhala 1998, Lehtovaara 1996).

Oppiminen, joka tuottaa muutoksia merkitysrakenteisiin ja sisältää yhteisöllisen prosessin, on spiraalimaista (Häkkinen ym. 2010, 11). Elämän kuluessa eri tavoin haltuun saatu tietämys syvenee, kun siihen palataan reflektoiden ammatillisen opintokokonaisuuden edellyttämästä näkökulmasta. Opintokokonaisuudessa luodaan suhdetta ihmisen kohtaamiseen, ammatillisen toiminnan perusteisiin, lainsäädäntöön ja palvelujärjestelmään. Samalla tuotetaan kiinnekohtia, joiden varaan tietämystä rakennetaan. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen prosessin logiikka on toinen. Siksi tarvitsemme sellaisia työvälineitä, joilla tuo reflektiivisyys voi tapahtua – usein kirjoittamalla, mutta myös esimerkiksi erilaisilla käytännön tavoilla osoittaa osaamista.

Ammatti-identiteettikysymykset ovat yksi koulutuksen keskeisimmistä juonteista. Identiteetin rakentumista opintojen aikana voidaan tukea esimerkiksi narratiivisilla menetelmillä. Opiskelijan oma reflektiivinen prosessi nivoutuu opintojen sisältämään ammatilliseen kehittymiseen ja tietämykseen. Hyvin keskeisiä kysymyksiä monimuotoistuvan koulutuksen ja moninaisten oppimisprosessien maailmassa ovat:

”Kuinka turvata ja tukea ammatillista ja persoonallista kasvua, kun tähtäimessä on vaativa ihmissuhdetyö kaikenlaisissa elämänolosuhteissa ja kaikenikäisten ihmisten kanssa? Kuinka taata oppijan oman kokemuksen käsittely ja kuulluksi tuleminen, kun opiskelijan ja opettajan kasvokkaisia kohtaamisia samoin kuin opiskelijoiden välistä vuorovaikutustakin on vähän? Kuinka varmistaa, ettei opiskelu ole vain oppimistehtävien ulkokohtaista suorittelua, jossa opiskelun kohteena olevat ilmiöt asettuvat oppijan ulkopuolelle, vain muita ihmisiä koskeviksi? Miten aktivoida oma kokemus oppimisen lähtökohdaksi ja arvokkaaksi resurssiksi? (Karjalainen 2004.)

Tähän pedagogiseen haasteeseen on vastattava luomalla perusteltuja tapoja tunnistaa ja tunnustaa osaamista. Arvioinnilla tähän prosessiin tuotetaan se sisältö, joka määritetään arvokkaaksi. Jos arvioinnin kautta löydetään opiskelijan kokemuksen pohjalta syntynyt reflektiivinen ja teoreettisesti hallussa oleva osaaminen, joka pystytään kuvaamaan monin eri tavoin, on perusta hyvälle oppimisprosessille luotu.

Elämä opettaa

Aikaisempien samantasoisten opintojen ja työkokemuksen lisäksi opiskelija voi hakea osaamisen tunnistamista ja tunnustamista myös harrastusten tai muun aktiivisen, osaamista tuottaneen toiminnan perusteella. Sellaista voi olla oman elämäntilanteen, esimerkiksi omaishoitajuuden, tuottama osaaminen. Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on osaamisen kannalta aivan sama koska ja missä osaaminen on hankittu – tärkeämpää on osaaminen itsessään. Haasteellista on se, miten osaaminen voidaan tunnistaa ja edelleen tunnustaa.

AHOT-prosessiin liittyvänä haasteena ovat esille tulleet erityisesti asenteet. Osa opettajista arvottaa edelleen muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen arvokkaammaksi kuin non-formaalisti hankitun osaamisen. Oivallus siitä, että vain osaamista arvioidaan, ei aina ole läpäissyt pedagogista ajattelua. Asenteisiin liittyvät kysymykset näkyvät toisinaan myös jo käsitteiden määrittelyissä. AHOT ei ole vain korvaavuutta, vaan kysymyksessä on laajempi oppimiskulttuuriin liittyvä ilmiö, joka edellyttää uudenlaista ajattelua.

Osaaminen on sitä varantoa, jonka varassa ammattilainen selviää elämässä ja työelämässä. Osaamisen haltuun saaminen on hermeneuttinen prosessi, jossa kokemus, tietämys ja näkemys ovat jatkuvasti muutoksenalaisessa ja uudelleen tulkiutuvassa tilassa. Uusi tieto tai kokemus tuottaa muutoksia merkitysrakenteissa ja syntyy lisäjäsennystä (vrt. Rauhala 1998). Sen varassa osaaminen näyttäytyy uudella tavalla. Tämä prosessi on elämänmittainen ja elämänlaajuinen eikä se ole sidoksissa suoranaisesti koulutusrakenteisiin. Niiden sijaan siihen vaikuttavat voimakkaasti sekä yhteisölliset toimintafoorumit että kulttuuriset toimintatavat.

Tärkeä ja pohdittava näkökulma Sanna-Leena Wesangon (2012) mukaan on moninaisuuden ja monikulttuuristen ilmiöiden ymmärrys aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta vastaavan ohjaajan tai opettajan kompetenssina. Kulttuurisensitiivisen ohjaajan tulee olla tietoinen omista

kulttuurista vaikuttimistaan, ennakko-olettamuksistaan ja käsityksistään. Myös joustavuus ja kyky sietää epävarmuutta ovat tärkeitä. (Kempfi 2012, 95.)

Wesangon AHOT-hankeeseen liittyvässä asiantuntijahaastattelussa esille tuoman esimerkin mukaan englanninkielisen koulutusohjelman monikulttuuristen opiskelijoiden AHOT-prosessi on vaatinut monella tapaa erityistä kulttuurista ymmärrystä. Osaamisen sanoittaminen ja kuvaaminen eri taustoista tulevilla opiskelijoilla on monesti hyvin erilaista. Heidän näkemyksensä perustuvat mahdollisesti erilaiseen oppimiskäsitykseen, suhtautumiseen opettajiin ja ymmärrykseen relevantista osaamisesta. Kaikkia tähän näkemykseen vaikuttavia tekijöitä emme edes usko pystyvämme nimeämään tai saavuttamaan.

Monissa kulttuureissa vapaaehtoistyö ja yhteisöllinen vaikuttaminen ovat arkea ja itsestäänselvyys. Opiskelijat eivät välttämättä ymmärrä tässä toiminnassa syntyntä osaamista AHOT-mahdollisuuksia tuottavaksi osaamiseksi. Todellisuudessa opiskelijalla saattaa olla kokemusta vuosien ajalta varsinaisesta vapaaehtoistyöstä tai sen organisoinnista. Näissä tilanteissa on erityisen tärkeää haastaa opiskelija sanoittamaan ja refleктоimaan osaamistaan. Samalla hän voi paitsi syventää osaamistaan myös jakaa sitä muulle ryhmälle.

Eräs englanninkielisen ohjelman opiskelija kysyi AHOT-mahdollisuuksia juuri vapaaehtoistyön perusteella. Hän kertoi vuosien kokemuksen aikana syntyneestä osaamisestaan, johon opintojen ohjaaja joutui sanomaan: ”En valitettavasti tunne osaamisaluettasi lainkaan, mutta tässä on loistava tilaisuus sanoittaa sitä ja yrittää saada minut ymmärtämään!” Opiskelija hämmentyi hieman, mutta teki upeaa ja perusteellista työtä kuvatessaan projektia ja sen kontekstia ja tavoitteita sekä omaa ymmärrystään, kokemustaan ja oppimaansa. Prosessi oli merkittävä oppimiskokemus opinto-ohjaajalle ja voimaantumiskokemus opiskelijalle. (Wesanko 2012.)

Osaamisen varmistaminen

Tulevaisuudenhaaste koskee sitä, miten voimme varmistua, että opiskelijan ammatillinen identiteetti ja eettinen osaaminen sosiaali- ja kasvatusalalla vastaa niitä osaamiskuvauksia ja tavoitteita, joita tutkintoon on sisällytetty. Haasteena on luoda sellaisia käytäntöjä, joiden pohjalta voidaan osoittaa osaaminen siitä, millainen on tulevan ammattilaisen suhde toiseen ihmiseen, miten hän asettautuu auttajaksi, millaisesta ihmistyön orientaatiosta käsin hän työtään tekee.

Ammatillisen työn tavoitteena oleva, eettisesti perusteltu hyvä voi olla tuki hyvään kasvuun, helpotusta arkielämän ongelmiin, mahdollisuutta sosiaaliseen tukeen tai keskusteluapua henkiseen ahdinkoon. Se voi myös olla osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien etsimistä. Mielekkään elämän vaihtoehtojen etsiminen voi juontua kulttuurisista, yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista lähtökohdista. (Kolkka ym. 2009, 102.)

Hyvän AHOT-prosessin päämääränä on tuottaa vastauksia myös tähän. Voi olettaa, että tarvitaan paljon ohjausta, huolellisesti laadittua reflektiivistä lähestymistapaa, mutta myös arjen asiakastilanteissa toteutuvia prosesseja, joita voidaan arvioida. Näiden menettelyjen kehittämiseen on tehty työtä tämän hankkeen yhteydessä.

AHOT-prosessi nähdään helposti pelkästään opintojen ohjauksena ja siten suurelta osin opinto-ohjaajien työnä. Monesti se myös määrittyy rekisterien ylläpidoksi ja pisteiden laskemiseksi. Ostu-tutkimushankkeessa (ks. Niskanen & Virtanen 2008) haettiin näkökulmaa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä hyvien käytänteiden kokoamiseen ja levittämiseen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Hankkeen perusteella vastuu tunnistamisesta ja tunnustamisesta on hyvin merkittävällä tavalla yhteisöllinen prosessi. Hyväksi käytännöksi on todettu eri ammattiryhmien yhteisöllinen työ ja vastuu laadukkaasta AHOT-prosessista.

Opetussuunnitelma opiskelijan elämäkertaan liittyvänä tekstinä

AHOT-menettelyjen kehittämisen näkökulmasta onkin erityisen kiinnostavaa, miten aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen voi toteutua niin, että opiskelija itse oppii arvostamaan ja tunnustamaan osaamistaan, löytää omat kehittymishaasteensa ja saa haltuunsa sellaisen ammatillisen osaamisen, jossa toteutuu vahva ammatillinen, eettinen ja reflektiivinen prosessi. Taustalla on oltava selkeä pedagoginen linja, jonka mukaisesti AHOT-menettelyjä toteutetaan.

Itä-Suomen yliopiston julkaisussa *Osaaminen näkyväksi* (Airola & Hirvonen 2012) todetaan, että aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on sekä hallinnollinen, ohjauksellinen että pedagoginen prosessi. Jalkautuminen osaksi pedagogista toimintaa on kuitenkin vielä käynnissä. Tarvitaan pedagogisten periaatteiden työstämistä muun muassa osaamisen moniulotteisen arvioinnin osalta. Näin myös opiskelijoiden tasavertainen kohtelu toteutuu. Tiedon ja kokemuksen jakamista työyhteisöissä pidetään tärkeänä.

Opetussuunnitelman lähtökohdan tulee olla pedagoginen. Tavoitteena ei voi olla pelkästään tutkinnon loppuun saattaminen, vaan opetussuunnitelma on myös

opiskelijan elämäkertaan liittyvä teksti. On luultavaa, että opiskelija ymmärtää ja pystyy hyödyntämään opetussuunnitelmaa, jos se on yhteydessä hänen laajempaan elämäntilanteeseensa (Airola 2012, 35). Tavoitteena on sellaisen suhteen luominen oppimiseen ja ammattiin, jossa todentuu opiskelijan ammatillisen ja persoonallisen kasvun prosessi. Tietojen ja taitojen lisäksi olennaista on se, miten opiskelija tulevana ammattilaisena asettautuu vaikuttajaksi asiakkaansa, asiakasryhmänsä tai yhteistyökumppaninsa situaatioon vaikuttajaksi, mikä on hänen suhteensa toiseen ihmiseen.

Oman osaamisen äärelle ohjaamisen haasteet

Osaamisen tunnistaminen saattaa olla pitkä prosessi. Oivallus osaamisesta vaatii usein tukea ja ohjausta. Joskus AHOT-prosessien ongelmana on se, että osa opiskelijoista tunnetaan muita paremmin ja tämä voi vaikuttaa tulkintaan, joka hakemuksesta tehdään. Tästäkin syystä yhteisöllinen hakemusten käsittely on osoittautunut hyödylliseksi. Opintojen ohjaajien ja opintokokonaisuuksien vastuuolettajien yhteisessä keskustelussa luodaan yhdenvertainen linja tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Näin yksittäisen opettajan tulkinnot yksittäisen opiskelijan osaamisesta saavat laajemman tulkintakehyksen, jonka varassa hyvä käytäntö syntyy.

Portfolio on oivallinen väline osaamisen osoittamiseen, mutta se on myös osoittautunut hyvien kirjoittajien välineeksi. Siksi portfolion rinnalle ja tueksi tarvitaan muitakin osaamisen osoittamiseen keinoja. Osaharjoittelut tai työkokemuksen reflektointi näyttävät toimivan hyvin, mutta monia muita osoittamisen tapoja pitäisi voida käyttää. Tavoitteena on opiskelijoiden tasa-arvoinen kohtelu. Uuden käytännön haltuun ottaminen on haasteellista ja eteen tulee jatkuvasti uusia, ratkottavia kysymyksiä.

Vain harvoin portfolion tekeminen omasta osaamisesta onnistuu täysin ilman ohjausta. Opiskelijan ohjauksen tarve on korostunut. Tätä ohjausta osaamisen ”arkeologiseen tutkimukseen” voidaan pitää hyvin perustavana ammatillisen osaamisen haltuun saamisen kannalta (Häkkinen ym. 2010, 29). Tavanomaiset tavat kuvata osaamista ovat olleet pikemminkin kertomusta siitä, mitä minä olen tehnyt. Osaamisen prosessointi ja osoittaminen ovat jotakin syvempää. Siinä opiskelija luo suhdetta omaan osaamiseensa, itseensä ammattilaisena ja samalla pohtii suhdettaan asiakkaaseen, työnsä eettiseen perustaan, yhteiskuntaan ja muutokseen.

Tähän prosessiin ohjaaminen on opettajille ilmeinen haaste. Jos sivuutamme ohjauksen, saatamme syyllystyä paperien lukemiseen, rekisterien ylläpitämiseen ja muodolliseen pätevyuden toteamiseen. On myös tärkeätä muistaa, että opiskelijan

osaaminen tai vastaavasti osaamattomuus eivät ole yhtä kuin hänen tekstinsä. Ta-
voitteeksemme on määritelty eettisesti vahva ja arvoperustasta tietoinen amma-
tillisuus ja ammatillinen osaaminen.

Monikulttuuristen opiskelijoiden AHOT-prosessi vaatii erityistä kulttuurista
ymmärrystä. Osaamisen sanoittaminen ja kuvaaminen eri taustoista tulevilla
opiskelijoilla on monesta syystä erilaista. Heillä saattaa olla erilainen käsitys oppi-
misesta tai opettajuudesta, myös ymmärrys tarvittavasta osaamisesta voi olla eri-
laista. Näissä ohjaustilanteissa opettaja tai opintojen ohjaaja toimii usein oman
mukavuusalueensa ulkopuolella. Vaaditaan rohkeutta yhdessä oppimiseen ja tutki-
miseen ja arvostavaan dialogiin.

AHOT-menettelyjen perusteeksi usein nimetään se, että opiskelijan ei tarvitse
opiskella osaamiaan asioita uudelleen. Kysymys ”opintojen päällekkäisyydestä” ja sen
filosofiasta on pohdittava asia (Wesanko 2012). Opiskelijoidenkin kanssa on pohdittu
sitä, onko päällekkäisyyden mahdollisuutta ylipäättänsä olemassa, mitä se käytännössä
tarkoittaisi, mitä sen seurauksena syntyisi, minkälainen ”riski” se olisi? Keskustelun
painopiste siirtyy menneestä tulevaan: mitä vielä voisin oppia, mitkä ovat kehitys-
haasteeni tässä, mitä oman oppimisen ja ammatillisuuden näkökulmasta tarkoittaisi,
mikäli valitsisin kurssin, jossa on minulle ennestään tuttua sisältöä? On hyvä miettiä,
voisiko itse oppia lisää tai toisiko ryhmässä käyty keskustelu uutta sisältöä osaamiseen.
Hyvänä esimerkkinä tämänkaltaisesta keskustelun tarpeesta on silloin, kun puhutaan
esimerkiksi puheviestinnästä tai asiakkaan kohtaamiseen liittyvästä opintojaksosta.

AHOT-prosessin pitäisi olla mahdollisuus syventää ja syventyä. Opiskelija pro-
sessia läpikäydessään tekee itselleen ja koulutuksen vastuuhenkilöille näkyväksi
osaamistaan, sen vahvuuksia ja syventämishaasteita. Hyvässä tapauksessa syntyy
mietitty, voimavaroja oikein suuntaava ja mielenkiintoinen oppimisprosessi. On
hyvä haastaa opiskelija parhaimpaansa.

Yhteisöllisten työtapojen ja ohjauksen perustelu

Työn moninaiset haasteet ovat usein yksittäisen opettajan kannettaviksi liian suu-
ria, ja siksi on tärkeitä mahdollistaa ja arvostaa yhteisöllisiä toimintatapoja. Näin
toimien luodaan yhteistä kulttuuria ja saadaan aineksia ja lisäjäsenystä omaan
merkityksenantoon. AHOT-menettelyt haastavat opettajan moniulotteiseen ja
monikerroksiseen työhön, jossa omat sitoumukset tulevat tarkasteluun. Hyvänä
esimerkkinä tästä on tunnistamisprosessien eettisyyden vaatimus.

Ohjauksellisuus on osoittautunut yhdeksi merkittäväksi haasteeksi. Vaikka AHOT-prosessissa korostetaan opiskelijan vastuuta ja opiskelijälähtöisyyttä, se ei saa tarkoittaa, että opiskelija jää yksin tässä prosessissa, joka edellyttää vahvaa ohjausta. Ohjaajalta se taas edellyttää paitsi vahvaa sisältöosaamista ja opetus suunnitelman hallintaa, myös ohjauksellista osaamista sekä näkemystä osaamisen syntymisestä. Toisaalta pystyäkseen ohjaamaan opiskelijaa on ohjaajan tunnistettava ja kyettävä arvioimaan opiskelijan koko oppimis- ja osaamisprosessia. Opiskelija ei välttämättä itse tunnista tai uskalla tunnistaa itselleen tärkeitä asioita tai ei osaa tulkita opetus suunnitelmaa. Myös oppimiseen liittyvät haasteet koskevat paitsi opiskelijaa myös ohjaajaa. Millä eri keinoin osaamistaan voi kuvata tai näyttää? Onko kirjoitettu teksti ainoa mahdollisuus? Miten ohjataan ja arvioidaan ehkä luki- tai hahmottamisongelmien kanssa kamppailevan opiskelijan portfolioa? Miten ohjataan opiskelijaa tuottamaan osaamisvahvuuksia?

Ohjaukseen liittyviä haasteita saattaa tulla myös rakenteista, joissa ohjaus on institutionalisoitunut jollekin taholle tai ammattiryhmälle. Voiko yksi ammattiryhmä (esimerkiksi opinto-ohjaajat) hallita kaikkea eri opintokokonaisuuksiin liittyvää osaamista ja osaamistavoitteita ja niihin liittyviä käsitteitä? Miten yhteistyö opintojen ohjaajan ja asiasisällön yhteistyö organisoituu ja muuttuu hyväksi käytänteiksi? Osa opettajista kokee tarvitsevansa aivan uudenlaista osaamista ja täydennyskoulutusta ohjaustaitojensa vahvistamiseen ja toisaalta syvempää perehtymistä opetus suunnitelmaan kokonaisuutena.

AHOT-prosessi ja sen ohjauksellisuus muuttaakin opetukseen liittyviä kulttuurisia käytänteitä. Prosessi tuottaa parhaimmillaan opiskelijalle sekä ammatillista osaamista että vahvistaa ammatti-identiteettiä. Ohjaus ja reflektiiviset keskustelut näyttöineen ja arviointeineen vievät aikaa, mutta tuottavat uudenlaista osaamista sekä opiskelijalle että opettajalle.

AHOT on opiskelijälähtöinen prosessi, jossa huomio kiinnittyy opiskelijan osaamiseen ja vahvuuksiin. Se voi nopeuttaa opiskelua sekä tuottaa parempaa motivaatiota päällekkäisyyksien karsiuduttua ja opiskelijan opiskelupolun henkilökohtaistumisen ansiosta. Erityisen tärkeää aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on elinikäisen ja elämänlaajuisen oppimisen näkökulmasta. Toisaalta on muistettava, että opiskelijälähtöisyys merkitsee myös sitä, että vaikka opiskelijalla olisikin osaamista, hän ei välttämättä halua sitä ahotoida.

Opiskelijan osaaminen on henkilökohtaista, ja suhde siihen on ensisijaisesti henkilökohtainen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että osa opiskelijoista tunnistaa

osaamistaan vain tekojen ja toiminnan kautta. Yksinkertaisimmillaan portfoliot voivat olla pino paperia ja luettelo tekemisistä. Toisessa ääripäässä ovat hyvin syvät reflektiiviset pohdinnat, joissa osaamista oli peilattu sekä opetussuunnitelman tavoitteisiin, tietoperustaan että kompetensseihin. Portfolio-ohjeistukseen ja sen tekemisen ohjaamiseen onkin hyvä kiinnittää huomiota.

Edellä mainitut ääripäät eivät todennäköisesti kerro suoraan osaamisesta ja osaamattomuudesta vaan erilaisesta kyvystä kuvata osaamista, jopa erilaisesta kokemuksesta sen suhteen. Jotta AHOT-menettelyt voisivat tulla hedelmälliseen ja täysimääräiseen käyttöön, tulisi mahdollistaa sellainen dialogien prosessi, jossa opiskelija voi kehittyä oman osaamisensa tunnistamisessa ja kuvaamisessa ja samalla ammattilaisena.

Henkilöstön kouluttaminen on tärkeää. Siinä luodaan tarvittava osaamisperusta opiskelijan aiemman osaamisen arvioimiseksi. Lähtökohtana on ohjauksen holistisuus ja opiskelijakeskeisyys, jossa pyritään ohjaustoimijoiden väliseen verkostoyhteistyöhön ja jaettuun asiantuntijuuteen. (Venhovaara 2012, 59–62)

Erilainen oppija ja AHOT

Korkeakouluopinnoissa on perinteisesti painotettu teoreettista ja kirjallista osaamista. Erilaiset tavat oppia ja hahmottaa asioita voivat johtua mm. neurologisista syistä tai aistivammoista, kuten näköön ja kuuloon liittyvistä rajoitteista. Erilaista oppijuutta olisi kuitenkin tarkasteltava paljon laajemmin, erilaisina oppimis- ja työskentelytyyleinä, jolloin jokaisen oppijan tulisi saada hyödyntää omia vahvuuksiaan. Oppijan vahvuuksien huomioon ottaminen oppimisprosessien aikana johtaa parempiin oppimistuloksiin ja laadukkaampaan osaamiseen. (Prashnig 2006, 21–25.)

Kirjallisen tuotoksen voi hyvin korvata tai sitä voi täydentää muun muassa erilaisilla kuvamateriaaleilla: valokuvilla, työprosessien kuvaamisella, videoinnilla tai puheella. Portfolio voi olla kirjoitetun tekstin ohella ja osin sen sijasta video tai äänite. Portfolioon voi sisällyttää graafisia esityksiä tai prosessikaavioita. Osaamisen osoittaminen voi tapahtua myös draaman keinoin. Joskus osaamisen osoittamiseen mm. kuvantaminen ja kertominen saattavat sopia kirjallista tuotosta paremmin. Tässä tapauksessa portfoliolla on näyteportfolion piirteitä.

Usein sosiaali- ja kasvatusalalla asiakkaan kohtaamiseen liittyvä osaaminen on vähintäänkin yhtä merkityksellistä kuin asiantuntijatiedon tuottaminen. Erilaiset osaamisen osoittamisen tavat voivat siten parhaimmillaan palvella ja syventää myös opiskelijan menetelmällistä osaamista – osaamisen osoittamiseen valittu

menetelmä voi olla yksi osa osaamisen osoittamista (esimerkiksi näyttelyn rakentaminen tai omasta erityisosaamisesta kertovan luennon valmistelu ja toteutus). Lisäksi vamma tai rajoite on usein suhteessa ympäristöön, erilaiset toimintaympäristöt rajaavat toimintakykymme eri tavoin.

Erilaiselle oppijalle sopivat osaamisen osoittamisen menetelmät ja välineet sekä esteettömät toimintatavat sopivat pääsääntöisesti kaikille muillekin. AHOT-käytänteet voivat parhaimmillaan toimia opiskelumotivaatiota lisäävänä ja oppimista vahvistavana tekijänä monenlaisille oppijoille. AHOT tarjoaa mahdollisuuden opiskelijan omien vahvuusalueiden ja osaamisen huomioimiseen ja hyödyntämiseen hyvinkin konkreettisia tilanteissa. (Vrt. Koskinen 2004, 118.)

Erityisiä haasteita opiskeluun voi tuoda myös se, että aikaisemmat oppimisprosessit ovat voineet olla monenlaisia. On todettu, että erityisen tuen tarve saattaa olla suuri opiskelijoilla, joilla on näyttönä suoritettu toisen asteen tutkinto. He saattavat tarvita erityistä ohjausta kirjoittamisen opiskelussa ja kielten opinnoissa. Aikaisempi toisella tavalla suoritettu tutkinto ei ole antanut välttämättä valmiuksia korkea-asteen opintoihin.

AHOT-käytänteitä kehitettäessä on uskallettava lähteä pois tutusta ja tunnetusta, tutkimusretkelle aivan uudenlaiseen maastoon. Monenlaiset toimintatavat voivat toimia voimauttavana elementtinä myös opettajalle. Se vahvistaa parhaimmillaan uudenlaista opettajuutta eikä ole vain resurssisyöppö ja ylityöllistävä haittatekijä.

Opettajaa haastetaan

AHOT-keskusteluissa opettaja ja opinto-ohjaaja joutuvat monesti oman osaamisensa ääriin, myös tarkastelemaan oman työn tekemisen rajoja ja työskentelymenetelmiä. Osaamisen arvioiminen on haastava laji, vaikka arvioinnin kohteet olisivat sellaisia, että niitä voisi jotenkin arvioida rinnakkain. Haastavaa ja tärkeää on ajan löytäminen ahotoinnin miettimiseen yhdessä opiskelijan kanssa. Se tuntuu kokemuksen perusteella prosessin haasteellisimmalta vaiheelta.

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai vanhamuotoisen tutkinnon täydentäminen tuovat tähän aivan omat haasteensa. Usein opiskelijoilla on hallussaan monipuolista työelämäosaamista, mutta aikaisemmista opintuista on saattanut kulu runsaasti aikaa. Opiskelutaitojen haltuun saaminen ja oman osaamisen tunnistaminen on vaativa ja aikaa vievä prosessi. Ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa opettaja on erityisesti tekemisissä omien rajojensa ylittämiseen

liittyvän rohkeuden kanssa. Opettajan tehtävänä on luoda mahdollisuuksia opiskelijan oppimisen kannalta parhaisiin menettelytapoihin. Asenteellisesti on kyse siitä, että opiskelija saa arvostavan ohjauksen osaamisensa etsimiseen. Pohdittavana onkin se mitä vielä voisi oppia – ei suinkaan se, miten tutkinnon ennalta määritetyt tavoitteet tulevat muodollisesti täytetyiksi. Prosessissa syntyy lisäarvoa, jonka opiskelija hyödyntää osaamisensa syventymisenä. Parasta on, jos se voidaan käyttää myös koulutuksen ja työelämän lähentymisenä. Osaamisen osoittamiseen voidaan löytää sellaisia malleja, joissa laadukas osaaminen ”näyttöinä” voi toimia opiskelijaryhmän yhteiseksi eduksi. Se voi parhaimmillaan tuottaa työelämää kehittäviä dialogeja ja oivalluksia. Näillä menettelyillä voidaan myös varmistaa se, että tunnistamme osaamista joka on opiskelijan hallussa. Hyvin suunnitellut ja toteutetut ”näytöt” osoittavat osaamisen käsitteellisen hallussa olemisen ja myös paljastavat puutteet, joihin voidaan pyytää täydennystä.

Hankkeen kuluessa aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menettelyjä on kehitetty edelleen ja tuloksena on näkemystä, jonka perusteella olemme määrittäneet tärkeimmät kiinnkohdat AHOTin toteuttamisessa:

1. Pedagoginen prosessi
2. Opiskelijalähtöisyys
3. Ohjauksen merkitys
4. Opettajien yhteisölliset työtavat tunnistamisessa ja tunnustamisessa
5. Tarkoituksenmukaiset työvälineet tunnistamiseen

Artikkelissa on käsitelty neljää ensimmäistä kohtaa ja työvälineisiin liittyvää materiaalia on saatavilla tämän hankkeen yhteydessä tuotetusta oppaasta *AHOT pedagogisena prosessina* (www.sosiaaliportti.fi) tai Itä-Suomen yliopiston ja Turun yliopiston julkaisuista (www.tunnistaosaaminen.fi).

Vaikka vastuu AHOT-prosessin käynnistämisestä on opiskelijalla ja vaikka prosessikuvauksia ja ohjeita on olemassa, ei opiskelija usein tiedä miten etenisi (ks. Sanna Lähteen ja Marjo Romakkaniemen artikkeli tässä teoksessa). Tämä haastaa ohjaamiseen osaamisen arkeologiseen tutkimukseen. Opiskelija voi hyötyä näistä prosesseista sekä oman osaamisensa syventymisenä että opintojen etenemisen mielekkyyden ja nopeutumisen kautta, joko kaikista yhdessä tai jostakin niistä. Tämä edellyttää opiskelijan ohjaamista monilla tavoilla, mutta perustuu erityisesti arvostavaan dialogiin. (Häkkinen ym. 2010, 35.)

Kirjallisuus

- Airola, Anneli & Hirvonen Heidi (toim.) (2012) Osaaminen näkyväksi. Kokemuksia osaamisen tunnistamisesta Itä-Suomen korkeakouluissa. Publications of the University of Eastern Finland General Series No 8. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Airola Anneli (2012) Toimiva perusta ammattikorkeakoulujen AHOT-menettelyille. Teoksessa Airola, A. & Hirvonen H. (Toim.) Osaaminen näkyväksi. Kokemuksia osaamisen tunnistamisesta Itä-Suomen korkeakouluissa. Publications of the University of Eastern Finland General Series No 8. University of Eastern Finland, Joensuu. 33–42.
- Häkkinen, Tiina & Kolkka, Marjo & Mantela, Jaana (2010) Kehittämishanke osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ammattikorkeakouluympäristössä. Ammatilliset erikoistumisopinnot. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Foucault, Michel (2005) Tiedon arkeologia. Vastapaino, Tampere.
- Jalonen, Harri & Aarva, Kim & Juntunen, Pekka & Laihonen, Harri & Laitinen, Ilpo & Lönnqvist, Antti (2011) Arvoverkkoa kokemassa – saaliina tuottavuutta ja innovaatioita. Acta nro 226. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Karjalainen, Anna Liisa (2004) Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen sosionomikoulutuksessa ja narratiivinen menetelmä sosiaalialan työssä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, Tutkimuksia 7. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Kemppi, Maija-Leena (2012) Maahanmuuttajataustaisen opiskelijan osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Kotila, Hannu & Mäki, Kimmo (Toim.) 2012. Ammattikorkeakoulupedagogiikka 2, 89–97. Edita, Helsinki.
- Koivunen, Hannele (1997) Hiljainen tieto. Otava, Keuruu.
- Kolkka, Marjo & Mantela, Jaana & Holopainen, Anne & Louhela, Juhani & Packalén, Leena & Kaisvuo, Terhi (2009) Yhteiskunnallinen osaaminen. Haaste ja tehtävä. Kirjapaja, Helsinki.
- Koskinen, Sanna (2004) Ammattiosaamisen näyttö – mahdollisuus erilaiselle oppijalle. Teoksessa Kromosomeista kaksoiskonsonantteihin: Lukibussin matkakirja. Kuntaliitto, Helsinki.
- Kostiainen, Tuula (2009) Osaamisen kehittämisen neljä tilaa. Osaamiskeskuksen interventio sosiaalityöhön. Acta Universitatis Tamperensis 1446. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Lehtovaara, Maija (1996) Situationaalinen oppiminen. Teoksessa: Jorma Lehtovaara & Riitta Jaatinen (toim.) Dialogissa – ihmisenä ihmisyhteisössä. Tampereen opettajakoulutuksen julkaisuja A8/1996, 79–107. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Niskanen, Annu & Lepänjuuri, Aino (2006) Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen koulutuksen ja työelämän haasteena. Teoksessa: Annu Niskanen & Aino Lepänjuuri & Tuija Rautio (toim.) Tunnistatko taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkea-asteella. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 67. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.
- Niskanen, Annu & Virtanen, Riitta (toim.) (2008) Taidatko tunnistamisen? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 92. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.

- Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka (1995) *The Knowledge creating company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. Oxford University Press, Oxford.
- Nurminen, Raija (2000) *Intuitio ja hiljainen tieto hoitotyössä*. Kuopion yliopiston julkaisu- ja E. Yhteiskuntatieteet 80. Kuopion yliopisto, Kuopio.
- Oppimisesta osaamiseen (2009) *Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen*. Työryhmäraportti, Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto.
- Polanyi, Michael (1974) *Personal Knowledge. Towards a Post-Critical Philosophy*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Prashnig, Barbara (2006) *Eläköön erilaisuus. Oppimisen vallankumous käytännössä. Parempaan elämiseen, oppimiseen ja työskentelyyn opas*. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Rauhala, Lauri (1998) *Ihmisen ainutlaatuisuus*. Helsinki University Press, Helsinki.
- Venhovaara, Pirjo (2012) *Savonian AHOT-toimintamalli osana opiskelijan ohjauksen kokonaisuutta*. teoksessa Airola, A. & Hirvonen H. (Toim.) *Osaaminen näkyväksi. Kokeuksia osaamisen tunnistamisesta Itä-Suomen korkeakouluissa*. Publications of the University of Eastern Finland General Series No 8. University of Eastern Finland, Joensuu. 55–72.
- Wesanko, Sanna-Leena (2012) *Suullinen tiedonanto AHOT-hankeeseen liittyvässä asiantuntijahaastattelussa*. 21.9.2012.

AHOT sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneilla sosionomi (AMK) -opiskelijoilla

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelemme sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneiden sosionomi (AMK) -opiskelijoiden AHOT-käytäntöjen ja -menettelyjen kehittämistä. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) pohjalta rakentuvan ammatillisen osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on noussut tärkeäksi ajankohtaiseksi haasteeksi. Keskimäärin neljäsosalla sosiaalialan koulutusohjelmien opiskelijoista on sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai vastaavat sosiaali-, terveys- tai kasvatustieteiden opinnot sekä työkokemusta omalta alaltaan. Lähihoitajakoulutus ja työkokemus synnyttävät yhdessä toisiinsa limittyneinä todennäköisesti sellaista osaamista, jota tavoitellaan myös ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissa. Erityisesti aikuisille suunnatuissa monimuotokoulutuksissa suuri osa opiskelijoista on suorittanut lähihoitajatutkinnon tai vastaavat opinnot. Monimuotokoulutuksissa lähihoitajataustaisten opiskelijoiden määrä nousee erityisen suureksi, koska useissa ammattikorkeakouluissa koulutukseen pääsyn valintakriteeri on sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai vastaavat opinnot. Toisaalta on huomioitava, että ammatillinen perustutkinto tuottaa kelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin ollen näin koulutukseen pääsyn edellytys opiskelijoilla, joilla ei ole ylioppilastutkintoa (Ammattikorkeakoululaki 2003/351 Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630, Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998/631). Tästä näkökulmasta katsottuna lähihoitajatutkinto ei yksinään tuota perusteita ahotointiin.

Edellisen perusteella AHOT korkeakouluissa II -hankkeen sosiaalialan osahankkeen yhdeksi tavoitteeksi asetettiin kehittää sosiaali- ja terveysalan perus-

tutkinnon (lähihoitaja) suorittaneiden opiskelijoiden AHOT-käytäntöjä ja -menetelytapoja sosionomi (AMK) -koulutuksessa. Tähän tavoitteeseen liittyen Tampereen ja Satakunnan ammattikorkeakoulun hanketyöntekijöinä otimme tehtäväksemme luonnostella sosiaalialan koulutusohjelmaan tulevien lähihoitajapohjaisten opiskelijoiden aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin peruseriaatteen ja soveltamisen ohjeistuksen, joka sisältäisi osaamisen näyttöjen sekä näyttöjen arviointikriteerien suunnittelua.

Lähtökohtanamme on ollut, että AHOT-prosessi ja siihen liittyvien menetel-lyjen periaatteet, pelisäännöt ja käytännöt luodaan eri toimijoiden kanssa yhteistyönä sellaisiksi, että ne huomioivat opiskelijoiden tarpeet mahdollisimman yksilöllisesti sekä toisaalta ovat hyväksyttäviä ja vertailukelpoisia opetuksen laadun, opiskelijoiden tasa-arvoisen kohtelun ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista tarkasteltuina. Edelliseen lähtökohtaan perustuen tavoitteenamme on ollut selvittää opiskelijoiden, opettajien ja sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon koulutajien näkemyksiä AHOT-prosessin sujuvuudesta sekä ideoida, suunnitella ja kehittää yhdessä heidän kanssaan sujuvaa, oikeudenmukaista, oppimista tukevaa ja laadukasta prosessia.

Artikkelissa kuvaamme ensin lyhyesti kehittämistyömme tausta-ajattelua ja prosessia. Tämän jälkeen luonnostelemme oman näkemyksemme sujuvasta AHOT-prosessista ja sen käytännöistä: tässä yhteydessä tarkastelemme ahotoi- nin menettelyn prosessia opiskelijan ja opettajien kannalta sekä esittelemme sosiaalialan koulutuksen sisältöjen ahotointiin luonnostelemamme periaatteet ja suuntaviivat. Yhteenvedossa arvioimme lyhyesti elettyä, tehtyä ja suunniteltua sekä otamme pohdittavaksi kehittämistyössä nousseita meille tärkeitä oival- luksia.

Kehittämistyön lähtökohdat ja kehittämisprosessi

Kehittäminen alkuun

Syksyllä 2011 aloitimme Satakunnan ja Tampereen ammattikorkeakoulujen yhteisessä työryhmässä keskustelut kehittämisen linjauksista ja tavoitteista, jolloin totesimme, että näkökulmat, kokemukset ja haasteet ovat pitkälti samanlaisia eri ammattikorkeakoulussa. Erityisesti opettajat ovat nostaneet esiin päätöksiin ja toteutusprosesseihin liittyvää tiedon tarvettaan, työmäärää ja resurssoinnin kohdentamisen keskeneräisyyttä sekä pelkoa siitä, etteivät opiskelijat opi riittävästi

uutta varsinkaan tunnustettaessa monia opintojaksoja aiemmalla osaamisella. Lisäksi opettajayhteisössä keskusteltiin siitä, miten opiskelijoille on mahdollista järjestää muita opintoja hyväksiluettujen opintojaksosten tilalle, ellei ammattikorkeakoulun tarjontaa ole sopeutettu AHOT-prosessiin. Oletimme myös opiskelijoiden odottavan selkeämpää ohjeistusta aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta. Lisäksi totesimme yhteisesti, että eri ammattikorkeakoulujen hyväksilukemisen käytännöt ja toimintatavat eroavat jonkin verran toisistaan.

Aloitusvaiheen keskustelujen perusteella totesimme, että sujuvan AHOT-prosessin saavuttamiseksi on käytävä paljon yhteisiä keskusteluja eri osapuolien kanssa. On yhteisesti pohdittava ja peilattava sekä toteutuneita että suunniteltavia käytäntöjä, jotta AHOT koetaan kaikkien osapuolien näkökulmasta riittävän sujuvaksi, oikeudenmukaiseksi ja laadukkaaksi.

Edellä kuvatun pohjalta päädyimme valitsemaan kehittämistyömme taustalle toimintatutkimuksellisen lähestymistavan. Toimintatutkimus ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan ennemminkin tutkimustrateginen lähestymistapa, joka voi käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä välineenään (Heikkinen 2001, 170). Toimintatutkimukselle on ominaista toiminnan ja tutkimuksen samanaikaisuus sekä pyrkimys saavuttaa käytännön hyötyä. Toimintatutkimuksen yksi keskeinen piirre on reflektiivinen ajattelu. Sen kautta saadaan uudenlaista ymmärrystä toiminnan kehittämiseen. (Heikkinen 2001, 175.) Toimintatutkimusta voidaan kuvata toimintatutkimuksellisenä spiraalina, joka havainnollistaa, miten toiminta ja ajattelu liittyvät toisiinsa peräkkäisinä suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin, reflektion sekä uudelleen suunnittelun sykleinä (Saari 2007, 122). Haluamme kuitenkin korostaa, että emme noudata toimintatutkimuksen ideologiaa tarkasti, vaan ennemminkin olemme valinneet hankkeemme taustalle toimintatutkimuksellisen tulokulman, jota hyödynämme käytännön kehittämisessä. Toimintatutkimuksellinen ajattelu näkyy tässä kehittämishankkeessamme käytännön hyödyn tavoittelemisena sekä kehittämiseen liittyvinä erilaisina vaiheina, joissa on mukana tutkimuksellista toimintaa, reflektointia, suunnittelua ja joiltakin osin myös toteuttamista.

Toimintatutkimuksellisessa orientaatiossa päädyimme siihen, että on tärkeää ensin hahmottaa ja reflektoida omat nykyiset AHOT-prosessimme ja avata niitä työryhmässä toisillemme sekä opettajille ja opiskelijoille. Tämän jälkeen prosessi ja siihen liittyvät käytännöt suunnitellaan uudelleen kussakin ammattikorkeakoulussa. Lisäksi totesimme, että heti aluksi on syytä koota yhteen erilaisia osaamisen näyttöön liittyviä menetelmiä/keinoja, koska opettajien koettiin yleisesti tarvitsevan

ohjeistusta ja ideoita. Totesimme myös, että osahankkeessa on tärkeää käydä keskustelua Satakunnan ja Pirkanmaan lähihoitajakoulutuksen edustajien kanssa. Sovimme lisäksi, että aloitamme osaamisen näyttöihin liittyvän suunnittelu- ja kehittämistyön: Satakunnan ammattikorkeakoulussa suunnitellaan uuden lähihoitajapohjaisen ryhmän opiskelijoiden kanssa varhaiskasvatuksen osaamisen videonäyttöä ja Tampereen ammattikorkeakoulussa suunnitellaan opiskelijoiden kanssa näyttöjä, jotka parhaimmillaan syventävät tai laajentavat AHOT-prosessiin osallistuvien eri osapuolien osaamista.

Perehtyminen ja syventyminen olemassaolevaan

Ensimmäisessä vaiheessa syksyllä 2011 syvennyimme nykyisiin käytäntöihin ja Tarkoituksena oli toteuttaa työtä pääasiassa aikaisemmin käytetyin toimintamallein ja välinein ja kerätä näissä yhteyksissä kokemuksia haasteista ja kehittämistarpeista.

Syksyllä 2011 Satakunnan ammattikorkeakoulun hanketoimijat olivat mukana tekemässä opiskelijoiden henkilökohtaisia opetussuunnitelmia yhdessä monimuotoryhmän opettajatutorin kanssa. Henkilökohtaisen opetussuunnitelma-keskustelun (HOPS) osana käsiteltiin opintojaksojen ahotointiin liittyvät asiat ja päätettiin ahotoitavat opintojaksot. AHOT-päätökset kirjattiin kaikkien opiskelijoiden osalta taulukkoon, jossa opintopisteet ovat näkyvissä sekä opiskelija-kohtaisesti että ryhmän tasolla. Yhteenvedosta oli nähtävissä opintojaksot, jotka tulivat selvästi useimmin ahotoitua, ja jotka näin ollen ovat kokonaisuuksia, joiden perusteella ehkä voisi tehdä yleisempiä johtopäätöksiä. Näytti, että harjoitellut, terveyden edistämiseen liittyvät opinnot ja sosiaalialan työn perusteisiin liittyvät opinnot olivat sellaisia opintojaksoja. Lisäksi ahotoitiin vaihtoehtoisia ammattiopintoja, jotka liittyvät tiettyihin tehtäväalueisiin esimerkiksi vanhustyöhön, varhaiskasvatustyöhön, lastensuojelu- ja perhetyöhön sekä mielenterveys- tai päihdetyöhön, joista opiskelijoilla on suuntaavia opintoja sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnossa sekä pidempää työkokemusta.

HOPS-keskustelut ja niihin yhdistetyt AHOT-päätökset vahvistivat kokemusta, että kaikkien ahotointiin osallistuvien opettajien pitäisi tietää peruseriaatteet. Yhteistä linjaa näiden osalta pitäisi työstää aina ennen HOPS-keskustelua, joissa tehdään päätöksiä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta. Erityisen tärkeää tämä on silloin, jos HOPS-keskusteluista vastaa useampi opettaja. Toisaalta syntyi kokemus, ettei liian valmiita ja tarkkoja sääntöjä kannata luoda,

koska osaaminen on kuitenkin yksilöllistä ja usein tilanteissa on erityisiä poikkeuksia. Liian tiukat raamit vaikeuttavat osaamisen huomioimista eivätkä tue opiskelijan oikeuksien ja yksilöllisyyden huomioimista, joita korostetaan ahotoinnin yhtenä olennaisena periaatteena.

Henkilökohtaisten oppimissuunnitelmien tekemisen jälkeen tutoropettaja ja ahotoinnista vastaava opettaja keskustelivat vaikeudesta määritellä, milloin työkokemus eri tehtävä- ja osaamisalueilla on riittävää. Toisaalta AHOT-päätös on vasta päätös ahotoinnin mahdollisuudesta, jolloin opiskelija voi joutua täydentämään osaamisen näyttöä ja joissakin tapauksissa voi tulla myös hylätyksi. Lisäksi todettiin, ettei AHOT:in lähtökohtaisesti pitäisi olla yhtä työlästä kuin opintojaksojen suorittaminen, jolloin on tärkeää huolehtia osaamisen osoittamisen yksinkertaisuus.

HOPS-keskustelujen jälkeen halusimme syventyä opiskelijoiden kokemuksiin. Tampereen ammattikorkeakoulussa toteutettiin joulukuun 2011 ja tammikuun 2012 aikana puhelinhaastattelu syksyllä 2011 opintonsa aloittaneelle lähihoitajataustaiselle aikuiskoulutusryhmälle. Haastattelut kirjattiin ja luokiteltiin SWOT-taulukon muotoon. Helmikuussa 2012 Satakunnan ammattikorkeakoulussa toteutettiin lähihoitajataustaisten aikuisopiskelijoiden ryhmäkeskustelu koskien syksyllä 2011 päätettyjä ja toteutuneita ahotointeja. Ryhmähaastattelu toteutettiin soveltaen osin Learning cafe -menetelmää, jolloin pienryhmien keskustelujen keskeiset näkemykset ahotoinnista ja sen kehittämisestä kirjattiin ylös. Ryhmäkeskustelujen teemaksi nimettiin *Sujuva, laadukas ja oikeudenmukainen AHOT-prosessi*. Opiskelijoilla oli neljä pienryhmää, joissa kussakin oli oma aiheensa, josta he kävivät keskustelua sekä kirjasivat aiheeseen liittyvät kokemuksensa ja kehittämisehdotuksensa: 1) Ahotoinnista tiedottaminen, 2) Opiskelijan oman osaamisen tiedostaminen ja opetussuunnitelma, 3) Ahotoinnista päättäminen ja 4) Ahotoinnin osaamisen näytöt. Lopuksi käytiin ryhmän kanssa yhteinen yhteenvetokeskustelu.

Lisäksi sosiaalialan kaikille opettajille pidettiin Satakunnan ammattikorkeakoulussa kesäkuussa 2012 kehittämisspäivä, jossa tiedotettiin valtakunnallisesta AHOT-hankkeesta ja sen ajankohtaisista asioista. Lisäksi esiteltiin opiskelijoiden tuottamat näkemykset sujuvasta, laadukkaasta ja oikeudenmukaisesta AHOT-prosessista. Edellisten esittelyn jälkeen opettajat työskentelivät opiskelijoiden tapaan Learning cafessa samojen teemojen avulla. Myös Tampereen ammattikorkeakoulussa pidettiin touko- ja elokuussa opettajien tiimipäivät, joissa keskityttiin kokemuksiin ja haasteisiin aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta.

Opiskelijoiden ja opettajien näkökulmat ja kokemukset

Esittelemme seuraavassa sekä opiskelijoiden että opettajien kanssa toteutetuissa tapaamisissa ja haastatteluissa esille nousseita kokemuksia ja näkökulmia AHOT-käytäntöjen kehittämiseen. Tarkastelu sisältää neljä eri aihe-aluetta, joiden pohjalta myös edellä esillä ollut pienryhmätyöskentely eteni.

Tiedottaminen

Opiskelijat nostivat tärkeäksi teemaksi riittävän tiedottamisen ja siihen panostettavan riittävän ajankäytön. Tutoropettaja voisi heidän mielestään tiedottaa AHOT-prosessista ja -menettelyistä, erityisesti aikataulusta. Lisäksi opiskelijat toivoivat nettisivuille perusteellista tietopakettia. Heidän mielestään tiedon saaminen rauhoittaa ja auttaa keskittymisessä varsinkin opiskelun alkuvaiheessa, jolloin kaikki on uutta. Jos käytännöt jäävät epäselviksi, opiskelijat joutuvat kokemuksensa mukaan käyttämään aikaa turhaankin opiskeluun, esimerkiksi osallistumaan tunneille, joille ei ahotoinnin selvittyä välttämättä olisi ollut mielekästä osallistua. Tietoa haluttiin opiskelun alussa erityisesti osaamisen näytöistä ja harjoitteluun liittyvistä käytännöistä. Tiedon riittävyys takaisi opiskelijoiden mielestä sen, että he voisivat suunnitella paremmin opiskelun kestoa ja sisältöä, mikä aikuisen opiskelijan elämäntilanteessa on erityisen tärkeää. Lisäksi opiskelijat kokivat, että kaikkien opetukseen osallistuvien opettajien tulisi olla mahdollisimman tietoisia AHOT-käytännöistä, koska se on opintojen etenemiselle välttämätöntä.

Myös opettajat painottivat yhteisen tiedon ja tiedottamisen merkitystä. AHOT-prosessista tarvittaisiin heidän mielestään selkeä ohjeistus, joka pitäisi antaa heti opiskelun orientaatioissa ja myöhemmin uudelleen. Alkuvaiheen tiedottamisen oletetaan selkeyttävän tilannetta ja rauhoittavan opiskelijoita. Opettajat pohtivat sähköisten oppimisympäristön hyödyntämistä ja tiedon välittämistä internet-sivuilla tai oppimisympäristössä. Opettajat kokivat, että hankkeessa kehitettyä sähköistä portfoliopohjaa voisi soveltaa omaan sähköiseen opiskeluympäristöön. Lisäksi opettajat pohtivat opintojakson ensimmäisten kontaktituntien merkitystä AHOT-prosessissa. Heidän näkemyksensä mukaan voisi olla hyvä, että myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista hakevat opiskelijat osallistuisivat opintojakson aloitukseen, koska silloin käydään läpi kokonaisuus ja osaamisen alueet. Tämä voisi edesauttaa osaamisen näytön suunnittelua. Toisaalta opiskelija voisi vielä alkuorientaation jälkeen päättää, haluaako osoittaa osaamistaan

näytöllä vai osallistua opetukseen. Opettajakin voisi näin saada alustavaa tuntu-
maa opiskelijoiden osaamisesta ja tuntien jälkeen voitaisiin suunnitella yhdessä
osaamisen tunnistamista ja tunnustamista.

Osaamisen tiedostamisen tärkeys ja opetussuunnitelmaan perehtyminen

Opiskelijat kokivat tarvitsevansa hyvän ja laadukkaan osaamisen tunnistamisen ja
tunnustamisen toteutukseen enemmän tietoa opetussuunnitelmasta ja opinto-
kokonaisuuksista. Tämä auttaisi opiskelijaa tiedostamaan paremmin oman osaami-
sensa: suhteuttamaan aiemmat opiskelut ja työkokemukset opintojaksojen ja
harjoitteluiden osaamistavoitteisiin. Lisäksi opiskelijat toivoivat AHOT-prosessin
olevan joustava, jolloin siihen voisi palata myöhemmin, mikäli opiskelija oivaltaa
osaamistaan tai huomaa opintojakson alkaessa, että hänen olisi hyvä kuitenkin
osallistua opetukseen. Opiskelijat pohtivat myös sitä, miten saada tieto päätöksistä
välittymään mahdollisimman tehokkaasti opintojaksojen opettajille. Lisäksi he
miettivät, miten huomioidaan opettajan ja opiskelijan eriävät näkemykset osaami-
sesta ja sitä, onko tilanteissa esimerkiksi mahdollista käyttää kolmatta osapuolta
konsultointiin. Oman osaamisen tiedostaminen nousee opiskelijoiden mielestä eri-
tyisen tärkeäksi ja sen avulla myös oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset ym-
märretään paremmin. Opiskelijat kokivat, että tasapuolisuuden toteuttaminen on
vaikeaa, koska osaamisen hyväksilukeminen lähtee yksilöllisestä näkökulmasta.

Opettajat toivat vahvasti esille opiskelijan velvollisuutta tutustua opetussuunni-
telmaan, mitä tutoropettaja ja sähköinen oppimisympäristö voivat tukea. Opiskeli-
joiden pitäisi opettajien mukaan työstää omaa osaamistaan ja sen suhdetta opinto-
jaksoihin esimerkiksi oppimisympäristössä. Lisäksi opettajat toivoivat prosessin
rauhallista käynnistymistä, jolloin aikaisemmin hankittua osaamista voitaisiin tar-
kastella esimerkiksi puolivuositain ja näin ollen ahotoida ensimmäisessä vaiheessa
ensimmäisiä opintojaksoja. Opiskelijan ajattelu ahotoinnista kehittyy opiskelun
aikana. Prosessissa pitää varmistaa myös se, ettei samoilla perusteilla ahotoida useaa
opintojaksoa, paitsi jos sama osaaminen on edellytyksenä useassa kohdassa.

Ahotoinnista päättäminen

Opiskelijoiden mukaan AHOT-päätöksiä tehtäessä on erityisen tärkeää huolehtia
siitä, että opiskelija tulee kunnolla kuulluksi: opiskelijan omat näkemykset työ-
kokemuksesta ja lisäkoulutuksista sekä niiden vaikutuksesta osaamiseen pitäisi

pohtia keskustellen, eikä pelkästään paperityönä. Opiskelijat tarvitsevat hyvää ohjausta erityisesti opiskelun alkuvaiheessa, jolloin on vaikea hahmottaa opintojaksoihin liittyviä sisältöjä ja osaamista. Satakunnan ammattikorkeakoulun HOPS-keskusteluun osallistuneet kokivat, että käytäntö on tässä suhteessa toimiva: opiskelun alkuvaiheessa toteutuva HOPS-keskustelu, johon on yhdistetty aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kysymykset. Opiskelijat haluavat painottaa päätösten selkeyttä ja selkeitä kirjaamiskäytäntöjä. Päätöksissä tulisi olla selkeä tietoa siitä, mikä osuus moduulista tai opintojaksosta on ahotoitavissa, korvattavissa ja mikä sisältö jää vielä suoritettavaksi, jolloin päätökset välittyisivät vielä nykyistä selkeämmin muille opettajille. Opiskelijat olettavat, että näin kaikilla AHOT-prosessiin osallistuvilla olisi tieto omasta roolista ja tehtävästä. Lisäksi opiskelijat toivovat, että päätökset olisivat linjassa myös valtakunnallisesti. Opiskelijat olettavat, että eri koulujen välillä käytännöissä on selkeitä eroja, mikä aiheuttaa epätasa-arvoisuutta opiskelijoiden siirtyessä toiseen oppilaitokseen.

Myös opettajat nostavat esille päätösten linjakkuuden merkityksen opiskelijoiden tasa-arvoisuuden kannalta. Lisäksi opettajat toivat yksituumaisesti esille AHOT-prosessimallin ja tarkan aikataulutuksen tärkeyttä. Prosessin aikatauluineen tulisi olla selkeä ja päätösten pitäisi olla tiedossa hyvin niillä, joita ne koskevat.

Osaamisen näytöt

Opiskelijat pitävät tärkeänä, että osaamisen näyttöön liittyvää käsitettä selvennettään sekä opiskelijoille että opettajille. Opiskelijat ovat kokeneet, että eri opintojaksojen osaamisen näytöt ovat osin epätasa-arvoisia, eivätkä kaikki opettajat ole selvillä näyttöihin liittyvistä mahdollisuuksista ja vaatimuksista. Opiskelijat toivovat, että osaamisen näyttöjä määriteltäisiin ja ohjeistettaisiin niin, että niiden perusteet, sisällöt ja vaihtoehdot olisivat kaikille osapuolille mahdollisimman selkeitä ja tiedossa heti moduulin/opintojakson alussa. Opiskelijat myös ihmettelevät, miksi pitäisi olla osaamisen näyttö erikseen, jos opiskelijalla on alueelta työkokemusta tai muuta koulutusta. Lisäksi opiskelijat ovat kokeneet, että työkokemusta huomioidaan joiltakin osin suhteellisen huonosti ja välillä myös epätasa-arvoisesti eri opiskelijoiden välillä. Opiskelijat toteavat, että välillä tuntuu siltä, että olisi helpompi suorittaa opintojakso vaadittujen kriteerien mukaisesti kuin näyttää osaamisensa. Toisaalta opiskelijat kysyvät, voiko kaikkea ylipäättään osoittaa näytöllä.

Myös opettajat miettivät osaamisen näyttöjen mahdollisuuksia ja monimuotoisuutta ja niistä aiheutuvaa epäselvyyttä opettajille. Hyvän koettiin hankkeen

aikana luonnosteltu taulukko erilaisista näyttömahdollisuuksista. Listan avulla opettaja saa tuntumaa siihen, että näyttöjen rakentaminen on luovaa. Opettajat pitivät tärkeänä, että erilaiset näyttömahdollisuudet olisivat esillä sähköisessä oppimisympäristössä, jos sellaista ahotointiin liittyen ollaan ottamassa käyttöön. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että opintojaksoihin rakennetaan opintojaksoja suunniteltaessa myös osaamisen näytön polut. Ylipäättään opettajat kokivat, että opintojaksojen osaamistavoitteiden konkretisointi auttaa ahotoinnin ja osaamisen näyttöjen suunnittelussa. Lisäksi opettajat pitivät tärkeänä, että tulisi miettiä opintojaksokohtaisesti, milloin näyttö on hylätty/täydennettävä. Tähän koettiin tarvittavan koulutusta. Opettajat nostivat esille myös työkokemuksen huomioimisen haasteellisuuden. Osalla on työkokemusta vähän, jolloin osaamista sosionomi (AMK) -tutkinnon vaatimuksia vastaavalla tavalla ei välttämättä ole ehtinyt syntyä ja toisaalta pitkäkään työkokemus ei aina ole osaamisen tae.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kouluttajien näkökulmat

Sovimme keväällä 2012 kaksi tapaamista sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kouluttajien kanssa. Kumpaankin tapaamiseen osallistui osahankkeestamme kaksi projektihenkilöä ja 3–4 sosiaali- ja terveysalan toisen asteen koulutuksen edustajaa Satakunnassa. Näissä tapaamisissa pohdimme ahotoinnin mahdollisuuksia ja selvitimme sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kouluttajien näkemyksiä lähihoitajien osaamisesta ja sen huomioimisesta sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnoissa.

Aloitimme yhteistyön esittelemällä nykyisen ja uuden sosiaalialan koulutusohjelman opetussuunnitelman. Tässä yhteydessä perustutkinnon kouluttajat nostivat esille opetussuunnitelmasta niitä asioita, joita he katsovat sisältyvän myös perustutkintoon tai joita heidän mielestään ei oikeastaan käsitelty tai käsittely jäi hyvin yleiselle tasolle. Toisella tapaamisella sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kouluttajat esittelivät valtakunnalliset sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) perusteet. Näiden esitysten ja keskustelujen pohjalta sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kouluttajat esittivät, että terveyden edistämiseen liittyvät opinnot (5 op) ja ensimmäinen orientoiva harjoittelu sosiaalialan koulutusohjelmassa voisivat soveltua ahotoitavaksi jokaisen opiskelijan kohdalla. Lisäksi todettiin, että palvelujärjestelmään ja sen työtehtäviin, lainsäädäntöön, sekä asiakastyömenetelmiin liittyvä osaaminen harkittaisiin yksilöllisesti erityisesti huomioiden opiskelijan koulutusohjelma/osaamisala lähihoitajaopinnoissa. Kouluttajien näkemyksissä tuotiin esille,

että koulutusohjelmaan/osaamisalaan liittyvä työkokemus synnyttävät osaamista, jota voitaisiin huomioida myös sosiaalialan koulutusohjelmassa sekä teoreettisissa opinnoissa että harjoitteluissa. Lisäksi kouluttajat toivat esille, että eettiseen osaamiseen, johtamiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyvät opinnot ovat sellaisia, joista ei sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon perusteella synny riittävää ammattikorkeakoulutasoista osaamista.

Osaamisen näyttöjen suunnittelu ja kokeilu

Hanketyön alussa sovimme erilaisista toiminnallisen osaamisen näyttöjen kehittämisestä ja kokeilemisesta. Tuolloin sovimme, että Satakunnan ammattikorkeakoulussa kehitetään videointiin pohjautuvaa toiminnallista varhaiskasvatuksen osaamisen näyttöä. Tammikuussa 2012 aloitettiin varhaiskasvatuksen harjoittelun näytön suunnittelu yhteistyössä opiskelijoiden kanssa. Yhteissuunnitteluun kutsuttavat opiskelijat valittiin HOPS-keskustelujen perusteella ne opiskelijat, joilla oli lähihoitajatutkinnon jälkeistä varhaiskasvatukseen liittyvää työkokemusta. Yhteisen opiskelijoiden kanssa tehdyn suunnittelutyön pohjalta Satu Vaininen suunnitteli varhaiskasvatuksen harjoittelun osaamisen näytön (ks. tässä julkaisussa oleva liite III). Näytön suunnitelmaa tarkennettiin hankkeen työryhmän kokouksessa. Lisäksi videointia hyödyntävä toiminnallinen näyttö esiteltiin sosiaalialan ammattikorkeakoulujen verkostopäivillä 29.3.2012, jolloin alustava suunnitelma oli kaikkien osallistujien kommentoitavana. Tarkennuksien jälkeen toiminnallinen näyttö oli valmis kokeiltavaksi kevään ja kesän 2012 aikana Satakunnan ja Tampereen ammattikorkeakouluissa. Kokeiluun osallistui Satakunnan ammattikorkeakoulussa kolme opiskelijaa.

Myös Tampereen ammattikorkeakoulussa kehiteltiin videoinnin hyödyntämistä asiakastyön osaamisen osoittamiseen aidossa työympäristössä toisen opiskeluvuoden kompetenssitasolla. Lisäksi kehitettiin näyttöjä kiinnittäen erityishuomiota näyttöön osallistuvan opiskelijan, muiden opiskelijoiden sekä opettajien osaamisen lisääntymiseen tai syventymiseen. Monimuotoryhmän opiskelijoilla oli mahdollisuus ahotoida samalla näytöllä kaksi opintojaksoa: Kasvun ja toimintakyvyn tukeminen arjessa (3op) ja Sosionomin osaaminen vanhustyössä -harjoittelu (3 op). Aikuisopiskelijat muodostivat 4–6 hengen ryhmät siten, että kaikissa oli osaamista eri työalueilta. He suunnittelivat orientoivien viikkojen lähiopetuksen aikana tutoropettajan ohjauksessa, miten voisivat opetustuokiassa

osoittaa osaamisensa. Lukujärjestykseen varattiin näytöille “seminaariaika”, jonne kutsuttiin myös nuoria opiskelijoita. Arvioinnissa suunniteltiin olevan mukana opettaja(t), muut opiskelijat sekä mahdollisesti työelämän edustaja (sosiaalialan ammattilainen). Ahotoinnin ajateltiin olevan opiskelijoille motivoiva tapa osoittaa osaamistaan ja samalla oppia muilta. Opiskelijoiden oletettiin kehittyvän myös vertaisarvioinnissa. Kahden ryhmän näyttö toteutettiin 12.10.2012. Palautekeskustelussa todettiin näyttöjen olleen erittäin motivoiva tapa osoittaa omaa osaamista ja samalla vahvistaa osaamista ryhmien monialaisuuden vuoksi. Jokaisen opiskelijan osaaminen tuli näkyväksi muille ja näyttö lisäsi oman ja toisten osaamisen arvostamista ja ryhmän kiinteyttä (yhteisöllisyys). Arvioinnissa oli mukana sosiaalialan esimiestehtävässä vanhustyön alueella pitkään toiminut ja edelleen toimiva ammattilainen, koska toinen opintojakso liittyi vanhustyön osaamiseen. Hän oli opettajalle tärkeä yhteistyökumppani arvioinnissa. Seuraavat näytöt on sovittu toteutettavan joulukuussa 2012 ja silloin vuorossa olevat opiskelijat ovat kommentoivat riman nousseen ja sosiaalialan ammattikorkeakoulutason osaamisen arviointitaitojen kehittyneen jo tällä ensimmäisellä näyttökerralla.

Suunnittelun reflektointia ja uudelleen suunnittelua

Edellä kuvattujen yhteisten keskustelujen, pohdintojen ja reflektiivisten työstön perusteella muotoilimme kussakin ammattikorkeakoulussa ahotoinnin prosesseihin ja käytäntöihin liittyvän kuvauksen. Tampereen ammattikorkeakoulussa Sirpa Tietäväinen ja Minna Putous luonnostelivat tarkan prosessikuvauksen ahotoinnista ja sen vastuuhenkilöistä. Satakunnan ammattikorkeakoulussa Tuula Rouhianen-Valo ja Satu Vaininen luonnostelivat omaa prosessikuvausta ja sen vastuuhenkilöistä kehitellyn prosessikuvauksen pohjalta. Näin syntyi yhteinen alustava luonnos sujuvasta AHOT-prosessista käytäntöineen.

Sujuva prosessiluonnos esiteltiin molemmissa ammattikorkeakouluissa sosiaalialan koulutusohjelman opettajille yhteisessä kokouksessa elo-syyskuussa 2012. Luonnoksessa oli esiteltynä ahotointiin liittyvät keskeiset periaatteet, prosessi, vastuuhenkilöt ja ahotointimahdollisuuksiin liittyvät ohjeet eri opintokokonaisuuksien osalta sekä arviointiin liittyvät pääperiaatteet sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) suorittaneiden osalta. Tilaisuuksissa nousi esille edellytettävän työkokemuksen määrä harjoittelujen ahotoinneissa sekä elämäntilanteen/

elämänkaareen, etiikkaan ja johtamiseen liittyvien teoreettisten opintojen ahotointi. Yhteisesti tehtyjen päätösten jälkeen muutettiin joitakin kohtia koskien harjoitte-
luiden, elämänkaareen sekä etiikkaan liittyvien opintojen ahotointia.

Sujuvan AHOT-prosessin luonnos esiteltiin vielä sosiaalialan osahankkeen seminaarissa Tampereella 18.9.2012. Kyseisessä tilaisuudessa oli mukana opettajia ja koulutuksesta vastaavia henkilöitä ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Sujuvan AHOT-prosessin ja sen käytäntöjen esittelyn tarkoituksena oli saada kommentteja luonnoksesta ja keskusteluttaa osallistujia siihen sisältyvien periaatteiden ja käytäntöjen tarpeellisuudesta sekä siitä, millä tasolla ohjeistuksia ja niihin liittyviä suuntaviivoja tulisi luonnostella. Keskustelu oli erityisen monimuotoista. Keskustelussa todettiin, että ahotoinnin yksilöllisen perustan vuoksi yhteisiä suuntaviivoja on vaikea saada ohjaaviksi normeiksi, jotka eivät kaikissa tilanteissa huomioi parhaalla tavalla opiskelijan osaamista. Tiukkojen normien laatimisen sijasta tulisi olla toimintaa ohjeistavia suuntaviivoja. Tätä perustelee myös se, että päätös mahdollisuudesta ahotoida ei kuitenkaan edellytä hyväksyttävää suoritusta. Opettaja kuitenkin arvioi osaamisen näytön, ja voi myös pyytää suoritukseen täydennystä tai hylätä näytön. Toisaalta kuitenkin todettiin yhteisten ohjeistusten toimintaa ohjaava merkitys ja tärkeys erityisesti opiskelijoiden tasa-arvoisen ja oikeudenmukaisen kohtelun näkökulmasta katsottuna. Yhteisiin päätöksiin ei keskustelujen perusteella vielä tuolloin päästy siitä, mitkä suuntaviivat olisi selvästi sovittavissa yhteisiksi. Alustavaa yksimielisyyttä oli siitä, että pääsääntöisesti työkokemukseen liittyvät minimiaikamääreet olisi hyvä saada toimintaa ohjaaviksi suuntaviivoiksi. Lisäksi keskustelua syntyi kompetenssinäkökulman vahvemman huomioimisesta. Alustavaa suunnitelmaa työstettiin näiden kommenttien pohjalta, jonka jälkeen opiskelijaryhmällä oli mahdollisuus kommentoida luonnosta sähköpostitse. Opiskelijat kommentoivat pääsääntöisesti kokonaisuutta toimivaksi ja olivat tyytyväisiä tässä vaiheessa luonnosteltuihin periaatteisiin, prosessiin ja suuntaviivoihin. Korjaus-
ehdotuksia tässä vaiheessa ei enää opiskelijoilta tullut.

Sujuva, laadukas ja oikeudenmukainen AHOT-menettely

Tässä luvussa esittelemme kehittämistyömme perusteella muotoutunutta sujuvaa, laadukasta ja oikeudenmukaista AHOT-prosessia, jota on suunniteltu toteuttavan jatkossa Satakunnan ja Tampereen ammattikorkeakouluissa. Ensin kuvaamme kehittämistyön kautta nousseet keskeiset periaatteet sekä oppimisen polun ja

HOPS-työskentelyn merkityksen osana ahotointia. Tästä tarkastelu etenee ahotoinnin päätösten, ahotoitujen opintojaksojen arvioinnin sekä resurssoinnin näkökulmiin.

Ahotointia ohjaavat periaatteet

Sujuvan AHOT-prosessin ensimmäisenä periaatteena pidämme perusteellista, monipuolista ja koko opiskeluprosessin huomioivaa tiedottamista. Erilaisten kokemusten ja selvitysten perusteella syntyneen tiedon pohjalta ehdotamme, että on lisättävä AHOT-käytäntöihin liittyvää tiedotusta sekä opiskelijan omatoimisia mahdollisuuksia perehtyä ja syventyä omaan osaamiseensa ja tähän liittyviin aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuuksiin.

Edelliseen periaatteeseemme liittyy kiinteästi toiseksi periaatteeksi nostamamme opiskelijan oman vastuunoton tukeminen. Opiskelijoita on tuettava perehtymään aikaisempaa paremmin opetussuunnitelmaan sekä pohtimaan omaa osaamistaan suhteessa siihen. Opiskelijan omaa vastuullisuutta pidetään prosessin lähtökohtana ja näin ollen opiskelijan vastuullista toimintaa tuetaan AHOT-prosessissa.

Kolmas periaate on tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistäminen. Tämän periaatteen toteutumista näyttäisivät edistävän sellaisten yhteisten AHOT-käytäntöihin ja päätöksentekoon liittyvien foorumien luominen, joissa opettajien tietämys ja yhteinen tietovaranto lisääntyy.

Neljäs periaate on ennakointi opintojaksojen suunnittelussa. Tämän periaatteen mukaan opettajia olisi tärkeää tukea suunnittelemaan vaihtoehtoisia tapoja saavuttaa opintojaksojen oppimistavoitteet. Suunnitteluun on tärkeä luoda hyviä käytäntöjä: esimerkiksi opettajien asiantuntemuksen perusteella kootut tiimit suunnittelevat opintojaksojen ja -kokonaisuuksien toteutukset sekä nuoriso- että aikuiskoulutukseen siten, että samalla mietitään osaamisen näyttämisen tapoja kaikkien kannalta mielekkäästi (esim. käytetty työaika, hyödyn laaja-alaisuus). Edelliseen liittyen on kehitettävä käytäntöjä, joissa opettajilla on helppo pääsy tietoihin, joita he tarvitsevat opintojaksoaan suunnitellessaan, esimerkiksi tietoja toteutuneista AHOT-prosesseista.

Viidenneksi periaatteeksi nostamme ahotoinnin hyödyntämisen kartuttamalla osaamista. Myös opiskelijat toivat tämän tärkeyden esiin puhelinhaastattelussa ja Learning cafessa. Ahotointi voidaan luoda periaatteella, että se lisää opiskelijan, työelämän edustajien, opettajien sekä muiden opiskelijoiden osaamista.

Kuudentena periaatteena on korkeakoulutasoisen osaamisen todentamisen tärkeys. Ammattikorkeakoulutasoisen osaamisen näyttäminen edellyttää menettelyjä,

joissa saadaan näkyväksi näkymätöntä; teoreettista ajattelua ja sen kehittymistä sekä reflektiivistä oman osaamisen tarkastelua.

AHOT osana opiskelijan oppimispolkuja

AHOT-käytäntöihin liittyvä tieto on tärkeää saada opiskelijalle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jo valintakokeisiin voidaan suunnitella tehtävä/kysymys, joka selvittää hakijan ajatuksia opetussuunnitelmasta, osaamisesta ja osaamisen hyödyntämisestä opinnoissa. Joka tapauksessa tietopaketti osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta tulee olla verkkosivuilla avoimesti ja selkeästi esillä jo ennen varsinaisen opiskelun alkua. Se orientoi tulevaa opiskelijaa ajattelemaan omaa osaamistaan ja työkokemustaan suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin sekä suhteessa sosiaalialan koulutuksen tuottamiin kompetensseihin. Kun opiskelija saa tiedon valinnastaan, hänet ohjataan myös pohtimaan (esimerkiksi valinnasta ilmoittavassa kirjeessä) jokaisen opintojakson tai opintokokonaisuuden osalta, onko hänellä osaamistavoitteiden mukainen osaaminen hallussa suhteuttaen osaamistaan sosiaalialan yhteisiin kompetensseihin. Kun hän arvioi, että on jo hankkinut ammattikorkeakoulutasoisen osaamisen, hän kirjoittaa ylös esimerkiksi kirjeessä mukana tulevaan alustavaan "AHOT-taulukkoon," kuinka hän on osaamisen saavuttanut ja ajatuksensa siitä, kuinka voisi osaamisensa osoittaa/näyttää. Näin hän valmistautuu hyvissä ajoin HOPS-keskusteluun ja AHOT-prosessin ensimmäinen periaate opiskelijan omasta vastuusta toteutuu. Mikäli mahdollista opiskelija voidaan jo tässä vaiheessa ohjata tutustumaan oppilaitoksen verkkoalustaan (esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulun kehittäämä sähköinen portfolio pohja), jossa kaikki tieto AHOT-prosessista ja -menettelytavoista on saatavilla.

Lukujärjestystä suunniteltaessa koulutuksen alkuun varataan aikaa AHOT-prosessiin orientoitumiseen ja ohjaukseen, mitä voi tehdä koko ryhmän kanssa ja/tai pienryhmiä hyödyntäen. Edellinen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi niin, että prosessista vastaava henkilö käy kertomassa AHOT-käytännöistä opiskelun alkuvaiheessa tutortunnilla, jossa tutoropettaja on mukana. Viimeistään tässä vaiheessa opiskelijat ohjataan käyttämään oppilaitoksen verkkoalustaa.

Koulutusohjelman sisällä on sovittava vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että uudet opiskelijat saavat tiedon ja ryhtyvät perehtymään omaan osaamisensa reflektointiin opetussuunnitelman ja kompetenssien näkökulmasta. Vastuuhenkilö voisi olla ahointi päätöksistä ja/tai -prosessista vastaava opettaja. Jos mahdollista, tämä vastuuhenkilö katsoo tutoropettajan kanssa ennen opetuksen alkamista valittujen

opiskelijoiden todistuksia ja työkokemusta ennakoiden AHOT-hakemuksia. Opetus pyritään aloittamaan opintojaksoilla, joista todennäköisesti ei tule tai tulee vain vähän AHOT-hakemuksia, jotta opiskelijat pääsevät heti myös oppimaan uutta, johon he ovat erittäin motivoituneita. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tulee suunnitella, miten opiskelija pystyy hyödyntämään opiskeluaikaa tehokkaasti heti alusta alkaen. Opintojen hyvä alku turvaa hyvin opintopolun mahdollisissa solmukohdissa.

HOPS ja AHOT

HOPS-keskustelut aloitetaan ensimmäisinä viikkoina, jotta opiskelijat ehtivät hakea hyväksilukuja ennen opintojaksojen alkua. Periaatteena voisi olla, että HOPS-ajan saavat ensin he, jotka ovat täyttäneet Moodle/Fronter -pohjaisen portfolion (perehtyneet opetussuunnitelmaan ja kompetensseihin) ja jotka arvioivat heillä olevan osaamista, joka voidaan tunnustaa ensimmäisen vuoden aikana. Portfolion tekeminen ja siihen kiinteästi liittyvät oman osaamiseen reflektioon ohjaavat kysymykset edesauttavat HOPS-keskustelussa käytävää pohdintaa aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen mahdollisuuksista.

HOPS-keskustelussa sovitaan, mihin opintojaksoihin tai -kokonaisuuksiin opiskelija osaamisen perusteella hakee aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta sekä ohjataan opiskelijaa näyttösuunnitelman tekemisessä. Portfolion täyttämisen tulisi olla osa jonkin opintojakson suorittamista, esimerkiksi ammatillisen kasvun kokonaisuutta.

Hakemukset, päätökset ja arviointi sekä niiden resursointi

Ahotointi lähtee liikkeelle ensimmäisen vuoden osalta niin, että opiskelija jättää AHOT-hakemukset perusteluineen sekä ehdotetut suorittamistavat sovittuun päivämäärään mennessä. Ehdotukset voidaan jättää sähköisesti tai vaihtoehtoisesti paperiversiona esimerkiksi toimistoon tai AHOT-vastaavalle.

Opintojaksojen opettajat antavat kommenttinsa anottuihin opintojaksoihin tiettyyn sovittuun päivämäärään mennessä esimerkiksi sähköisellä alustalla tai muun sovitun käytännön mukaan. Kommenteissa opintojakson opettaja ottaa kantaa opiskelijan ehdotukseen näytön tavasta sekä ehdottaa myös suoritustapaa ja sisältöä. Jos opintojaksossa on monta opettajaa, on tärkeää sopia vastuuhenkilö kommenttien keräämisestä.

Päätökset ensimmäisen vuoden ahotoinnista ja niihin liittyvistä osaamisen näytöistä koko ryhmän osalta tehdään sitä varten nimetyssä työryhmässä, jossa

mukana ahointiprosessin kannalta katsottuna tärkeät henkilöt, esimerkiksi tutor-opettajat monimuotoryhmistä ja AHOT-prosesseista vastaavat. Kun päätökset tehdään laajemmassa yhteisössä, voi olettaa, että osaamisen näyttöjen tietotaito ja siihen liittyvä opiskelijoiden tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu lisääntyy. Kunkin opiskelijan aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen päätökset kokonaisuutena tiedotetaan heti niiden tekemisen jälkeen seuraavassa sosiaalialan opettajien kokouksessa ja ne voisivat olla löydettävissä esimerkiksi samassa Moodle-pohjassa sähköisinä ryhmittäin. Ryhmän tutoropettajat/muut opettajat saavat päätökset nähtäväkseen tai tarkistaakseen Moodlesta. Tämä palvelee sekä opiskelijoiden että opettajien suunnitteluvaiheessa esille nostamaa tiedonkulun sujuvuutta.

Sosiaalialan opettajien kokouksessa käydään vuosittain läpi kertauksenomaisesti myös ahointin ideat ja prosessi sosionomi (AMK) -koulutuksessa. Tässäkin on tärkeä nimetä vastuuhenkilöksi AHOT-prosesseista vastaava tai AHOT-päätöksiä tekevän tiimin vetäjä. Vastuuhenkilö myös toimittaa päätökset ja niihin liittyvät välttämättömät tiedot toimistoon tai merkitsee ne itse oppilaitoksessa sovitun käytännön mukaisesti. Jatkossa katsotaan, miten päätökset voitaisiin saada suoraan sähköisiin ympäristöihin. Tampereen ammattikorkeakoulussa kehitetään HyväHot-järjestelmää, jossa hyväksilukuhakemukset ja -päätökset tehdään ja arkistoidaan sähköisesti. Myös Satakunnan ammattikorkeakoulussa pohditaan prosessin sähköistä sujuvuutta kevään 2013 aikana.

Toisen/kolmannen ja neljännen vuoden osalta opiskelijat tuntevat prosessin ja jättävät vuosittaiset kullekin opintovuodelle sisältyvät AHOT-hakemuksensa sovitun päivämäärään mennessä. Tutoropettajat tiedottavat asiasta ja muistuttavat, että myös toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat jättävät hakemuksensa ajoissa.

Osaamisen näytön arvioinnista vastaa opintojakson opettaja, joka vastaa myös opintojakson merkitsemisestä sähköiseen arviointijärjestelmään. Näin ollen myös hylätty arviointi on opintojakson opettajalla. Osaamisen näyttöjen arvioinnissa pääsääntöisesti sovelletaan uuteen opetussuunnitelmaan kirjoitettujen tasojen arvioinnin kriteereitä. Hylätty arviointi tulee tilanteessa, kun opiskelija ei kykene näyttämään osaamistaan osaamisperustaisen opetussuunnitelman ensimmäisellä tasolla. Näin ollen erityisesti ensimmäisen tason osaamisvaatimukset tuleekin konkretisoida ja avata mahdollisimman tarkasti.

Opettajan työn prosessi pitää sisällään sekä ohjausta että arviointia. Useissa tilanteissa nämä vastuut ovat kuitenkin eri opettajilla. Ohjaukseen työaika on yleensä resursoitu ryhmäkohtaisesti. Arviointityö on opintojaksosta vastaavan

opettajan työtä sisältäen myös näyttösuunnitelman “kelpoisuuden” arvioinnin. Tähän liittyen olisi tärkeää, että näyttösuunnitelman arviointiin ja hyväksymiseen sovitaan opintopistekohtainen resurssointi. Harjoittelujen osalta se voisi vastata harjoittelun ohjauksen yksilökohtaista resurssointia. Ahotoinnin sujuvan prosessin kehittyminen ja toteutuminen edellyttää riittäviä resursseja.

Suuntavivoja sosionomi (AM) -koulutuksen sisältöjen ahotoinnille

Esittelemme seuraavassa ne suuntaviivat koulutuksen sisältöjen ahotoinnista, jotka ovat syntyneet toteuttamiemme erilaisten kokemusten, kokeilujen ja niihin liittyvien keskusteluvien reflektioiden perusteella. Ensin otamme esille perussuuntaviivat, jotka ohjaavat kaikkia AHOT-prosesseja ja toimivat niiden lähtökohtina. Sen jälkeen tarkastelemme niin sanottujen perusopintojen ja harjoittelun sisältöjen ahotoinnin suuntaviivoja. Tästä etenemme keskeisten ammatillisten sisältöjen ahotoinnin suuntaviivoihin, jotka on muodostettu sosiaalialan koulutusohjelman kompetenssien mukaisesti. Kuvaamamme suuntaviivat ovat mielestämme sellaisia yleisen tason peruskriteerejä, jotka voisivat ohjata ja olla lähtökohtana sujuvassa, laadukkaassa ja oikeudenmukaisessa AHOT-prosessissa sosiaalialan koulutusohjelmassa.

Perussuuntaviivat

Ensimmäisenä peruskriteerinä on, että yksittäisten taitojen sijasta ahotoidaan laajempaa osaamista. Lähtökohtana pidämme viiden opintopisteen kokonaisuutta, jotka laajuudeltaan hyödyttävät selkeästi opiskelijan opintojen etenemistä ja toisaalta mahdollistaa ajallisesti vaativankin näytön toteuttamisen ilman, että opiskelijan työmäärä nousee liialliseksi suhteessa opintojakson perussuoritukseen. Jos kuitenkin päädytään pienempiin kokonaisuuksiin, päätöksen tulee selkeää osaamisaluetta. Yhdessä viiden opintopisteen opintojaksossa voi olla muutamia osaamisalueita. Toisaalta suositeltavaa on myös yhdistää muutamia viiden opintopisteen kokonaisuuksia yhdeksi ahotoitavaksi kokonaisuudeksi, jos se on mielekästä suhteessa opiskelijan esiin nostamaan osaamiseen.

Toisena peruskriteerinä pidämme kahden vuoden työkokemusta sosiaalialan työtehtävistä lähihoitajakoulutuksen jälkeen. Näkökulmamme perustuu siihen, että sosiaali- ja terveystieteiden koulutukseen pääsyn edellytys ylioppilastutkinnon rinnalla. Lisäksi jo kahden vuoden työkokemus lähtökohtaisesti lisää

mielestämme osaamista selvästi tilanteessa, jossa opiskelijalla on alan ammatillinen tutkinto. Työkokemuksen perusteella syntynyttä lähihoitajatutkinnon pohjalta rakentuvaa aiemmin hankittua osaamista voidaan tunnistaa, ja se on tärkeäkin tunnustaa, jotta opinnot etenevät jouhevasti sen sijaan että opiskelija turhautuisi suorittaessaan jo osaamiaan asioita.

Perusopinnot

Opiskeluympäristöön perehtymiseen, opiskelutaitoihin, viestintään, kieliin ja tietotekniikkaan liittyviä opintojaksoja ei pääsääntöisesti hyväksilueta aiemmin hankitulla osaamisella. Ne käsitetään opintoina, jotka turvaavat riittävät valmiudet opiskella korkeakoulussa. Opintojaksot ovat kuitenkin ahotoitavissa yksilöllisesti tilanteissa, joissa opiskelija voi osoittaa syntynyttä osaamista todistusten ja erityisen työkokemuksen perusteella.

Terveyden edistämiseen liittyvät opinnot, kuten ensiapu, hoitotaidot, lääkahoito ja lääkelaskut ovat pääsääntöisesti ahotoitavia opintojaksoja. Käytäntönä voisi olla, että terveydenhuollon opettaja tunnistaa osaamisen lähihoitajan tutkinnon perusteella, koska lähihoitajan tutkinnossa lääkehoidon ja ensiavun osaaminen ammattikorkeakoulutusta vaativammalla tasolla.

Harjoittelut

Eri ammattikorkeakouluissa harjoittelua on eri määrä (4–5 harjoittelujaksoa). Mielestämme kahdesta kolmeen neljästä voidaan pääsääntöisesti tunnustaa aiemmallalla osaamisella, jos opiskelijalla on työkokemusta sosiaalialan työksi laskettavissa tehtävissä vähintään kahden vuoden ajan. Edellisen lisäksi opiskelijalla pitäisi olla kyseisen harjoittelun sisältöalueelta kokemusta vähintään kolminkertainen harjoittelua vastaava aika, jos hän on toiminut työtehtävissä, joissa edellytetään sosionomi (AMK) -tutkintoa tai vastaavaa. Jos opiskelijalla ei ole kokemusta harjoittelun sisältöalueelta sosionomi (AMK) -koulutusta tai vastaavaa koulutusta edellyttävissä tehtävissä, hänellä pitäisi olla työkokemusta kymmenkertainen määrä harjoitteluun nähden kyseiseltä sisältöalueelta. Työkokemus voi olla maksimissaan viisi vuotta vanhaa. Vähintään kaksi jäljelle jäävää harjoittelua suositellaan tehtävän paikoissa, jotka kartuttavat omaa osaamista vaihtoehtoisen/syventävien ammattiopintojen osalta tai yleisemmin sosiaalialan työtehtävissä. Pääsääntöisesti toisen näistä harjoitteluista pitäisi olla esimiestyön harjoittelu.

Palvelujärjestelmäosaaminen

Palvelujärjestelmään ja toimeentuloturvaan liittyvät yleiset johdattelevat teoreettiset opintojaksot ovat pääsääntöisesti hyväksiluettavia aiemmalla kokemuksella, mikäli opiskelijalla on kokemusta monista palveluista ja toimeentuloturva tai mikäli opiskelija on pääsääntöisesti joutunut selvittämään toimeentuloturvaa ja palvelujärjestelmää laajasti erilaisissa elämäntilanteissa vähintään puolen vuoden aikana. Mikäli opiskelijalla on työkokemusta esimerkiksi yhdeltä tai kahdelta rajatulta toimeentuloturvan ja palvelujärjestelmän osa-alueelta, on mahdollisuus ahotoida vain tietyn tehtäväalueen toimeentuloturva- ja palvelujärjestelmään liittyvää teoreettista osaamista (tällainen olisi esimerkiksi viiden opintopisteen laajuinen Lapsuus ja lapsiperhepalvelut -opintojakso Satakunnan ammattikorkeakoulussa).

Moniammatilliseen toimintaan liittyvät opintojaksot/projektit ovat pääsääntöisesti ahotoitavissa, jos opiskelija on työskennellyt viiden vuoden sisällä vähintään puoli vuotta työtehtävissä, joissa työtä tehdään vahvasti monien eri ammattiryhmien edustajien yhteisessä moniammatillisissa tiimeissä.

Elämänkaareen ja kehityspsykologiaan liittyvät sisällöt tulevat kysymykseen, jos työkokemuksen ja lähihoitajan tutkinnon jälkeisen erillisen koulutuksen perusteella voi osoittaa erityistä perehtyneisyyttä nimenomaan uuteen ja viimeaikaiseen tutkimustietoon kehityspsykologiasta.

Vaihtoehtoiset teoreettiset tiettyä tehtävä- tai asiakastyön aluetta syventävät teoreettiset opintojaksot ovat ahotoitavissa erityistilanteissa yksilöllisesti. Ahotoinnit näistä katsotaan aina työkokemuksen ja siihen liittyvien koulutuksen kokonaisuutena yksilöllisesti. Esimerkiksi lähihoitajakoulutuksen sisällölliset suuntautumiset vaihtelevat yksilöllisesti ja usein työkokemus on lähihoitajakoulutukseen liittyvästä suuntautumisesta. Teoreettisten opintojaksojen ahotoinnin lähtökohtana on pitkä, vähintään kahden vuoden työkokemus kyseiseltä alueelta. Vähintään puolet teoreettisten opintojen kokonaisuudesta suoritetaan syventäen omaa osaamista ja vahvistaen nimenomaan sosionomin (AMK) osaamista kyseisellä sisältöalueella.

Ettinen osaaminen

Ettisen osaamisen sisältöalue on ahotoitavissa erityistilanteissa yksilöllisesti, jos opiskelija osoittaa esimerkiksi pitkän työkokemuksensa ja siihen liittyvien erillisten etiikkaan perehtyvien koulutusten kautta erityistä osaamistaan ja perehtymistään

eettisiin näkökulmiin ja eettisiin taitoihin, joita nimenomaan sosionomin (AMK) pitää työssään hallita. Lähtökohtana onkin, että sosiaalialan erityisyys ja kasvaminen sosiaalialan ammattilaiseksi sekä poisoppiminen hoitajan identiteetistä edellyttävät eettisen näkökulman syventävää opiskelua. Näin ollen mahdollisesti amatilliseen kasvuun liittyvät opinnot tai ryhmätoiminnot eivät pääsääntöisesti ole ahotoitavissa.

Asiakastyön osaaminen

Pääsääntöisesti asiakastyö- ja menetelmäosaamiseen liittyvät teoreettiset opintojaksot suoritetaan syventäen jo hankittua asiakastyöhön liittyvää vuorovaikutuksellisen ohjaamisen osaamista. Jos opiskelijalla on erityisosaamista useista sosionomin tehtävissä sovellettavista asiakastyön menetelmistä/välineistä ja/ tai esimerkiksi terapiakoulutuksia, voidaan asiakastyön osaamisesta huomioida maksimissaan puolet. Loput teoreettiset opinnot suoritetaan syventäen tai laajentaen osaamista nimenomaan sosionomin työssä tarvittavissa asiakastyötaidoissa.

Kriittinen ja osallistava osaaminen

Kriittiseen ja osallistavaan osaamiseen liittyvät teoreettiset opinnot pääsääntöisesti suoritetaan. Sisältöalue on ahotoitavissa vain erityistapauksissa yksilöllisesti, jos opiskelija osoittaa esimerkiksi pitkän työkokemuksensa ja siihen liittyvien erillisten osaamiseen liittyvien koulutusten kautta erityistä osaamistaan sekä perehtymistään kriittiseen ja osallistavaan osaamiseen.

Johtamisosaaminen

Esimiestyöhön liittyvät teoreettiset opinnot pääsääntöisesti suoritetaan. Opinnot ovat ahotoitavissa pitkällä työkokemuksella (vähintään kolme vuotta sosiaalialalla esimiestyön tehtävissä). Teoriaopinnoista on pääsääntöisesti suoritettava puolet (vähintään viisi opintopistettä), jonka sisältö määräytyy opintojakson kokonaisuuksista sellaiselta alueelta, jossa opiskelijalla olisi potentiaalisinta syventämistä ja kehittämistarvetta.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen

Tutkimus- ja kehittämistyön opinnot suoritetaan pääsääntöisesti. Opinnot ovat ahotoitavissa erityistapauksissa yksilöllisesti, jos opiskelija voi osoittaa esim.

projektikokemuksensa tai tutkimus- ja kehittämiskokemuksensa kautta osaamistaan vaadituista sisällöistä. Opinnäytetyö pääsääntöisesti suoritetaan.

Yhteenveto ja pohdinta

Kokemustemme perusteella AHOT korkeakouluissa -hankkeen Sosiaalialan osahankkeen odotetaan tuottavan valtakunnalliset linjaukset sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) suorittaneiden osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sosionomikoulutuksessa. Loppuseminaarissa 30.10.2012 esitettiin toive, että tässä artikkelissa esitetyt linjaukset olisivat sellaiset, joihin sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto sitoutuu ja joita se suosittelee kaikkien sosiaalialan koulutusohjelmaa toteuttavien ammattikorkeakoulujen ohjenuoraksi. Ellei se ole mahdollista, toivomme, että verkosto ottaisi linjauksiin kantaa ja niitä muokattaisiin kannanoton perusteella. Näin hyväksilukemisen käytännöissä päästäisiin iso harppaus eteenpäin.

Haluamme kuitenkin nostaa esiin, että noudatettaessa kehittelemiämme linjauksia, on erittäin tärkeä varmistaa, etteivät sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneet joudu hyväksilukemisen käytännöissä muita huonompaan asemaan heiltä edellytetyn työkokemuksen määrän johdosta. Tämä voi olla uhka, koska harrastuneisuudenkin pohjalta syntyy tunnistettavaa osaamista. Vaarana voi olla, että harrastajalta hyväksiluetaan osaamista, mutta sama harrastuneisuus jää lähihoitajalta huomiotta työkokemusedellytyksen vuoksi.

Olemme myös paljon pohtineet sitä, ettei aiemmin hankittu osaaminen ole joko-tai -asia siten, että osaamista yksinkertaisesti on tai sitä ei ole, vaan osaaminen sijoittuu usein näiden ääripäiden väliin. Sen vuoksi ajatteleme, että aiemmin hankittua osaamista kannattaa hahmottaa janalla tai asteikolla. Asteikon toisessa päässä opintojaksoon/-kokonaisuuteen tai kompetenssiin liittyvää osaamista ei ole vielä lainkaan, jolloin osaaminen hankitaan opiskelun aikana. Toisessa ääripäässä osaaminen on jo saavutettu täysin, jolloin osaaminen näytetään/osoitetaan siten, että se on arvioitavissa. Näiden osaamisen näyttöjen tulee olla ytimekkäitä ja työmäärältään oikeudenmukaisia ja opiskelua nopeuttavia. Näissä tilanteissa kannattaa suunnitella riittävän suurien kokonaisuuksien näyttöjä yhdistellen opintojaksoja ja hyödyntäen kompetenssinäkökulmaa sekä opiskelijoiden yhteistoiminnallisuutta.

Ääripäiden väliin sijoittuvat opiskelijat, joilla on osittaista osaamista oppimistavoitteisiin nähden ja joille tehdään niin sanottu vaihtoehtoinen toteutus, jonka

voi mieltää osittaiseksi näytöksi. Opettajat ovat vaihtoehtoisia toteutuksia tottuneet tekemään yksittäisille opiskelijoille tai jollekin ryhmälle. Näiden toteutusten kuulumista AHOT-käytäntöjen piiriin tulisi selkeyttää. Mielestämme tulisi saada avoimesti näkyväksi, mitä osaamista opiskelijalta koulutuksen aikana on tunnistettu päällekkäisten hyväksilukujen karsimiseksi. Välimaastossa ovat myös monimuotokoulutuksen opiskelijat. Aikuistoteutuksessa osaamista lähtökohtaisesti tunnistetaan, ja opintojaksojen aikuistoteutuksen voi siten mieltää osittaiseksi osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Näin ajatellen monimuotokoulutukseen haku on samalla "AHOT-hakemus" ja pääsyaatimusten täytyminen sekä koulutukseen valinta on päätös osaamisen tunnistamisesta.

Kokemuksemme on, että opettajat ovat taitavia tunnistamaan opiskelijoiden osaamista; onhan vallitsevan konstruktivistinen oppimiskäsityksen lähtökohtana opiskelijan omat aikaisemmat tiedot, käsitykset ja kokemukset opittavasta asiasta. Opettajat ovat tältä pohjalta myös jo pitkään kehittäneet vaihtoehtoisia, yksilöllisiäkin toteutuksia. Opettajilla siis on osaamista myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen, prosessin ohjaukseen ja osaamisen arviointeihin. Kun yhteiset käytännöt tunnistamisen perusteista ja prosessista saadaan sovitua, voivat opettajat alkaa jakaa osaamistaan. Lisäksi se edellyttää työnantajalta osaamisen näyttöjen arviointityön tunnustamista resursseja edellyttäväksi työksi.

Yhteenvetona voi todeta, että olemme hankkeessamme kuulleet opiskelijoita, opettajia ja ammatillisen perustutkinnon edustajia. Opiskelijat ovat kokeneet erittäin tärkeänä oikeudenmukaisuuden ja tasavertaisuuden kannalta valtakunnallisten linjausten muodostamisen sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon pohjalta syntyneen osaamisen tunnistamiseen ja osaamisen osoittamiseen. He ovat olleet erittäin mielellään kehittämässä uudenlaisia yhteisöllisiä osaamisen osoittamisen käytäntöjä varsin kunnianhimoisin tavoittein, joilla voitaisiin vahvistaa sosiaalialan merkitystä ja ammattillista identiteettiä työelämässä sekä työelämän yhteistä kehittämistä. Yhteinen osahankkeemme on tarjonnut erittäin tärkeän reflektiopinnan ajattelulle ja samalla tukirakenteen AHOT-prosessin ja -käytäntöjen kehittämiseksi. Kuullun perusteella olemme artikkelissamme muotoilleet sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen tutkinnon (lähihoitaja) suorittaneiden opiskelijoiden AHOT-prosessin ja -menettelyjen päälinjaukset, joiden toivomme elävän myös muiden ammattikorkeakoulujen linjauksiin liittyvissä keskusteluissa.

Kirjallisuus

- Heikkinen, H.L.T. (2001) Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin: metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä. 170–185.
- Opetushallitus (2010) Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto. Lähihoitaja 2010. Opetushallitus. Oy Fram Ab, Vaasa.
- Saari, Erkki (2007) Mitä – pitääkö tutkijan olla myös käytännön toimija? Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi, Helsinki. 121–151.

Asiakastyön osaamisen osoittaminen toiminnallisesti

Kehittämistyön tausta

AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen yhtenä tavoitteena oli luoda malli toiminnallisesta näytöstä yhteistyössä työelämän kanssa. Sosiaalialan osatoteuttajien työryhmässä tehtävä määriteltiin Turun ammattikorkeakoululle. Työryhmässä päätettiin luoda yhteistyössä työelämän kanssa toiminnallinen malli erityisesti asiakastyön osaamisen osoittamiseen.

Toiminnallisen mallin kehittäminen yhteistyössä työelämän kanssa toteutettiin Turun ammattikorkeakoulussa opiskelijaprojektina. Loimaan yksikössä keväällä 2013 aloittanut aikuisopiskelijaryhmä toteutti projektin ajalla 13.9.2012–16.11.2012. Projektia ohjaavina opettajina toimivat Kaarina Rajala ja Niina Vuoristo.

Asiakastyön näyttöprosessi⁴ perustuu Satakunnan ammattikorkeakoulun luomaan malliin varhaiskasvatuksen harjoittelun näytöstä.⁵

Kompetenssien konkretia osaamisen arviointikriteerinä

Opiskelijaprojektin lähtökohtana oli arvioida mahdollisuutta osoittaa asiakastyön osaaminen toiminnallisesti. Lisäksi projektin tavoitteena oli luoda näyttöön arviointikohteet konkretisoimalla sosionomin (AMK) kompetenssit. Koska tarkoituksena oli keskittyä asiakastyön osaamisen osoittamiseen, tarkasteluun otettiin eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen.

4 Turun ammattikorkeakoulussa tehty ohjeistus asiakastyön näyttöprosessiksi on mukana tässä julkaisussa erillisenä liitteenä (ks. liite 3).

5 Satakunnan ammattikorkeakoulun rakentaman varhaiskasvatuksen harjoittelun pedagogisen osaamisen osoittamisen (videonäyttö) eli varhaiskasvatuksen harjoittelun AHOT-käytännön lähtökohdat ja perusteet ovat esillä tässä julkaisussa olevassa erillisessä liitteessä (ks. liite 4).

Opiskelijoiden tavoitteena oli kartoittaa kompetenssien käytännön ilmentymistä lastensuojelun, päihdetyön, mielenterveystyön ja vammaistyön asiakastyön arjessa. Projektin ensimmäisessä vaiheessa opiskelijat jakautuivat neljään ryhmään, joista jokainen keskittyi yhteen asiakasryhmään. Rajallisen aikataulun vuoksi kukin opiskelijaryhmä teki yhden tai kaksi käyntiä sosiaalialan yksiköihin. Yksiköiden edustajat tuottivat ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arenen, määrittelemät kompetenssit konkretian tasolle (ks. tämän julkaisun liite 2). Yksiköiden edustajat ottivat kantaa myös siihen, millä tavalla kompetenssien vaatiman osaamisen voisi osoittaa toiminnallisesti yhden päivän aikana.

Projektin toisessa vaiheessa kompetenssien konkretia, näytön arviointikohteet, pilotoitiin neljässä sosiaalialan yksikössä, joissa jokaisessa yksikössä oli yksi pilotoiva opiskelija. Yksiköt olivat eri yksiköitä kuin projektin ensimmäisessä vaiheessa mukana olleet yksiköt. Opiskelijoilla oli vähintään kahden vuoden työkokemus työskentelystä kyseisen asiakasryhmän kanssa. Työpaikat olivat opiskelijoille ennestään tuttuja. Opiskelijat työskentelivät yhden päivän ajan kyseisessä yksikössä, jolloin he arvioivat yhdessä yksikön edustajan kanssa, oliko arviointikohteiden mukaista osaamista mahdollista osoittaa ja arvioida yhden työpäivän aikana.

Toiminnallisen näytön prosessi ja sisältö

Kuten AHOT-menettelyssä yleensä, toiminnallisessa osaamisen osoittamisessa lähtökohtana on, että näyttö vie opiskelijan resursseja vähemmän kuin opintojakson, esimerkiksi harjoittelun, suorittaminen. Lähtökohdaksi otettiin Satakunnan ammattikorkeakoulun mallin mukaisesti, että osaamisen osoittaminen tapahtuu yhden päivän aikana.

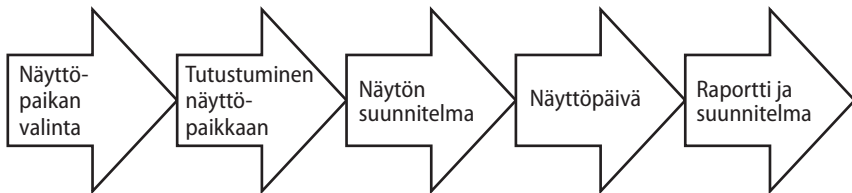
Sosiaalialan yksiköiden näkökulmasta osaamisen osoittaminen yhden päivän aikana on haasteellista. Yksiköissä koettiin, että sosionomin (AMK) kompetenssien mukaista osaamista ei ole mahdollista osoittaa pelkästään toiminnallisesti yhden päivän aikana. Toiminnallisen näytön tärkeänä lisänä onkin opiskelijan kirjallinen raportti.

Toiminnallisen näytön lähtökohta on, että opiskelija, joka osoittaa osaamistaan, tekee näytön itselleen tutussa sosiaalialan yksikössä, esimerkiksi omalla työpaikallaan. Jos opiskelijalla ei ole tuttua yksikköä, jossa hän voisi näytön antaa, tulee hänen ennen näytön antamista tutustua yksikköön. Tutustumiskäyntejä on tarpeen mukaan yhdestä kolmeen. Opiskelijaprojektissa myös tämä asia herätti

pohdintaa. Näytön suorittaminen omalla työpaikalla luo riskin sille, että näyttöä vastaanottava oma työtoveri tai esimies ei kykene antamaan objektiivista arviota. Oman työpaikan etu asiakastyön näytössä puolestaan on se, että asiakkaat ovat opiskelijalle tuttuja. Näin ollen yksilökohtaisen asiakastyön osaamisen osoittaminen on paitsi eettisesti hyväksyttävämpää, myös käytännön kannalta helpompi toteuttaa.

Näyttöpaikan valinnan jälkeen opiskelija tekee kirjallisen suunnitelman näytön suorittamisesta (ks. tässä julkaisussa oleva liite 2). Opiskelija suunnittelee näyttöpäivän sisällön kirjallisesti ja toimittaa suunnitelman ohjaavalle opettajalle sekä yksikköön, jossa näyttö suoritetaan. Suunnitelman yhteydessä opiskelija täyttää salassapitositoumuksen, joka velvoittaa opiskelijaa noudattamaan salassapito- ja vaitiovelvollisuutta näytön valmistelussa, suorittamisessa ja raportoinnissa sekä itse näyttöprosessin päätyttyä.

Näyttöpäivänä opiskelija työskentelee yksikössä normaalin työpäivän mukaisesti osallistuen perustoimintaan. Näyttöpäivän päätteeksi opiskelija käy arviointikeskustelun näytön vastaanottavan yksikön edustajan kanssa. Arviointikeskustelun pohjalta opiskelija kirjoittaa reflektioraportin, jossa hän arvioi omaa osaamistaan näytön arviointikohteiden suhteen (eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen). Reflektioraportin liitteenä opiskelija palauttaa ohjaavalle opettajalle näyttöön määritellyt kirjalliset tehtävät.

Kuvio 1. Toiminnallisen näytön prosessi

Asiakastyön toiminnallisen näytön sisältö

Opiskelijaprojektin tuloksena syntyivät asiakastyön osaamisen arviointikohteet sekä malli asiakastyön osaamisen osoittamisesta. Mallissa on huomioitu sosiaalialan yksiköiden näkemykset kompetenssien osaamisen osoittamisen muodoista. Asiakastyön osaamisen osoittamisen malli koostuu toiminnallisesta ja kirjallisesta osuudesta.

Asiakastyön näytön toiminnallisen osuuden osat ovat:

- 1) Osallistuminen perustoimintaan:
  - a. Asiakastyön dokumentointi ja
  - b. Moniammatillinen työskentely;
- 2) Asiakkaan yksilöohjaus.

Jos yksikkö ei ole opiskelijalle tuttu, tulee pohtia onko näyttöön mahdollista sisällyttää yksilökohtaista asiakastyötä. Suositeltavaa on, että näyttöpäivänä yksikössä on työpaikkakokous, muu yksikön kokous tai asiakaspalaveri, johon opiskelija voi osallistua moniammatillisen työskentelyn osaamisen osoittamiseksi.

Toiminnallisen osuuden lisäksi opiskelija osoittaa osaamistaan kirjallisesti. Sosiaalialan yksiköiden näkökulman mukaisesti kaikkia kompetenssien osien osaamista ei ole mahdollista osoittaa toiminnallisesti yhden päivän aikana. Esimerkiksi eettinen osaaminen on koko ajan kehittyvää. Eettisen osaamisen näyttäminen toiminnallisesti on mahdollista, mutta vaatii täydennykseksi opiskelijan reflektiota muun muassa omista asenteistaan ja ennakkoluuloistaan. Opiskelija täydentää toiminnallista näyttöä reflektiivisellä raportilla, jossa opiskelija käy läpi näyttöpäivästään saamaansa arviota ja pohtii osaamistaan viitekehkeyksensä sosionomin (AMK) kompetenssit. Reflektiivisen raportin lisäksi opiskelija tekee kirjallisen tehtävän, jossa kuvaa palvelujärjestelmäosaamistaan.

Näytön kirjallisen osuuden osat ovat:

- 1) Työpaikan kuvaus ja
- 2) Reflektiivinen raportti.

Reflektioraportti, kirjallinen tehtävä ja näytön vastaanottavan yksikön edustajan kirjallinen arvio toimivat näytön arvioinnin kohteina.

Johtopäätöksiä

Projektissa tuotetut kompetenssien konkreettiset ilmentymät voivat toimia asiakastyön osaamisen arviointikohteina toiminnallisessa näyttössä. Arviointikohteet ovat yhteenveto eri asiakasryhmien parissa työskentelevien sosiaalialan yksiköiden tuottamista ehdotuksista sekä pilotoinnin tuloksista. Projektin tuloksena syntyneitä arviointikohteita on näin ollen mahdollista soveltaa asiakasryhmästä riippumatta.

Projektin tuloksena on, että toiminnallista näyttöä tulee täydentää kirjallisilla tehtävillä. Eettistä ja asiakastyön osaamista sekä palvelujärjestelmäosaamista ei ole mahdollista osoittaa kattavasti toiminnallisesi yhden päivän aikana.

Opiskelijaprojektina luotu suunnitelma toiminnallisen näytön mallista ja arviointikohteista on alustavaa kartoitusta näyttömallien mahdollisuuksista ammattikorkeakouluissa. Näyttöjen oikeutus sosiaalialan työpaikolla edellyttää, että sosiaalialan työpaikat otetaan tiiviisti mukaan ammattikorkeakoulujen näyttömallien kehittämiseen. Kehittämistyön lähtökohtana on tiedottaa sosiaalialan yksiköitä sosionomien näytöstä osana AHOT-menettelyä. Projektin yhteydessä tuli esille, että sosiaalialan yksiköiden ajatukset ovat vahvasti sidoksissa lähihoitajien näyttömenettelyyn. Kehittämistyön tulee olla valtakunnallisesti koordinoitu, suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen prosessi.

Yhteisellä tiellä eteenpäin

Jari Helminen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sanna Lähteinen, Lapin yliopisto

Tuula Rouhiainen-Valo, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Meeri Rusi, Turun ammattikorkeakoulu

Sirpa Tietäväinen, Tampereen ammattikorkeakoulu

AHOT – Mikä toimintaa määrittää ja määrittelyistä nousevat haasteet?

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) taustalla on eurooppalaisen koulutuskentän yhteisten rakenteiden kehittäminen. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF) vahvisti osaamisen yhteiset linjaukset. Tässä yhteydessä huomioitiin myös aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen: ”EQF hyödyttää yksittäisiä ihmisiä lisäämällä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia ja näihin mahdollisuuksiin tarttumista. ... EQF voi poistaa esteitä sellaisten koulutuksen tarjoajien väliltä, jotka yleensä toimivat toisistaan erillään, kuten esimerkiksi korkea-asteen koulutuksen tarjoajat ja ammatilliset oppilaitokset. Eteneminen helpottuu esimerkiksi siten, että oppijan ei tarvitse suorittaa uudelleen samoja opintoja. ... EQF voi auttaa yksittäisiä ihmisiä, joilla on runsaasti työelämässä tai muussa toiminnassa hankittua kokemusta, helpottamalla epävirallisen ja virallisen oppimisen validointia. Painopisteen asettaminen oppimistuloksiin auttaa arvioimaan, vastaavatko näissä ympäristöissä hankitut oppimistulokset sisällöltään ja merkitykseltään virallisia tutkintoja.” (ks. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys 2009, 4, 12–13.) Kansallinen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehys (NQF) pohjaa Euroopan yhteisöjen jäsenyyksiin. Viitekehyksessä todetaan puolestaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta, että: ”Aiemmin hankittu osaaminen pyritään ensisijaisesti sisällyttämään kansallisessa tutkintojärjestelmässä ja kansallisessa viitekehyksessä oleviin tutkintoihin” (Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys 2009).

Menettelytapojen kehittäminen on lähtenyt tarpeesta kehittää korkeakoulutusta huomioimaan paremmin elinikäisen oppimisen ideaa ja vähentää päällekkäistä oppimista. AHOT pohjautuu vahvasti opiskelun henkilökohtaistamiseen sekä opiskelijoiden liikkuvuuden sekä koulutuksen ja työelämän vuorottelun kehittämiseen. Osaamisperusteiset opetussuunnitelmat ovat luoneet AHOT-käytäntöihin ja hyväksilukuprosesseihin lähtökohdat ja oikeutuksen – sekä toisaalta korkeakouluille vaateen kehittää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen käytäntöjä (Oppimisesta osaamiseen 2009; Aiemmin hankitun osaamisen... 2007). Suomalaiset korkeakoulut ovatkin kehittäneet koulutustoimintaansa, uudistaneet opetussuunnitelmiaan osaamisperustaiseksi ja pyrkinet aiemman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista (AHOT) hakeville opiskelijoille erilaisia vaihtoehtoja osoittaa osaamistaan.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) mahdollistavaa polkua on kuljettu korkeakouluissa nyt muutamien vuosien ajan. Samalla on haettu reitityksiä korkeakoulujen opiskelijoiden ja opetushenkilöstön näkökulmasta toimiviin AHOT-käytäntöihin. Hankkeessa toteutunut yhteinen työskentelymme on osoittanut, että sosiaalialan ammattikorkeakoulut ja sosiaalityön yliopistoyksiköt ovat vielä AHOT-polkunsa alkutaipaleella. Hankkeen aikana on luotu perusedellytyksiä toimivien AHOT-käytäntöjen kehittämiseksi tuottamalla tietoa nykykäytännöistä ja kehittämishaasteista sekä kokeilemalla ja kehittämällä erilaisia menettelytapoja ja linjauksia aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen.

AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeessa opiskelijoille suunnattu kysely paljasti, että AHOT-käytännöt eivät ole aina korkeakouluopiskelijoiden tiedossa ja mahdollisuudet niin osaamisen osoittamiseen kuin tarvittaessa osaamisen täydentämiseen pohjaavat usein pitkään käytössä olleisiin opitun osoittamistapoihin, kuten kirjatentteihin ja kirjallisiin oppimistehtäviin. Työsarkaa on edessä monipuolisten osaamisen näyttömahdollisuuksien rakentamisessa ja käyttöönottossa. Sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeessa huomioitiin erityisesti toiminnalliset osaamisen näytöt. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden asiakastyön osaamisen toiminnalliseen näyttöön rakennettiin kriteerejä ja näyttö- sekä arviointitapoja. Asiakastyön näytön antaminen ja sen arviointi on kuitenkin haastavaa, kun osaaminen muodostuu tiedoista, taidoista, etiikasta sekä asennetekijöistä.

Hanketyöskentelymme on osoittanut, että sosiaalialan korkeakoulujen on tarpeen kehittää läpinäkyviä menettelytapoja ja huolehtia opiskelijoiden tasavertaisesta kohtelusta osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Huomio nostettiin esille useissa osahankkeessamme toteutetuissa toimenpiteissä. Vakiintuneiden ja läpinäkyvien käytäntöjen kehittäminen takaa opiskelijoiden oikeusturvan toteutumisen ohella myös sitä, että yksittäisen opettajan työmäärä pysyy kohtuullisena ja hallittuna. Haasteena onkin kehittää käytännöistä riittävän joustavia niin, ne huomioivat opiskelijan yksilöllisen tilanteen ja hänellä olevan osaamisen. Tärkeää on, että AHOT otetaan luontevaksi ja kiinteäksi osaksi korkeakouluopiskelua sen sijaan, että se olisi erillinen prosessi. Parhaimmillaan aieman osaamisen kysymykset ovat keskeinen osa opiskelijoiden HOPS-ohjausta (ks. Jäntti 2010).

Korkeakouluissa on oltu huolissaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen lisäävän henkilöstön työmäärää, kun AHOT-menettelyihin liittyy väistä-

mättä jonkin verran paperityötä, jonka lisäksi opettajat arvioivat opiskelijan osaamista ja laativat räätälöityjä suoritusmuotoja opiskelijoille osana AHOT-prosesseja. Huoli on todellinen, koska korkeakouluihin kohdistuu parhailaan vahvoja kustannus- ja tehokkuusvaatimuksia, jonka lisäksi niiden on lähivuosina kyettävä vastaamaan moniin uusiin haasteisiin. Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmän muutokset painottavat opintojen loppuun saattamista sekä suoritettujen tutkintojen ja opintopisteiden määrää rahoituksen perusteena. Rahoitusuudistusta on pidetty tarpeellisena, koska nykyisen järjestelmän kustannustehokkuus on heikko, eikä se kannusta tehokkuuden lisäämiseen.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen periaate, jonka mukaan kenenkään ei pidä suorittaa opintoja kahteen kertaan sopii hyvin näiden uudistusten seuraan. Korkeakoulujen rahoituksen yhdeksi kriteeriksi on asetettu opiskelijoista 55 opintopistettä kalenterivuodessa suorittaneiden määrä. Tavoite asettaa sekä opiskelijoille että korkeakouluille erityisen suunnitelmallisuuden vaatimuksen, jotta tavoite täyttyy. Opiskelijalla ei ole varaa hidastella opinnoissa etenemisessään, ja korkeakoulujen on tarjottava kunkin opiskelijan AHOT-menettelyn mukaiseen tilanteeseen riittävä määrä opintoja lukuvuosittain.

Näyttää siltä, että opiskelijoiden yksilölliset opintopolut ovat tulleet jäädäkseen, jolloin ryhmämuotoinen opinnoissa eteneminen ei enää toteudu samalla tavalla kuin aiemmin. Muutos edellyttäisi yksilöllisten ohjausresurssien lisäämistä, mikä korkeakoulujen nykytilanteessa on haastavaa. Siksi jatkossa on tarpeen kehittää ryhmämuotoista ohjausta aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen. AHOT korostaa ohjauksen osuutta pedagogiikassa, kun opiskelijan rooli on keskeinen osaamisen tunnistamisessa, kuvaamisessa ja osoittamisessa.

Aiemman osaamisen huomiointi haastaa korkeakoulut, koska menettelytapojen kehittäminen vaatii opiskelijakeskeistä ja osaamislähtöistä ajattelua. Erityisesti muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen on arveluttanut korkeakouluja. Kun näkemys opiskelusta ja oppimisesta on muuttunut, tulee myös kuvan korkeakoulujen opetushenkilöstön työstä uudistua. Opetustyöhön liittyvä sananparsi ”kertaus on opintojen äiti” on saanut väistyä, sillä opettaja ei ole enää tiedonjakaja tai tiedon omaksumisen testaaja. Korkeakouluopettajan pedagogiseen osaamiseen sisältyvät aikaisempaa vankemmin opetus- ja ohjausvalmiudet sekä yhteisöllinen ja verkostomainen työskentelyote (ks. Mäki 2012, 133–136). Useimmilla opettajilla on ollut ja on vahva motiivi

tuottaa ammatillista sivistystä, mikä on laajempi ja syvällisempi tavoite opettajan työssä kuin osaamisperusteisten opetussuunnitelman yksittäisen opintokokonaisuuden tai -jakson luominen. Niinpä aikaisemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamiset tavoitteet saattavat tuntua ristiriitaisilta opettajan omaksuman ammattietiikan näkökulmasta. Tämä ristiriita on vaikuttanut omalta osaltaan siihen, että huolimatta monista hyvistä AHOT-käytänteistä, siihen liittyvät tehtävät eivät aina motivoi opetushenkilöstöä. Usein opettajayhteisössä puhutaankin esimerkiksi AHOT-menettelyyn käytettävien aikaresurssien niukkuudesta, vaikka kyse syvimmillään voi olla erilaisesta ymmärryksestä omasta opettajuudesta tai oppimiskäsityksestä sekä oppijan ja opettajan rooleista oppimisprosessissa. Muutokseen suostuminen vie aikansa. AHOT-käytännöt tulee sitoa vankemmin osaksi pedagogista ajattelua ja toimintaa, jolloin näkemys ”hallinnollisesta velvoitteesta” saattaa hälvetä. Opettajana kehittymisen kysymykseksi nousee silloin, miten päästä mahdollisimman hyvään osaamistasoon kunkin opiskelijan aieman osaamisen ja käytettävissä olevien resurssien avulla (ks. Halttunen & Pyykkö 2010, 6).

Parhaimmillaan AHOT tarkoittaa sitä, että opiskelijalle luodaan mahdollisuus tarkastella omaa osaamistaan ja syventää sitä. Riitta Pyykön (2010, 9) mukaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista tulee pitää oppimisen ja opiskelun alkuna, joka motivoi ja kannustaa oppimaan lisää sekä antaa välineitä arvioida oman osaamisen arviointiin ja kehittämiseen. Yksittäisen opiskelijan osaamisen syventymisen ohella toimivat AHOT-käytännöt saattavat rikastaa laajemman opiskelijaryhmän oppimista.

Tarve yhteisille menettelytavoille

AHOT-käytäntöihin on kaivattu yhteisiä periaatteita korkeakoulujen ja näiden koulutusohjelmien välillä. AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeessa korkeakoulutoimijoille tehty kysely toi esiin vaikeudet yhteisten linjausten luomisessa. Kartoituksen perusteella käytännöt ja opiskelijakohtaiset ratkaisut perustuvat usein korkeakoulujen ja niiden yksiköiden omiin opetussuunnitelmiin ja niissä määriteltyihin osaamistavoitteisiin sekä opiskelijoiden yksilökohtaisiin tilanteisiin.

Yhteisten linjausten löytäminen osoittautui haasteelliseksi – oli pa sitten kyse teoreettisen, käytännöllisen tai tutkimuksellisen osaamisen osoittamisesta ja

tunnustamisesta. Hankkeessa järjestettiin ammattikorkeakoulu- ja yliopistotoimijoille yhteisiä seminaaritilaisuuksia, joissa yhteisten AHOT-ohjeistusten esteinä pidettiin opetussuunnitelmien ja näiden oppimistavoitteiden erilaisuutta. Lisäksi opiskelijoiden osaamisen todettiin olevan yksilöllistä johtuen erilaisesta koulutus- ja työhistoriasta, jonka vuoksi yleisten ja yhteisten noudattamista pidettiin vaikeana. Siitä huolimatta hankkeen aikana vahvistui näkemys, että sekä korkeakoulujen opiskelijat että henkilöstö pitävät tärkeänä yhteisten linjausten, käytäntöjen ja menettelytapojen kehittämistä.

Onnistuneessa opetussuunnitelmassa on kuvattu työelämässä tarvittava osaaminen johdonmukaisesti opintojen ja oppimisen tavoitteiden, sisältöjen sekä pedagogisten ratkaisujen osalta. Tällöin on helpompaa määritellä, onko opiskelijalla jo aiemmin hankittuna tavoiteltava osaaminen. Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -koulutuksissa ja yliopistojen sosiaalityön koulutuksissa tavoitellaan sosiaalialalla ja sosiaalityössä tarvittavaa korkeakoulutasoista osaamista. Korkeakoulujen työnjaon mukaan ammattikorkeakoulussa korostuvat työelämässä tarvittavat valmiudet ja yliopistossa puolestaan akateemiset valmiudet.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen aikana on pohdittu erityisesti saman eli sosiaalialan tutkintojen, vahvimmin sosionomi (AMK) ja lähihoitajan tutkintojen tuottamaa osaamista. Koulutuksessa ja työelämässä syntyneen osaamisen osoittaminen on haastavaa, jotta arviointi voidaan suorittaa. Osaamisperustaisiin suunnitelmiin siirtymistä on vauhdittanut kansallisten laatutasojen, niin kutsuttujen NQF-tasojen määrittely (ks. Tutkintojen ja muun... 2009) sekä erityisesti ammattikorkeakouluissa eri oppilaitosten koulutusohjelmien yhteisten kompetenssien rakentaminen (ks. Auvinen ym. 2010). Lisäksi muun muassa sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen yhteiset kompetenssit on uudistettu eri ammattikorkeakoulujen yhteistyön tuloksena (ks. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista 2010).

Sosiaalityön yliopistollisessa koulutuksessa ei ole ainakaan toistaiseksi päädytty määrittelemään valtakunnallisia kompetensseja, mutta yliopistojen tutkinnonuudistuksen yhteydessä vuosina 2004–2005 jäsennettiin valtakunnallisesti keskeiset sisällöt ja ydinosaamisalueet kandidaatin ja maisterin tutkintoihin sosiaalityö pääaineena (ks. Karvinen-Niinikoski 2005). Pikemminkin tarkkojen kompetenssien laatimista on vierastettu siinä pelossa, että osaamisen jäsentäminen tietojen ja taitojen luetteloina (esim. Yelloly 1995; Lymbery

2003) ei huomioi sosiaalityössä kohdattavaa kompleksisuutta ja epävarmuutta tai työntekijöiltä edellytettävää ammatillista harkintaa ja arviointia. Sosiaalityön koulutuksessa kriittistä reflektiota on korostettu koulutuksen vahvan tutkimusperustaisuuden vuoksi.

Vaikka aikaisemman osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa lähtökohtana on jokaisen opiskelijan oma osaaminen, ovat koulutusten ja tutkintojen väliset vertailut tärkeitä lähtökohtia yhteisten pelisääntöjen luomisessa. Tämä tärkeä huomio motivoi sosiaalialan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sosiaalityön toimijat yhteiseen työskentelyyn AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeessa. Osahankkeen päättyessä on kuitenkin todettava, että jatkotyöskentelyssä on tarpeen edelleen jatkaa yhtenäisten käytäntöjen ja ohjeistusten luomista valtakunnallisesti. Yliopistot ovat luoneet valtakunnallisesti yhtenäisiä linjauksia AHOT-menettelyihin sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen kyselyn perusteella. Myös ammattikorkeakouluissa tätä koskeva työskentely jatkuu. Jatkotyöskentelyn tulisi kohdentua niin ammatillisen toisen asteen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutusohjelmissa sosiaalialalle ja sosiaalityöhön syntyvän osaamisen tarkasteluun sekä osaamisen työelämäyhteyden paikantamiseen. Tämä voisi edesauttaa myös eri tutkintojen omaavien henkilöiden työelämäpaikan ja osaamisen hyödyntämisen jäsentämisessä.

Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehystyössä (ks. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys 2009) ja siitä johdetussa kansallisessa kuvauksessa tutkinnot ja osaaminen on jaoteltu kahdeksalle viitetasolle (ks. Tutkintojen ja muun... 2009). Suomessa sekä ylioppilastutkinto että ammatilliset perustutkinnot (mm. lähihoitajatutkinto) ovat tasolla neljä. Sosionomi (AMK) -tutkinto ja yliopiston sosiaalityön kandidaattitutkinto ovat tasolla kuusi ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto ja yliopistosta valmistuvan sosiaalityöntekijän maisteritasoinen tutkinto ovat tasolla seitsemän (ks. Tutkintojen ja muun... 2009).

Kansallisen viitekehityksen osaamiskuvaukset tarjoavat lähtökohdan samalle osaamistasolle sijoittuvien tutkintojen tarkasteluun, mutta ne eivät tarjoa riittäviä välineitä osaamisen ammattialakohtaiseen tarkasteluun, eivätkä tietyn substanssialan, kuten sosiaalialan ja sosiaalityön samalle osaamistasolle sijoittuvien tutkintojen vertailuun. Sosiaalialalle sovellettuina osaamiskuvauslueteloista tulee vielä yksityiskohtaisempia. Tällä hetkellä opetussuunnitelmia ei ole kuitenkaan esimerkiksi ammattikorkeakouluissa viitekehityksessä käytettyjen ilmaisujen mu-

kaan, vaan kuvaus sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -koulutusten tuottamasta osaamisesta pohjaa vankemmin valtakunnallisesti laadittujen kompetenssien tarkasteluun (ks. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseiksi 2010). Näissä on toki huomioitu kansallisen osaamisen viitekehyksen näkökulmat. Viitekehyksen osaamisen kuvauksista nousee jatkokysymykseksi muun muassa painotuserojen ja yhtäläisyyksien pohtiminen ammattikorkeakoulun ja yliopiston koulutuksille. Työelämän tulevien haasteiden tarkempi analyysi on myös paikallaan, koska sekä asiakkaiden arkielämän tilanteet että palvelujen järjestämisen tavat ovat suuressa muutoksessa. Voidaankin aiheellisesti kysyä, ehtivätkö ammattikorkeakoulut ja yliopistot reagoimaan työelämän muutokseen riittävän nopeasti.

Sosiaalialalla aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) tarjoaa haasteista huolimatta erinomaisen mahdollisuuden kehittää alan opetusta tavalla, joka olennaisesti liittyy asiakaslähtöisen ajattelun sisäistämiseen. Kansalaislähtöisen, käyttäjälähtöisen tai asiakaslähtöisten työorientaation opettaminen sisältää samoja haasteita kuin opiskelijalähtöisten AHOT-menettelyn kehittäminen. Uuden sosiaalihuoltolain ja niin sanotun vanhuspalvelulain ehdotuksissa keskeisimpiä tavoitteita ovat asiakkaiden osallisuuden lisääminen ja mahdollistaminen (ks. Hallituksen esitys eduskunnalle... 2012; Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen 2012). Osallisuus liittyy toimijuuden toteutumiseen. Korkeakoulukentällä kysymys on sekä opettajien että opiskelijoiden toimijuuden vahvistamisesta toteutumisesta. Opetushenkilöstön näkökulmasta toimijuus liittyy heidän mahdollisuuksiinsa neuvotella työstään ja sen toteuttamiseen liittyvistä merkityksellisistä asioista. AHOT-prosessin kehittäminen voi parhaimmillaan tuottaa mahdollisuuden opettajan toimijuuden laaja-alaiseen ja innostavaan toteutumiseen. Tämä tarkoittaa hallinnollisesti sitä, että opettaja voi kytkeä opiskelijan AHOT-prosessin omaan ammatilliseen uran kehittämiseen – uudenlaiseen verkostomaiseen opettajuuteen. Korkeakoulujen opettajien työn yhtenä osa-alueena on aluevaikuttavuus ja yhteiskunnallinen vuorovaikutus, joita usein toteutetaan läheisessä yhteistyössä työelämän kanssa. Vastaavasti korkeakouluopiskelijoiden osalta toimijuus linkittyy oman opiskelun suunnitteluun ja oppimisen yhtymäkohtien määrittelyyn työelämässä sekä työssä opittavan hyödyntämiseen myös muussa opiskelussa.

Hanke päättyy – Mitä seuraavaksi?

AHOT korkeakouluissa -hankkeen sosiaalialan korkeakoulutuksen osahankkeen aikana osaamista ja sen arviointia on pohdittu monesta näkökulmasta. Korkeakoulujen tulee kantaa huolta valmistuvien sosiaalialan ja sosiaalityön ammattilaisten osaamisesta, eikä osaamisen tasosta ja laadusta tule tinkiä paineiden alla, vaikka ripeään tutkintojen suorittamiseen ja työelämään siirtymiseen liittyvät tavoitteet ovat ymmärrettäviä. Osaavan työvoiman saamisesta sosiaalialalle ja sosiaalityöhön on kannettu huolta useassa yhteydessä. Tilastojen mukaan maan kokonaistyövoimasta 16 prosenttia (365 521/2 289 975 henkilöä) työskenteli sosiaali- ja terveyspalveluissa (Työssäkäyntitilasto 2009), ja toimialan työvoimatarpeen on arvioitu nousevan noin 365 000 työllisestä vuoteen 2025 mennessä 395 000 tai jopa 430 000 henkilöön (Koponen ym. 2012, 2, 30). Lisäksi vuoteen 2020 mennessä noin puolet sosiaali- ja terveysalojen tämän hetkisestä henkilöstöstä jää eläkkeelle (Pentikäinen ym. 2009). Sosiaalialalle ja sosiaalityöhön tarvitaan osaavia ja työskentelytapoja uudistamaan sekä kehittämään valmiita toimijoita lähivuosina.

Innovaatioiden synnyttäminen edellyttää luovuutta sekä vuorovaikutteista ja dialogista yhteistyötä. Niin sosiaalialan työssä kuin korkeakouluissa korostetaan innovatiivisuutta. Korkeakouluissa innovatiivisuuden kehittämiseen tarvitaan tutkimustietoa ja tämän kautta tuotettuja kehittämisideoita. Sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulutuksen yhteisessä hanketyöskentelyssä seuraava voisi olla verkostoyhteistyössä rakennettavien alan koulutustoiminnan sekä työelämän kehittämisinnovaatioiden tuottaminen ja niiden tutkiminen. Tässä mukana olisivat niin ammattikorkeakoulujen kuin yliopistojen opiskelijat ja opetushenkilöstö sekä sosiaalialan työelämäkumppanit ja asiakkaat. Dialogisessa yhteistyössä tulisi etsiä aikaisemmin hankitun osaamisen pohjalta rakentuvaa tulevaisuuden osaamista, asiantuntijuutta. Millaista osaamista sosiaalialan työ ja sosiaalityö tekijöiltään tulevaisuudessa edellyttää? Ulpukka Isopahkala-Bouret (2008) toteaa kokemuksen asiantuntijuudesta muodostuvan asiaankuuluvasta tietämyksestä, tilannesidonnaisesta kyvystä toimia sekä luottamuksen ja varmuuden tunteen tuomasta kokonaisuudesta. Nämä osa-alueet, kuten asiaankuuluva tietämys ja tilannesidonnainen kyky toimia tulisi kytkeä aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toteutuksiin ja näyttöihin.

Toistaiseksi opiskelijat ovat olleet vähäisesti mukana osaamisen osoittamisen kehittämistyössä. He ovat olleet usein enemmän objekteja kuin subjekteja, aidosti

osallisia toimijoita. Myös opettajat ovat toimineet AHOT-prosessissa enemmän hallinnon määräyksien pohjalta kuin olleet toimijoina luovassa prosessissa.

Sosiaalialan korkeakouluverkostojen jatkotyöskentelyn alustavana tavoitteena on sosiaalialan eri koulutusten (sosionomi AMK, ylempi AMK, sosiaalityöntekijä) osaamisen jäsentäminen eri työympäristöissä, esimerkiksi sosiaalisessa lapsityössä, nuorisotyössä, aikuistyössä ja vanhustyössä sekä alan tehtävärakenteiden kehittäminen. Alan koulutusten ja niiden tuottaman osaamisen empiiristä tarkastelua on tehty Suomessa verrattain vähän (ks. esim. Lähteinen & Tuohino 2013). Jatko-työskentelyssä tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja tulevaisuuden sosiaalialan osaamisen kehittämiseen, tutkimiseen, tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Kiinnostusta on myös työstä oppimisen käytäntöjen ja sen ohjauksen yhteiseen tarkasteluun sekä laajemminkin alan koulutusten työelämäyhteyden kehittämiseen.

Kirjallisuus

- Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (2007) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepoliittinen osasto. Helsinki.
- Auvinen, Pekka & Heikkilä, Johanna & Ilola, Hanna & Kallioinen, Outi & Luopajarvi, Timo & Raij, Katariina & Roslöf, Janne (2010) Suositus tutkintojen kansallisen viitekehysten (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE. http://www.haaga-helia.fi/fi/aokk/taeydennyskoulutus/lindex_html/ARENEn_suositus.pdf (Luettu 8.1.2013.)
- Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista (2010) Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. 2010. http://www.sosiaaliportti.fi/File/88a90840-b56d-443a-86acd3894576b2b1/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010.pdf. (Luettu 8.1.2013.)
- Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (2009) Eurooppalainen tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF). Euroopan Komissio, Luxemburg. http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/eqf/broch_fi.pdf (Luettu 8.1.2013.)
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemista sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista sekä laiki terveydenhuoltolain 20§:n kumoamisesta. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ev_162_2012_p.shtml (Luettu 8.1.2013.)
- Halttunen, Timo & Pyykkö, Raija (2010) Johdanto. Teoksessa: Timo Halttunen & Riitta Pyykkö (toim.) Oivalla osaaminen. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämisskeskuksen julkaisuja B:1. Turun yliopisto, Turku. 6–7.
- Isopahkala-Bouret, Ulpukka. 2008. Asiantuntijuus kokemuksena. Aikuiskasvatus 2/2008, 84–93.
- Jääntti, Jonna (2010) AHOT ja HOPS-ohjaus. Teoksessa: Timo Halttunen & Riitta Pyykkö (toim.) Oivalla osaaminen. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämisskeskuksen julkaisuja B:1. Turun yliopisto, Turku. 53–60.
- Karvinen-Niirikoski, Synnöve & Hoikkala, Susanna & Salonen, Jari (2007) Tutkintorakenneuudistus sosiaalityön koulutuksessa. Sosiaalityön valtakunnallinen hanke 2003–2006. SOSNET Julkaisuja 1. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopisto- verkosto.
- Koponen, Eija-Leena & Laiho, Ulla-Maija & Tuomaala, Mika (2012) Mistä tekijät sosiaali- ja terveysalalle – työvoimatarpeen ja -tarjonnan kehitys vuoteen 2025. TEM-analyysyjä 43/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. http://www.tem.fi/files/34537/sosiaali_ja_terveysala.pdf (Luettu 8.1.2013.)
- Lymbery, Mark E. (2003) Negotiating the Contradictions between Competence and Creativity in Social Work Education. *Journal of Social Work* 3(1), 99–117.
- Lähteinen, Sanna & Tuohino, Noora (2013) Kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsitykset alan korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. *Janus* 21 (1), 41–58.
- Mäki, Kimmo (2012) Opetustyön ammattilaiset ja mosaiikin mestarit. Työkulttuurit ammattikorkeakouluopettajan toiminnan kontekstissa. *Jyväskylä studies in business and economics* 109. University of Jyväskylä, Jyväskylä.

- Oppimisesta osaamiseen (2009) Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Työryhmäraportti. Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto & Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. http://www.helsinki.fi/halvi/srno/raportit_ja_julkaisut/AHOT_raportti_2009.pdf. Viitattu 15.9.2012.
- Pentikäinen, Leena & Tuomaala, Mika & Lith, Pekka & Mursu, Anja & Forsström, Juha. (2009) Hyvinvointialan kehittäminen. Osaava työvoima. Yritystoiminta ja yrittäjyyden edellytykset. Tuottavuus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Strategiset hankkeet 32/ 2009. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.
- Pyykkö, Riitta (2010) Laatu tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Teoksessa: Timo Halttunen & Riitta Pyykkö (toim.) Oivalla osaaminen. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja B:1. Turun yliopisto, Turku. 8–15.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen (2012). Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2012:21. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (2009) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24. Opetusministeriö. Helsinki.
- Työssäkäyntitilasto (2009) Tilastokeskus. Helsinki. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>. (Luettu 8.1.2013.)
- Yelloly, Margaret (1995) Professional Competence and Higher Education. Teoksessa: Margaret Yelloly & Mary Henkel (toim.) Learning and Teaching in Social Work. Towards Reflective Practice. Jessica Kingsley Publishers. London, 51–66.

LIITE I

Ote Marjo Kolkan laatimasta työkirjasta:

AHOT PEDAGOGISENA PROSESSINA – POHDINTOJA JA TYÖVÄLINEITÄ OSAAMISEN TUNNISTAMISEEN

Saatavilla sähköisesti Sosiaaliportin osoitteesta:

<http://www.sosiaaliportti.fi/File/fda94a91-e26f-4cd2-93179f9ed9bd33df/AHOT+II+ohjekirja+22122012.pdf>

TYÖVÄLINE/ MENETELMÄ JA SEN LIITTYMINEN AHOT-PROSESSIIN	VAHVUUDET	ASKARRUTTAVAT KYSYMYKSET	SOVELTAMINEN OMAAAN TYÖHÖN
HOPS	Erityisesti ohjauksen, mutta myös tunnistamisen väline. Sopii erityisen hyvin formaalin koulutuksen AHOTOintiin. Antaa viitteitä mahdollisesti tunnistettavasta osaamisesta.	Voi jäädä toteavaksi. Kokonaisuus on pidettävä esillä ja tehtävä muun kuin formaalin osaamisen osalta tiivistä yhteistyötä. Voi houkuttaa jättämään AHOT-menettelyt opintojen ohjaajan harteille.	Hyvä kokonaisuuden jäsentämisen väline, joka antaa viitteitä siitä, millaiseksi opiskelijan prosessi muodostaa ja miten se on tärkeä varmistaa (vrt. yhteisölliset menettelyt tunnistamisessa).
Portfolio	Tunnistamisen perusväline. Vaatii hyviä ohjaavia kysymyksiä Oman osaamisen tarkastelu suhteessa OPSin tavoitteisiin. Voidaan toteuttaa myös sähköisenä.. Palvelee arkistointia.	Syntyy helposti asiakirjapinoksi ja luettelomaiseksi: ➔ reflektointivaade opiskelijalle ja ➔ ohjaushaaste opettajalle.	Käy hyvin alkuvaiheen perustyövälineeksi ja ohjauksen välineeksi: ➔ keskustelu lähtee liikkeelle tästä.
Portfolion sisällä tai omana erityisenään			
CV	Osaamisperustaisena antaa hyvän pohjan AHOT-prosessille. Perusmuodossaan se voi olla lähtökohta.	Haasteellista ohjeistaa opiskelijaa kuvaamaan osaamista.	Käy hyvin jäsentäväksi välineeksi portfolioon. Sitä syvennetään muilla asiakirjoilla tai näytöillä.
Video	Voidaan toimintaympäristöstä riippuen kuvata simuloituja (erit. hoitotyössä) tai aitoja tilanteita esim. ohjauksen näkökulmasta. On käytetty myös työtilanteissa kuvaamaan suunnitellun ja arvioidun ohjaustilanteen käytännön toteutusta esim. pedagogisessa harjoittelussa. Tukena on käytetty vertaisarviointia.	Lupaprosessit ja eettiset kysymykset ovat haastavia; niiden suhteen on oltava äärimmäisen tarkka. Kannatta miettiä toteutusta myös ajankäytön näkökulmasta.	Käy esimerkiksi alkukartoitukseen tai suunnitelmien kanssa syvällisempään työn arviointiin: • ohjaus, • eettisyys, • asiakkaan kohtaaminen, • turvallisuus, • pedagoginen osaaminen ja • palveluohjaus ja palvelujärjestelmätiettyt erityisaidot.

Portfolion sisällä tai omana erityisenään

Digitaalinen kerronta	Soveltuu portfolion täydentämiseen opiskelijoille joilla on tarvittava tekninen osaaminen ja erityisesti kokonaisuuksiin joiden sisältöihin linkittyy verkkoympäristössä toimiminen.	Kaikilla ei ole osaamista digitaaliseen aineiston tuottamiseen, mutta jollekin se voi olla ominaista ja kiinnostuksen kohde.	Sisältää esim. kuvan, kertojan äänen ja tekstin yhdistämisen mahdollisuuden. Voi olla hyvä keino niukkasanaiselle kirjoittajalle. Se sisältää myös uusia työelämäosaamisen ulottuvuuksia.
Osaamiskartta, jota voidaan jäsentää eri näkökulmista	Täydentää ja jäsentää valittuja osia tai kokonaisuutta portfolioissa tai voi toimia itsenäisenä kokonaisuutena.	Voi jäädä pinnalliseksi kuvaukseksi, jos näkökulmia ei hyödynnetä tai vaadita reflektiivistä ja syventävää pohdintaa.	Keskustelun jäsentäjänä ohjaustilanteessa vahvuuksien ja kehittämishaasteiden määrittämiseksi.
Haastattelut	Voidaan tukea opiskelijan oman tunnistamisprosessin syntymistä. Voi toimia hyvin erityisen oppijan osaamisen esille saamisessa.	Opettaja ja ohjaaja voi erehtyä käyttämään liikaa omaa tulkintaansa.	Toimii erityisesti alku- ja valintavaiheissa.
Osaamispäiväkirja	Toimii opiskelijan oman prosessin kuvaamisen välineenä. Hyvässä tapauksessa siihen liittyy reflektiivinen pohdinta. Voi olla myös aineisto reflektiiviseen pohdintaan.	Hyvä kirjoittaminen voi antaa kuvan, joka ei ole täysin tosi. Heikko kirjoittaminen voi jättää osaamista katveeseen.	Toimii joko pitkäkestoisena tai esim. opinto-kokonaisuus- tai harjoittelukohtaisena.
Todistukset	Vertailtavuus on yksinkertaista samantasoisten (AMK -asetus 145) koulutusten kesken. Työtodistuksen osalta suhteessa harjoitteluun voidaan löytää hyviä ratkaisuja. Osaaminen on osoitettavissa sekä reflektiolla että osaharjoittelulla tai täydentävillä teoriaopinnoilla.	Ei kerro sisäistetystä tai toiminnan perustaksi muodostuneesta tietämyksestä. Työelämä ei aina suhtaudu kovin myönteisesti lyhyisiin osaamisen osoittamisen jaksoihin: ⇒ yhteistyöhaaste. Vaatii usein reflektiivistä täydennystä.	Käy eri opintokokonaisuuksissa ja opintojen eri vaiheissa. Erityinen osaaminen on näytettävissä esimerkiksi toisia opiskelijoita opettamalla.
Esimies-, kollega- tai asiakaspalautteet/lausunto	Toimii hyvin tunnistamisen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä työn jäsentämisen näkökulman esiin saamiseen.	Opiskelijan tulee pyytää sitä itse ja toimittaa lausunnon esim. portfolion osana. Huomattava eettiset ja yksityisyyden suojaan liittyvät kysymykset.	Sopii eri vaiheisiin ja kokonaisuuksiin. Täydentää usein hyvin suppeita työtodistuksia tai kertoo tarkemmin erityisistä työtehtävistä.
Testit	Erialaisten selkeiden osaamisalueiden kartoituksessa toimivat (esim. kielitasotestit) hyvin. Sopivat rajatun ja selkeän tietämyksen osaamisen osoittamiseen.	Ei sellaisenaan kuvaa esim. kielestä kommunikaatiovälineenä. Voi olla ainoastaan yksi monista arviointivälineistä.	Käyttö mahdollista tarkasti määritellyn osaamisen tunnistamiseen, kartoitukseen ja kehittämistarpeiden tunnistamiseen.

Välineitä reflektiivisyyteen ja ammatilliseen kasvuun ohjaamiseen<http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Sivut/A-tutkimuksia.aspx>

Reflektiivisen kirjoittamisen prosessi, jota ohjataan reflektiokysymyksillä	Erittäin toimiva opiskelijan oman ammatillisen identiteetin kehittymisen väline. Suuntaa ensin katseen itseen, omiin kokemuksiin, arvomaailmaan ja ohjaa reflektiivisen ammatillisuuden syntymiseen.	On tärkeätä suunnata kysymyksillä reflektion kohteita. Pohdinta ei saa jäädä pelkästään ammattilaisiksi valmistuvan oman mielen sisäiseksi. Pitää luoda suhdetta toiseen.	Sopii koko ammatillisen identiteetin syntyminen prosessin kuvaamiseen, syventämiseen ja reflektointiin.
Reflektiiviset raportit aikaisemmasta työkokemuksesta	Retrospektiivinen tarkastelu, jota voidaan suunnata ammatillisen identiteetin kannalta olennaisilla kysymyksillä.	Suosii hyviä kirjoittajia ja haastaa kehittämään muunlaisia reflektointitapoja. Haasteena yhteisöllisen ulottuvuuden esiin saaminen.	Oiva väline esimerkiksi harjoittelujen vaatiman osaamisen tunnistamiseen ja ajankohtaisen teoria-tiedon soveltamiseen.
Osaharjoittelut ja niiden reflektiivinen raportointi	Toimivat hyvin osaamisen osoittamisena/näyttämisenä. Antaa mahdollisuuden laajentaa reflektiota tätä osaharjoittelua laajemmalle.	Suosii myös toiminnallisesti suuntautuneista opiskelijoita. Haasteellinen työelämälle, jossa useinkaan ei pidetä kovin lyhyistä harjoitelluista.	Harjoittelut, työelämäyhteistyössä toteutetut projektit tai tapahtumat voivat olla hyvä kehys. Haastaa syvempään yhteistyöhön työelämäosaamisen suhteen.
Opiskelijalla olevan tietyn erityisosaamisen osoittaminen: esimerkiksi kouluttajana toimimalla	Opiskelija saa kokemuksen oman osaamisensa arvostamisesta, asiantuntijana toimimisesta. Valmistautuessaan mm. opetustuokioon hän myös jäsentää omaa osaamistaan. Sekä oma että opiskelijaryhmän tietämys syvenee ja työelämäyhteys vahvistuu.	On mietittävä onko opiskelijan hyväksikäyttöä vai aidosti osaamisen osoittamista. Valmistelussa on hyvä pyytää laajempia sovellusmahdollisuuksia ja merkitystä omassa ammatillisessa toiminnassa. Eettinen ulottuvuus	Käy paljon erilaista koulutusta omaaville, joilla on erityisosaamista. He voivat tuoda myös haasteita koulutuksen kehittämiseen.
Aineistopohjaiset esheet tai ryhmäkeskustelut	Soveltuvat tietoperustan laajentamisen tavoitteisiin. Ryhmissä toteutuvina antavat myös näyttöä yhteistyötaitoista. Kannattaa käyttää esim. teoreettisen tietämyksen syventämiseen. Vahvistaa yhteisöllistä oppimista ja tiedonmuodostusta.	Esseissä hyvät kirjoittajat menestyvät, mutta keskustelut ottavat osin huomioon myös erilaiset oppimisen tavat.	Sopii moniin eri tilanteisiin joko täydennyksinä tai näyttöinä sekä tietämyksen konstruoinnissa.
Soveltavat tentit joko ryhmä- tai yksilötentteinä	Soveltuvat teoreettisten perusteiden laajentamiseen ja ryhmätenttinä tulee kuvaa yhteistyötaitoista, vastuullisuudesta jne. Haastaa oppimaan, jäsentämään ja tuottamaan yhteisöllistä tietoa.	Ei välttämättä kerro suhteesta työtoimintaan.	Sopii tietämyksen syventämiseen ja vuorovaikutus-/yhteistyötaitojen arviointiin ja kehittämiseen.
Projektit ja tapahtumat	Soveltuvat sekä teoreettisen että käytännöllisen osaamisen osoittamiseen ja syventämiseen. Esimerkiksi työelämäyhteistyössä toteutettu projekti kertoo sekä suunnittelun, organisoinnin, yhteistyön että asiakkaan kohtaamisen taidoista.	Ei saa muodostua irralliseksi kokonaisuudeksi. Projektin on oltava opiskelija mielekäs. Edellyttää hyviä työelämäsuhteita.	Käy hyvin erilaisiin ammatillisiin kokonaisuuksiin, joissa osaamista opiskelijalla todennäköisesti on ja hän saattaa tällä projektilla syventää sitä edelleen.

SOSIONOMIN KOMPETENSSIT, ARVIOINNIN KOHTEET

Eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen

EETTINEN OSAAMINEN

Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti; kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon; kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriistiriitoja sisältävissä tilanteissa; edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta.

Ilmentyminen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Tunnistaa ja osaa reflektoida omaa arvomaailmaansa ja asenteitaan. Kykenee toimimaan myös asiakkaiden kanssa, joiden käyttäytyminen on ristiriidassa oman arvomaailman kanssa.
- Tietää työpaikan arvomaailman ja toimintaperiaatteet. Kykenee toimimaan työpaikan arvojen mukaisesti, vaikka ne olisivat ristiriidassa oman arvomaailman kanssa.
- Tunnistaa eettisiä näkökulmia ja arvoriistiriitoja asiakastyössä.
- Kohtelee asiakkaita asiallisesti, ystävällisesti, tasapuolisesti ja ihmisarvoisesti.
- Kohtaa jokaisen asiakkaan yksilönä.
- Kykenee näkemään asiakkaan ongelmien taakse. Kykenee hyväksymään asiakkaan hänen teoistaan huolimatta.
- Ymmärtää asiakkaan taustan merkityksen hänen käyttäytymistään ja tekoihinsa.
- Osaa antaa niin positiivista palautetta kuin kriittistäkin ja kykenee ottamaan sitä myös vastaan loukkaantumatta.
- Kykenee näkemään ja sanomaan ääneen asiakkaan positiivisia ominaisuuksia, vaikka asiakas olisi erittäin hankala ja negatiivisesti asioihin suhtautuva.
- Osallistaa asiakasta vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja lujittamalla asiakkaan elämäntilanne ja voimavarat huomioiden. Kannustaa asiakasta hoitamaan asioitaan.
- Kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta niin pitkälle kuin se lain puitteissa on mahdollista. Rajoitukset on aina selkeästi perusteltava.
- Tietää missä menee oma yksityisyyden raja ja pitää siitä kiinni.
- Kunnioittaa asiakkaan osallisuutta kertomalla asiakkaalle, mitä asiakkaan asioissa ollaan tekemässä. Sanoittaa ohjaustoimenpiteitä.
- Huomaa myös syrjään jäävät asiakkaat.
- Kykenee ratkaisemaan ristiriitatilanteet eettisesti, kohtelemalla asiakkaita tasapuolisesti.
- Puhuu kunnioittavasti asiakkaan vanhemmista, sukulaisista ja muista hänelle tärkeitä ihmisistä.
- Kunnioittaa eri uskontojen ja kulttuurien tapoja hyväksymättä sellaista käyttäytymistä, joka on vastoin Suomen lakeja.

- Kohtaa asiakkaan turvallisen ja välittävänä aikuisena, vaikka asiakas olisi tehnyt jotain sopimatonta.
- Noudattaa salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta asiakkaiden asioissa yksikön sisällä ja ulkopuolella.

ASIAKASTYÖN OSAAMINEN

Sosionomi (AMK) tunnistaa oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkityksen asiakkaiden ja asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä; osaa luoda asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen; ymmärtää asiakkaan tarpeet sekä osaa tukea voimavarojen käyttöönottoa ja vahvistumista yksilön kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja elämäntilanteissa; osaa soveltaa ja arvioida erilaisia asiakastyön teoreettisia työorientaatioita ja työmenetelmiä; osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan; osaa arvioida ja kuvata asiakasprosessin eri vaiheita ja kehittää työtään sen pohjalta.

Ilmentyminen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Kykenee luomaan vuorovaikutuksellisen ja ammatillisen asiakassuhteen.
- Tuntee asiakasryhmän kuntoutumistarpeet.
- Tietää erilaisia ihmiskäsityksiä sekä työpaikalla vallitsevan ihmiskäsityksen.
- Ei tuo omaa arvomaailmaansa esille, erityisesti, jos se on ristiriidassa asiakkaan arvomaailman kanssa.
- Kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta, asiakas määrää itse avun tarpeen.
- Huomioi asiakkaan mielipiteet, tukee asiakasta ilmaisemaan tunteitaan ja tarpeitaan.
- Ymmärtää erilaisten fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden merkityksen asiakkaan työ- ja toimintakyvyn kannalta. Pystyy arvioimaan tekijöiden merkitystä asiakkaan ja hänen perheensä kuntoutuksen suunnittelussa.
- Tietää ja hallitsee erilaisia työmenetelmiä ja uskaltaa rohkeasti ottaa niitä käyttöön, jos ne on työpaikalla hyväksytyjä.
- Työlle on aina olemassa selkeät kirjalliset tavoitteet, jotka huomioidaan asiakastyössä.
- Tuntee asiakasprosessin vaiheet ja missä vaiheessa prosessia kulloinkin ollaan. Kestää myös ”takapakit”.
- Oma sellaiset vuorovaikutustaidot, että asiakas uskaltaa luottaa; osaa kuunnella, katsoa silmiin, tervehtii, positiivinen perusilme jne.
- Tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden hoitaa asioitaan ensisijaisesti itsenäisesti. Asiakkaan puolesta tehdään vain, jos asiakas ei nykyisessä elämäntilanteessaan ole kyvykäs.
- Tukee asiakkaan omaehtoista selviytymistä osallistamalla, motivoimalla ja voimavaroja tukien.
- Asiakkaan kohtaaminen on aina ei-normatiivista.
- Työkokemuksen myötä osaa tulkita myös asiakkaan sanattomia viestejä.
- Pyrkii ratkaisukeskeisyyteen, nopeaan toimintaan, kerronnalliseen keskusteluun ja motivointiin.
- Tuntee sosiaalisen, ammatillisen, lääkinnällisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen merkityksen.

- Kykenee arvioimaan päivittäin yhdessä asiakkaan kanssa tavoitteiden ja hoidon etenemistä.
- Ymmärtää asiakkaan aseman ja yksityisyyden suojan. Asiakkaiden henkilökohtaiset asiat pysyvät siinä piirissä, joka asiakkaan kanssa sovitaan eikä asiakkaan asioissa oteta yhteyttä muihin tahoihin kun yhdessä sovittuihin ilman erillistä suostumusta.
- Omaa pyrkimystä positiiviseen ajatteluun asiakkaan lähiverkostosta ja pyrkii löytämään sieltä voimavaroja.
- Ottaa kontaktin asiakkaaseen, ei odota aloitetta asiakkaalta.
- Osaa kohdata asiakkaan hänen ikätahonsa ja kehitystasonsa huomioiden.

PALVELUJÄRJESTELMÄOSAAMINEN

Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän juridisen säädöspohjan ja tietojärjestelmät sekä osaa soveltaa niitä; osaa ennakoita ja jäsentää hyvinvointipalveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen; osaa arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita ja hallitsee palveluohjauksen sekä ennalta ehkäisevän työn lähtökohdat ja menetelmiä; osaa toimia sosiaalisen asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa sekä edistää asiakkaan turvaverkostojen toimintaa.

Ilmentyminen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Osaa toimia moniammatillisessa työryhmässä ja verkostoissa ja tuoda esille ymmärrettävästi oman alan asiat.
- Uskaltaa pohtia, miten itseään voi kehittää ja mitä työpaikalla voisi kehittää.
- On aktiivinen ja tuo rohkeasti esille omia näkemyksiään.
- Osallistuu säännöllisesti palaveriin ja verkostoituu eri ammattilaisten kanssa.
- On sisäistänyt suunnitelmallisen, tavoitteellisen ja moniammatillisen yhteistyön osaamisen.
- Osaa ohjata asiakkaan hänelle kulloinkin sopivien palvelujen piiriin.
- Osaa ohjata asiakasta hakemaan hänelle kuuluvia taloudellisia etuuksia.
- Tuntee kuntoutuksen palvelujärjestelmän ja osaa arvioida sitä kriittisesti.
- Tuntee työtä ohjaavan lainsäädännön ja osaa toimia sen puitteissa.
- Ymmärtää, mitä korkeamman tahon päätökset merkitsevät asiakastyön arjessa.
- Seuraa yhteiskunnallisia asioita.
- Ennakoi hyvinvointipalveluiden muutokset ympäröivässä yhteiskunnassa.

LIITE 3

Toiminnallinen näyttö, Asiakastyön osaaminen (Harjoittelu 7 op)
(Turun ammattikorkeakoulu)

Asiakastyön näytön kansio

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
ÅBO YRKESHÖGSKOLA

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
Sosionomi (AMK)

TOIMINNALLINEN NÄYTTÖ
ASIAKASTYÖN OSAAMINEN
Harjoittelu 7 op

NÄYTTÖÖN LIITTYVIÄ OHJEITA

1. Näytöllä opiskelijat, joilla on kertynyt vuosien saatossa asiakastyön osaamista saavat mahdollisuuden osaamisensa hyväksi lukuun.
2. Näytössä opiskelija jäsentää ja peilaa tavoitteellisesti omaa toimintaansa ja kehittymisen tarpeitaan asiakastyössä. Näin ollen näytön avulla voi luoda suuntaviivoja asiakastyön taitojen edelleen kehittämiseen.
3. Näytön työpaikkoja ovat kuntien, yksityisten ja järjestöjen tuottamat kuntoutus- ja huolenpitotyön palveluyksiköt (mm. vanhusten palvelutalot tai ryhmäkodit, kotipalvelu, vanhainkodit, kehitysvammaisten asunotat, ryhmäkodit ja laitokset, kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta, erityisopetus ja koulun oppilashuolto, mielenterveystyön, maahanmuuttajatyön, päihdetyön tai lastensuojelun kuntoutus- ja huolenpidon palveluyksiköt). Työpaikalla tulee olla sosionomin työtehtäviä / ohjaajan tehtävänimike.
4. Opiskelija valitsee näyttöön sosiaalialan yksikön, jossa näyttö suoritetaan. Opiskelijan näytön suorittamiselle on etu, jos yksikkö on opiskelijalle entuudestaan tuttu, esimerkiksi oma työpaikka.
5. Käytännössä opiskelija työskentelee yhden päivän yksikössä osallistuen samoihin työtehtäviin kuin yksikön työntekijät, joilla on sosionomin koulutus.
6. Työyksiköstä, jossa näyttö annetaan, nimetään yksi henkilö, joka työskennellessään opiskelijan kanssa samalla tarkkailee opiskelijan toimintaa ja antaa opiskelijalle palautetta päivän päätteeksi. Näytön ohjaajan tulee olla koulutukseltaan sosionomi (AMK) tai sosionomi (YAMK).

NÄYTTÖPROSESSI

1. PEREHTYMINEN

Opiskelija suunnittelee oman perehtymisensä näytön suorittamisen paikkaan.

Perehtymisen aika voi vaihdella muutamasta tunnista päiviin. Jos paikka on opiskelijalle entuudestaan tuttu, perehtymisaika on lyhyempi kuin entuudestaan vieraassa paikassa. Myös työyksikön tarpeet tulee huomioida perehtymisaikaa suunnitellessa.

Opiskelija sopii työntekijöiden kanssa perehtymisestä työyksikköön. Lisäksi sovitaan, milloin ja miten näyttö tehdään.

2. NÄYTÖN SUUNNITTELU

Opiskelija suunnittelee ja kirjaa yhden päivän kestäväen näytön. Kirjallisessa suunnitelmas-
sa (lomakkeet A ja B) opiskelija luo tavoitteet näytön toiminnallisille osille näytön arvioin-
tikohteena toimivien sosionomin kompetenssien avulla.

Opiskelija toimittaa lomakkeet A, B ja C (salassapitositoumus) **viikkoa ennen** näytön
toteuttamista näytön yksikön yhteystyöntekijälle sekä näytön vastaanottavalle opettajalle
kommentoitavaksi ja hyväksyttäväksi. Lomakkeet tulee täyttää sähköisesti.

Näytön osat:

1. Toiminnallinen osa:

- a. **Aktiivinen osallistuminen perustoimintaan, toiminnallinen näyttö:** Joka-
päiväiset ohjaajan työt sisältäen ohjaajan työtehtäviin kuuluvan asiakastyön doku-
mentoinnin. Työpaikan viikkopalaveriin tms. yksikön palaveriin osallistuminen.
- b. **Yksilökohtainen asiakastyö.** Opiskelija tekee yhden asiakkaan kanssa hänelle
verkostokartan tai yksilökohtaisen hoito-, kasvatus- tai palvelusuunnitelman.
Suunnitelman tai verkostokartan yhteydessä opiskelija kartoittaa, mitä palvelu-
ja ja taloudellisia etuuksia asiakas saa ja voisi saada.

2. Kirjallinen osa

- a. **Työpaikan kuvaus, kirjallinen raportti (2–3 sivua).** Kuvaa työpaikkaa osana
sosiaalipalvelujärjestelmää. Kuvaa myös, mikä on työpaikan perustehtävä.
Mitkä lait ohjaavat työpaikalla tehtävää asiakastyötä. Keitä ovat työpaikan eri
asiakastahot ja miten heitä palvellaan?
- b. **Reflektiivinen raportti.** Opiskelija tekee erillisen raportin, jossa reflektiivisesti
pohtii ajatuksiaan asiakastyöhön liittyvästä osaamisestaan näytön toiminnallis-
ten osien suhteen kiinnittäen erityistä huomiota eettiseen osaamiseen. Kirjalli-
nen pohdinta perustuu näytön kokemukseen ja näytöstä saatuun arvioon,
joita opiskelija peilaa omaan ajatuksiinsa. Lisäksi osaamispohdinnassa on
tärkeää hahmotella omaan osaamiseen liittyviä kehittämisen alueita sekä niiden
liitoksia sosionomin kompetensseihin.

Raportin lopuksi opiskelija arvioi itse näyttöä osaamisen osoittajana ja ahotoinnin
menetelmänä. Mikä näyttömahdollisuudessa ja sen prosessissa oli toimivaa ja
hyvää? Mitä itse näytössä ja sen prosessissa pitäisi vielä kehittää tai muotoilla
uudelleen?

Reflektiivisen raportin ohjepituus on 5–12 sivua.

3. NÄYTÖN VARSINAINEN TOTEUTTAMINEN

Näyttöpäivänä opiskelija toimii näytön suunnitelman mukaisesti ja työpaikan edustaja seuraa opiskelijan ammatillista toimintaa erilaisissa tilanteissa oman työnsä ohessa.

Näyttöpäivän aikana työpaikan edustaja kiinnittää huomiota näytön osa-alueisiin ja opiskelijan osaamiseen kompetenssien suhteen. Tämän mahdollistumiseksi näytönantajan pitää etukäteen toimittaa näytön toteutuksen suunnitelma ja arviointiperusteet työpaikan edustajalle. Suositeltavaa on, että näytön antaja käy keskustellen läpi tavoitteet työpaikan edustajan kanssa.

4. NÄYTÖN REFLEKTIIVINEN ARVIOINTI

Näytön päätyttyä käydään yhteinen keskustelu opiskelijan ja työpaikan edustajan kesken. Keskustelussa käydään läpi tavoitteiden toteutumista näytön toiminnallisten osien suhteen kompetenssien avulla. Näyttöä antanut opiskelija kirjaa keskustelussa esille tulleet kysymykset ja huomiot. Työpaikan edustaja vahvistaa opiskelijan kirjaukset allekirjoituksellaan.

Keskustelussa näytön arvioinnin kohteena ovat näytön toiminnalliset osat:

- 1) **aktiivinen osallistuminen perustoimintaan**
  - a. dokumentointi
  - b. moniammatillinen työskentely

2) yksilökohtainen asiakastyö.

Toiminnallisen osion jälkeen opiskelija tekee kirjallisen reflektiivisen kokonaispohdinnan omasta näytöstään, jossa opiskelija käsittelee yksikön työntekijän kanssa käymäänsä keskustelua näytön suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Reflektiivinen raportti tulee kirjoittaa tietokoneella.

Opiskelijan ja näytön vastaanottava opettaja voivat käydä loppukeskustelun, jossa käsitellään kaikki näyttöön liittyvät materiaalit ja reflektiivinen kokonaispohdinta. Ohjaava opettaja arvioi suorituksen kirjallisten osien, työpaikan kuvauksen ja reflektiivisen raportin, sekä opiskelijan kirjaaman kirjallisen arvion perusteella.

SOSIONOMIN KOMPETENSSIT, ARVIOINNIN KOHTEET

Eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen

EETTINEN OSAAMINEN

Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti; kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon; kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriitiriitoja sisältävissä tilanteissa; edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta.

Ilmentymisen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Tunnistaa ja osaa reflektoida omaa arvomaailmaansa ja asenteitaan. Kykenee toimimaan myös asiakkaiden kanssa, joiden käyttäytyminen on ristiriidassa oman arvomaailman kanssa.
- Tietää työpaikan arvomaailman ja toimintaperiaatteet. Kykenee toimimaan työpaikan arvojen mukaisesti, vaikka ne olisivat ristiriidassa oman arvomaailman kanssa.
- Tunnistaa eettisiä näkökulmia ja arvoriitiriitoja asiakastyössä.
- Kohtelee asiakkaita asiallisesti, ystävällisesti, tasapuolisesti ja ihmisarvoisesti.
- Kohtaa jokaisen asiakkaan yksilönä.
- Kykenee näkemään asiakkaan ongelmien taakse. Kykenee hyväksymään asiakkaan hänen teoistaan huolimatta.
- Ymmärtää asiakkaan taustan merkityksen hänen käyttäytymistään ja tekoihinsa.
- Osaa antaa niin positiivista palautetta kuin kriittistäkin ja kykenee ottamaan sitä myös vastaan loukkaantumatta.
- Kykenee näkemään ja sanomaan ääneen asiakkaan positiivisia ominaisuuksia, vaikka asiakas olisi erittäin hankala ja negatiivisesti asioihin suhtautuva.
- Osallistaa asiakasta vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja lujittamalla asiakkaan elämäntilanne ja voimavarat huomioden. Kannustaa asiakasta hoitamaan asioitaan.
- Kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta niin pitkälle kuin se lain puitteissa on mahdollista. Rajoitukset on aina selkeästi perusteltava.
- Tietää missä menee oma yksityisyyden raja ja pitää siitä kiinni.
- Kunnioittaa asiakkaan osallisuutta kertomalla asiakkaalle, mitä asiakkaan asioissa ollaan tekemässä. Sanoittaa ohjaustoimenpiteitä.
- Huomaa myös syrjään jäävät asiakkaat.
- Kykenee ratkaisemaan ristiriitatilanteet eettisesti, kohtelemalla asiakkaita tasapuolisesti.
- Puhuu kunnioittavasti asiakkaan vanhemmista, sukulaisista ja muista hänelle tärkeistä ihmisistä.
- Kunnioittaa eri uskontojen ja kulttuurien tapoja hyväksymättä sellaista käyttäytymistä, joka on vastoin Suomen lakeja.

- Kohtaa asiakkaan turvallisen ja välittävänä aikuisena, vaikka asiakas olisi tehnyt jotain sopimatonta.
- Noudattaa salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta asiakkaiden asioissa yksikön sisällä ja ulkopuolella.

ASIAKASTYÖN OSAAMINEN

Sosionomi (AMK) tunnistaa oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkityksen asiakkaiden ja asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä; osaa luoda asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen; ymmärtää asiakkaan tarpeet sekä osaa tukea voimavarojen käyttöönottoa ja vahvistumista yksilön kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja elämäntilanteissa; osaa soveltaa ja arvioida erilaisia asiakastyön teoreettisia työorientaatioita ja työmenetelmiä; osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan; osaa arvioida ja kuvata asiakasprosessin eri vaiheita ja kehittää työtään sen pohjalta.

Ilmentyminen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Kykenee luomaan vuorovaikutuksellisen ja ammatillisen asiakassuhteen.
- Tuntee asiakasryhmän kuntoutumistarpeet.
- Tietää erilaisia ihmiskäsityksiä sekä työpaikalla vallitsevan ihmiskäsityksen.
- Ei tuo omaa arvomaailmaansa esille, erityisesti, jos se on ristiriidassa asiakkaan arvomaailman kanssa.
- Kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta, asiakas määrää itse avun tarpeen.
- Huomioi asiakkaan mielipiteet, tukee asiakasta ilmaisemaan tunteitaan ja tarpeitaan.
- Ymmärtää erilaisten fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden merkityksen asiakkaan työ- ja toimintakyvyn kannalta. Pystyy arvioimaan tekijöiden merkitystä asiakkaan ja hänen perheensä kuntoutuksen suunnittelussa.
- Tietää ja hallitsee erilaisia työmenetelmiä ja uskaltaa rohkeasti ottaa niitä käyttöön, jos ne on työpaikalla hyväksytyjä.
- Työlle on aina olemassa selkeät kirjalliset tavoitteet, jotka huomioidaan asiakastyössä.
- Tuntee asiakasprosessin vaiheet ja missä vaiheessa kulloinkin ollaan. Kestää myös ”takapakit”.
- Omaa sellaiset vuorovaikutustaidot, että asiakas uskaltaa luottaa; osaa kuunnella, katsoa silmiin, tervehtii, positiivinen perusilme jne.
- Tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden hoitaa asioitaan ensisijaisesti itsenäisesti. Asiakkaan puolesta tehdään vain, jos asiakas ei nykyisessä elämäntilanteessaan ole kyvykäs.
- Tukee asiakkaan omaehtoista selviytymistä osallistamalla, motivoimalla ja voimavaroja tukien.
- Asiakkaan kohtaaminen on aina ei-normatiivista.
- Työkokemuksen myötä osaa tulkita myös asiakkaan sanattomia viestejä.
- Pyrkii ratkaisukeskeisyyteen, nopeaan toimintaan, kerronnalliseen keskusteluun ja motivointiin.

- Tuntee sosiaalisen, ammatillisen, lääkinnällisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen merkityksen.
- Kykenee arvioimaan päivittäin yhdessä asiakkaan kanssa tavoitteiden ja hoidon etenemistä.
- Ymmärtää asiakkaan aseman ja yksityisyyden suojan. Asiakkaiden henkilökohtaiset asiat pysyvät siinä piirissä, joka asiakkaan kanssa sovitaan eikä asiakkaan asioissa oteta yhteyttä muihin tahoihin kun yhdessä sovittuihin ilman erillistä suostumusta.
- Omaa pyrkimystä positiiviseen ajatteluun asiakkaan lähiverkostosta ja pyrkii löytämään sieltä voimavaroja.
- Ottaa kontaktin asiakkaaseen, ei odota aloitetta asiakkaalta.
- Osaa kohdata asiakkaan hänen ikätahonsa ja kehitystasonsa huomioiden.

PALVELUJÄRJESTELMÄOSAAMINEN

Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän juridisen säädöspohjan ja tietojärjestelmät sekä osaa soveltaa niitä; osaa ennakoita ja jäsentää hyvinvointipalveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen; osaa arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita ja hallitsee palveluohjauksen sekä ennalta ehkäisevän työn lähtökohdat ja menetelmiä; osaa toimia sosiaalisen asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa sekä edistää asiakkaan turvaverkostojen toimintaa.

Ilmentyminen asiakastyössä, näytön arviointikohteet

- Osaa toimia moniammatillisessa työryhmässä ja verkostoissa ja tuoda esille ymmärrettävästi oman alan asiat.
- Uskaltaa pohtia, miten itseään voi kehittää ja mitä työpaikalla voisi kehittää.
- On aktiivinen ja tuo rohkeasti esille omia näkemyksiään.
- Osallistuu säännöllisesti palaveriin ja verkostoituu eri ammattilaisten kanssa.
- On sisäistänyt suunnitelmallisen, tavoitteellisen ja moniammatillisen yhteistyön osaamisen.
- Osaa ohjata asiakkaan hänelle kulloinkin sopivien palvelujen piiriin.
- Osaa ohjata asiakasta hakemaan hänelle kuuluvia taloudellisia etuuksia.
- Tuntee kuntoutuksen palvelujärjestelmän ja osaa arvioida sitä kriittisesti.
- Tuntee työtä ohjaavan lainsäädännön ja osaa toimia sen puitteissa.
- Ymmärtää, mitä korkeamman tahon päätökset merkitsevät asiakastyön arjessa.
- Seuraa yhteiskunnallisia asioita.
- Ennakoi hyvinvointipalveluiden muutokset ympäröivässä yhteiskunnassa.

NÄYTÖN LOMAKKEET
(täytetään sähköisesti)

A) SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Opiskelija & ryhmä: _____

_____

Yhteystiedot _____

_____

(osoite, puhelin) _____

_____

Näyttöpaikka: _____

_____

Yhteystiedot _____

_____

(osoite, puhelin) _____

_____

Työpaikan ohjaaja: _____

_____

Ohjaava opettaja: _____

Yhteystiedot _____

_____

(osoite, puhelin) _____

_____

B) NÄYTÖN SUUNNITELMA

Kirjaa tähän konkreettinen suunnitelma näytön toiminnallisista osista. Suunnitelman hyväksyvät allekirjoituksillaan näytön yksikön yhteyshenkilö ja näytön vastaanottava opettaja.

Aktiivinen osallistuminen perustoimintaan, dokumentointi ja moniammatillinen työskentely

1. Tavoitteet

---

2. Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi

Yksilökohtainen asiakastyö

1. Tavoitteet

---

2. Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi

Näytön yksikön yhteyshenkilön allekirjoitus näytön suunnitelman hyväksymisestä:

Näytön vastaanottavan opettajan allekirjoitus näytön suunnitelman hyväksymisestä:

C) SALASSAPITOSITOUS

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

3 luku Salassapito, vaitiolovelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen luovuttaminen

14 § Asiakirjasalaisuus

Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä.

Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi.

15 § Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto

Sosiaalihuollon järjestäjä tai tuottaja taikka niiden palveluksessa oleva samoin kuin sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan palveluksessa tai tehtävän hoitaminen niiden lukuun on päättynyt.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös sitä, joka harjoittelijana tai muutoin toimii sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan toimeksiannosta tai sen lukuun taikka joka on saanut salassa pidettäviä tietoja lain tai lain nojalla annetun luvan nojalla, jollei laista tai sen nojalla annetusta luvasta muuta johdu. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asiakkuuden perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asiakasta itseään.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa saa kuitenkin käyttää muitakin kuin häntä itseään koskevia tietoja, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai velvollisuuden hoitamisesta koskevasta asiasta, johon asiakkaan tiedonsaantioikeus on perustunut.

Olen tutustunut yllä olevaan lakitekstiin ja sitoudun noudattamaan sen edellyttämää salassapitovelvollisuutta.

Päiväys

Allekirjoitus ja nimen selvennys

LIITE 4

Varhaiskasvatuksen harjoittelun pedagogisen osaamisen osoittaminen (videonäyttö),
Varhaiskasvatuksen harjoittelun ahotointi (Satakunnan ammattikorkeakoulu)

VARHAISKASVATUKSEN HARJOITTELUN PEDAGOGISEN OSAAMISEN OSOITTAMINEN (VIDEONÄYTTÖ) = VARHAISKASVATUKSEN HARJOITTELUN AHOTOINTI

1. VARHAISKASVATUKSEN HARJOITTELUN AHOTOINNIN MAHDOLLISTAVAT KRITTEERIT

Varhaiskasvatuksen ensimmäisen käytännön harjoittelun näyttömahdollisuus opiskelijoilla, joiden osalta täytyvät alla olevat neljä kriteeriä

- 1) Joilla on pitkä kokemus varhaiskasvatustyöstä (suositellaan kahta vuotta)
- 2) Opiskelijan päiväkodissa työskentely on sisältänyt myös lastentarhanopettajan tehtävissä toimimista
- 3) Pohjalla lähihoitajatutkinto tai vastaava kuten esimerkiksi päivähoitajatutkinto
- 4) Opiskelijalla pitäisi olla näytön suorittamisen ajankohtana suoritettuna varhaiskasvatuksen liittyvät keskeiset teoriaopinnot.

2. OSAAMISEN OSOITTAMISEN KESKEISET PERUSLÄHTÖKOHDAT:

- 1) Osaamisen osoittamisella opiskelijat, joilla on kertynyt vuosien saatossa varhaiskasvatusosaamista saavat myös oikeudenmukaisen mahdollisuuden osaamisensa hyväksi lukuun.
- 2) Ensinnäkin osaamisen osoittamisen on tärkeää olla sen muotoinen, että näytön suorittavat opiskelijat kokevat näytön hyödylliseksi oman varhaiskasvatusosaamisen karttamisen näkökulmasta katsottuna.
Ajatuksena on ollut, että osaamisen osoittamisessa opiskelijan tulee jäsenettyä ja peilattua tavoitteellisesti omaa toimintaansa ja kehittymisen tarpeitaan varhaiskasvattajana. Näin ollen näytön avulla voi luoda suuntaviivoja varhaiskasvatusosaamisen edelleen kehittämiseen.
- 3) Toiseksi osaamisen osoittamisen työmäärä tulee olla kuitenkin selvästi pienempi kuin vastaava harjoittelu.
- 4) Kolmanneksi osaamisen osoittamisen ei tule, jos mahdollista, kuormittaa työelämän toimijoita. Näin ollen näyttö pitää suunnitella niin, että näyttö häiritsee ja työllistää mahdollisimman vähän näytön vastaanottajajyksikön henkilökuntaa. Enemmänkin suunnitelmassa pitää pyrkiä siihen, että näytön toteuttaminen voi tuottaa lisäresursssia työntekijöille.

3. OSAAMISEN OSOITTAMINEN JAKAANTUU NELJÄÄN OSAAN

1. Perehtyminen sekä alustava osaamisen osoittamisen(=videonäytön) sopimus ja videointilupa

Opiskelija suunnittelee ja kirjaa oman perehtymisensä ja sen perustelut näytön suorittamisen paikkaan ja siinä kohteena olevaan lapsiryhmään.

Perehtymisen aika voi vaihdella muutamasta tunnista päiviin. Perehtymisen aika-vaade määrittynyt paljolti opiskelijan ja näytön kohteena olevan lapsiryhmän tarpeista. Jos ympäristö on opiskelijalle tuttu perehtyminen ympäristöön ja tutustuminen lapsiin vievät luonnollisesti vähemmän aikaa tai sitä ei tarvita ollenkaan.

Opiskelija sopii osaamisen osoittamisen yksikön työntekijöiden kanssa perehtymisestä ja tutustumisesta lapsiryhmään, jossa näyttö tehdään. Sopimusneuvottelu on tärkeää, jotta kaikki osalliset tietävät, miten opiskelija perehtyy ja tutustuu yksikköön/lapsiin. Lisäksi kaikki tietävät milloin ja miten näyttö tehdään.

Opiskelija hankkii itselleen parikseen toisen opiskelijan, joka näytön aikana videoi osaamisen osoittamista tärkeissä ja olennaisissa kohdin ja avustaa tarvittaessa muutenkin. Tämä palvelee sitä, että osaamisen osoittamisen suorittajalla on vaativassa tilanteessa apuhenkilö, jottei esim. päiväkodin muuta henkilökuntaa kuormiteta näytössä.

Olennaista on, että videoinnin mahdollistamiseksi yksikön työntekijöiden kanssa käydään keskustelua videointinäytöstä siitä näkökulmasta, että videon kohteena on opiskelija ja hänen toimintansa, näin ollen tämän lähtökohdan esiin tuominen saattaa helpottaa sitä, että lasten vanhemmille on helpompi informoida videoinnista ja saada tarvittaessa heiltä lupa videoimiseen. Myös toisen opiskelijan videoidessa on tärkeää huomioida tämä periaate. Lapsia kuvataan vain siinä tarkoituksessa, kun se palvelee osaamisen osoittamisen tavoitteita.

2. Osaamisen osoittamisen suunnittelu

Opiskelija suunnittelee ja kirjaa vähintään yhden päivän kestävä osaamisen osoittamisen. Kirjalliseen suunnitelmaan sisällytetään erilaiset lastentarhanopettajan keskeiset työalueet, jotka selvästi voidaan identifioida erityisesti lastentarhanopettajan ydinosaamisalueisiin ja pedagogiseen vastuuseen lapsiryhmässä. Tässä on hyvä pitää mielessä juuri se, että moni näytön tehneistä on pitkään toiminut lastenhoitajan tehtävässä. Keskeistä on näyttää juuri lastentarhanopettajan erityiset työ- ja vastuualueelle kuuluvaa osaamista huomioiden sosiaalialan kompetenssit.

Erityistä huomiota kirjallisessa suunnitelmassa kiinnitetään lasten kanssa tehtävän työskentelyn tavoitteisiin, ryhmään ja yksilöiden ohjauksen hallintaan. Osaamisen osoittamisessa pitää olla vähintään yksi tavoitteellisesti ohjattu ryhmän toiminnallinen hetki, jonka tavoitteet ja menetelmät on suunniteltu etukäteen (sisältäen motiivoinnin, työskentelyprosessin ja lopetuksen ohjaamisen). Tärkeää tässä on, että opiskelija neuvottelee kyseisen yksikön lastentarhanopettajan kanssa osaamisen osoittamisen niin, että toiminta on sellaista, joka on sopivaa ja järkevää juuri kyseisen ryhmän kanssa ja se sopii yksikön työntekijöiden tilanteeseen. Tavoitteellisen toiminnallisen hetken lisäksi opiskelija suunnittelee näyttöönsä luovasti omaa osaamistaan soveltaen sellaisia osioita, jotka tuovat esille lastentarhanopettajan työhön liittyvää muuta osaamista. Näitä

muita osioita voivat olla esim. leikin pedagogiikka, kasvatuskumppanuus, lapsilähtöisyys jne. Opiskelijalla on siis myös mahdollisuus oman mielenkiintonsa mukaan suunnata osaamisen osoittamista sellaisiin asioihin, joissa itse haluaa itseään haastaa ja peilata. Ideaaliksi osaamisen osoittaminen olisi sellainen, että yksikön työntekijät voisivat kokea osaamisen osoittamisen esim. päiväkodin toimintaa ja osaamista edistäväksi jne. tai että osaamisen osoittaminen mahdollistaisi työntekijöiden keskittymisen heille tärkeisiin asioihin kyseisellä hetkellä.

Opiskelija toimittaa näytön kirjallisen suunnitelman ennen näytön toteuttamista näytön yksikön yhteistyöntekijälle sekä varhaiskasvatuksen näytön vastaanottavalle opettajalle kommentoitavaksi ja hyväksyttäväksi.

3. Osaamisen osoittamisen varsinainen toteuttaminen

Osaamisen osoittamisen päivänä opiskelija toimii tekemänsä suunnitelman mukaisesti ja opiskelijakollega videoi osaamisen osoittajan ammatillista toimintaa erilaisissa suunnitelluissa tilanteissa.

Osaamisen osoittamisen päivän aikana toinen opiskelija kiinnittää videota kuvatesaan huomiota asioihin, jotka osaamisen osoittamisessa ovat keskeisiä. Tämän mahdollistumiseksi osaamisen osoittajan pitää etukäteen toimittaa suunnitelma opiskelijakollegalle, jolloin kuvaajan on mahdollista kuvatesaamalla keskittyä osaamisen osoittamiseen liittyviin keskeisiin tavoitteisiin. Suositeltavaa on, että osaamisen osoittaja käy keskustellen läpi tavoitteet kuvaajakollegan kanssa, jolloin kuvauskäytännöistä ja niihin liittyvistä toivomuksista voidaan yhdessä sopia.

4. Osaamisen osoittamisen reflektiivinen arviointi

Tavoitteena osaamisen osoittamisessa on, että opiskelija saa mahdollisuuden jäsentää ja pohtia omaa osaamistaan varhaiskasvatuksessa ja lastentarhanopettajan keskeisissä työtehtävissä ja vastuissa peilaamalla osaamistaan toisen opiskelijakollegan kanssa, sekä käyttämällä oman pohdintansa pohjalla videokuvaa, joka näyttää toimintatilanteet ja niiden ohjauksen autenttisena.

Videokuvauksen päätyttyä käydään yhteinen keskustelu kahden opiskelijan kesken, jossa kuvaajaopiskelija kysyy kysymyksiä tavoitteiden toteutumisesta ja tavoitteelliseen ohjaukseen liittyvästä vuorovaikutuksesta. Osaamista osoittanut opiskelija kirjaa kollegakeskustelussa esille tulleet kysymykset ja huomiot. Jos osaamisen osoittamisen suunnitteluvaiheessa on päätetty, että mukana tilanteessa on yksikön lastentarhanopettaja tai muita työntekijöitä, häneltä/heiltä pitäisi pyytää huomioita ja kysymyksiä, joita on herännyt seurattaessa opiskelijan osaamisen osoittamista. Opiskelija kirjaa nämä huomiot ylös.

Opiskelija toimittaa varhaiskasvatuksen harjoittelusta vastaavalle opettajalle kaikki suunnitelmat ja dokumentit mitä eri vaiheessa on kirjallisena vaadittu (ks. kaikki edellä). Tämän lisäksi opiskelija toimittaa opettajalle myös videosta vähintään sen kohdan, jossa opiskelija toteuttaa tavoitteellista toiminnallista hetkeä lapsiryhmän kanssa.

Kaikkien suoritettujen osioiden jälkeen opiskelija tekee kirjallisen reflektiivisen kokonaispohdinnan omasta osaamisen osoittamisestaan, jossa opiskelija käsittelee toisen opiskelijan ja mahdollisuuksien mukaan myös yksikön lastentarhanopettajan kanssa

käymäänsä keskustelua osaamisen osoittamisen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Reflektiiviseen pohdintaan sisällytetään laajasti omaa arviointia suunnitelman tavoitteiden, ohjausmenetelmien ja niiden toteuttamisen onnistumisesta. Opiskelija keskittyy konkreettisesti kuvaamaan omaa varhaiskasvatusosaamistaan sekä sen kehittämisen kohtia huomioiden kanssaopiskelijan ja mahdolliset yksikön työntekijöiden esittämät huomiot ja kysymykset sekä sosiaalialan kompetenssit. Lisäksi sovitaan opiskelijan ja osaamisen osoittamista vastaanottavan opettajan (koulun ohjaava opettaja) yhteisestä loppukeskustelusta, jossa keskustellen käsitellään kaikki osaamisen osoittamiseen liittyvät materiaalit ja reflektiivisen kokonaispohdinta.

VARHAISKASVATUKSEN HARJOITTELUN OSAAMISEN OSOITTAMISEN=AHOTOINNIN LOMAKE

Voit täyttää lomaketta sähköisesti, jolloin eri kohtiin voi mahdollistaa tekstiä enemmän, koska kunkin kysymykset alla oleva kohta siirtyy kirjoitetun tekstimäärän mukaan eteenpäin. Jos täytät lomakkeen käsin ja jossakin kohtaa tila ei riitä, voit täydentää tekstiäsi myös lomakesivujen takapuolelle.

A) PERUSTIEDOT

Opiskelijan nimi ja opiskeluryhmä: _____

_____

Opiskelijan aikaisempi työkokemus varhaiskasvatustyöstä (tähän kirjataan työpaikat ja työtehtävät varhaiskasvatustyön alueelta)

_____

_____

_____

_____

_____

Opiskelijat suorittamat varhaiskasvatuksen teoriaopintojen kokonaisuudet ja opintopistemäärät:

Varhaiskasvatuksen harjoittelun osaamisen osoittamisen mahdollistava organisaatio (+ yhteystiedot):

Yhteyshenkilö, jolla on lastentarhanopettajan pätevyys (+ yhteystiedot):

Osaamisen osoittamisen vastaanottava opettaja Satakunnan ammattikorkeakoulussa (+ yhteystiedot):

Osaamisen osoittamista avustava toinen opiskelija (+ yhteystiedot):

C) OSAAMISEN OSOITTAMISEN SUUNNITELMA

Kirjaa tähän konkreettinen suunnitelma vähintään päivän pituisesta näytöstä, joka sisältää pakollisen osion sekä vähintään kaksi vapaasti valittavaa osaamisen aluetta. Suunnitelmas- ta olisi hyvä käydä keskustelua näytön yksikön yhteyshenkilön, näytön vastaan ottavan opettajan kanssa sekä kuvaajaopiskelijan kanssa. Suunnitelman hyväksyvät allekirjoituksillaan näytön yksikön yhteyshenkilö ja näytön vastaanottava opettaja.

Pakollinen osio: Tavoitteellisen ryhmätoiminnan ohjaus lapsiryhmässä.

Toiminnallisen ohjaushetken teoreettiset lähtökohdat ja idea:

Toiminnallisen ohjaushetken tavoitteet

Toiminnallisen ohjaushetken ohjausprosessi eri vaiheineen, aikatauluineen ja menetelmineen:

Vapaasti valittavat osaamisen osoittamisen osat:

Opiskelija valitsee itselleen vähintään kaksi muuta osaamisen aluetta, joilla hän voi osoittaa lastentarhanopettajan työssä vaadittavaa keskeistä osaamista. Opiskelija kirjaa tähän toimintojensa lähtökohdat, ideat, päätavoitteet, oman ohjaustoimintansa tavoitteet ja ohjauksen menetelmät. Nämä osaamisen osoittamisen osat voivat koskea esim. leikin pedagogiikkaa, kasvatuskumppanuutta, lapsen yksilöllistä ohjaamista, varhaiskasvatussuunnitelmia jne.

Osaamisen osoittamisen vastaanottavan yksikön yhteyshenkilön allekirjoitus suunnitelman hyväksymisestä:

Osaamisen osoittamisen vastaanottavan opettajan (samk) allekirjoitus näytön suunnitelman hyväksymisestä:

E) OMA REFLEKTIIVINEN POHDINTA

Opiskelija kirjaa tähän esseemuotoisesti ja reflektiivisesti pohtien ajatuksiaan varhaiskasvatukseen liittyvästä pedagogisesta osaamisestaan. Kirjallisen pohdinnan pääaineistona toimivat osaamisen osoittamiseen liittyvät suunnitelmat, tähän liittyvät kokemukset, videomateriaali sekä videoinnin pohjalta käydyt keskustelut, joita kaikkia opiskelija peilaa suhteessa omiin näkemyksiinsä osaamisestaan ja erityisesti näytössä asettamiinsa tavoitteisiin. Pohdinnassaan opiskelija käsittelee myös kuvaajaopiskelijan ja mahdollisesti muiden mukana olijoiden kysymyksiä, huomioita ja kommentteja sekä pohtii niitä reflektiivisesti suhteessa omaan ajatuksiinsa ja tallennettuun videokuvaan. Lisäksi osaamispohdinnassa on tärkeää hahmotella omaan osaamiseen liittyviä kehittämisen alueita sekä niiden liitoksia sosionomin kompetensseihin.

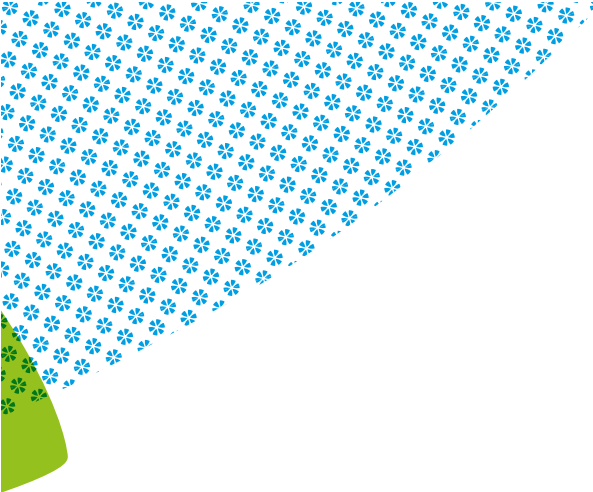
Esseen lopuksi opiskelija arvioi itse osaamisen osoittamista ahotoinnin menetelmänä. Mikä osaamisen osoittamisen mahdollisuudessa ja sen prosessissa oli toimivaa ja hyvää? Mitä itse näytössä ja sen prosessissa pitäisi vielä kehittää tai muotoilla uudelleen?

Reflektiivisen ja vapaamuotoisen pohdinnan ohjepituus on 7–12 sivua.

Raportissa kuvataan AHOT korkeakouluissa (ESR) -hankkeen sosiaalialan osahankkeessa vuosina 2012–2013 tehtyä työtä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnistamisen (AHOT) kehittämiseksi sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa ja sosiaalityön yliopistokoulutuksessa.

Artikkelijulkaisussa kuvataan ja analysoidaan sosiaalialan osahankkeessa toteutettujen toimenpiteiden pohjalta korkeakoulujen AHOT-käytäntöjä ja niiden kehittämistä sekä tuotetaan tietoa opiskelijoiden kokemuksista aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja tunnistamisesta sekä niitä koskevien käytäntöjen kehittämisestä. Tavoitteena on, että julkaisua voidaan hyödyntää sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulutuksen kehittämisessä.

ISBN 978-952-484-657-8 (nid.)
ISSN 1797-0148
ISBN 978-952-484-658-5 (pdf.)
ISSN 1797-0156

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

9 789524 841078